

חלק ראשון

אשר שמו

ש ע ר ה ע ל י ו ן

ראשונה אסדר סדר התפילה למוצאי שבת וכל ערבית
וסדר בית הכנסת והליכה ויציאה.

א

אד צריך לדרקק בנסילות ידיים לתפילה אפילו אם הוא וידיו נקיות, שהרי לפי פירוש אחד ראובן רמיהו מילין לתפילה צריך לילך ר' מילין כרי ליטול ידיו לתפילה, מכל שכן העומד על סיים רבים שלא יולול בהן. והסולול בהן וראי עוננו גדול מנשוא כי אין זה רק מודק ורוע לבס לבנות את המצוה חס ושלום כי אין כזה שום טרחה והוצאה בעולם אם לא זרזו לבו שהשיאחו שלא חס על כבוד קונו שראוי לו שלא בא לעולם. ורבינו יונה בשערי חשובה שלו קרא לאיש זה פורק עול ומומר לדבר אחד וחשב אותו במדרגה האחרונה החמורה מכל אפילו מחייבי מיתות ב"ד. ולדבר הזה צריך קצת זירזו לכל מי שעומד חוץ מביתו בשעה הליכה לבית הכנסת שאז כרי שלא יבסל אסן ישיר הולך במרוצה וברגש לבית אלהינו כסרם ילך לביתו ליטול ידיו והוי מצוה הבאה בעבירה גדולה, וזאת תקנתו ילך לבית הקרוב אל מעמדו ליטול ידיו ואל ישא פני איש יותר מפנים המאירים של מסיה הקביה ואז שכר שניהם בירו. אכן טוב מזה שיהיה חרד לדבר ה' ומצותיו שכשיראה שהומן ללכת לבית הכנסת ממשמשש לכזא יקרים עצמו ליטול ואל ימחין עד שעת הליכה מסש. וביותר צריך זירזו כזה לאוחם המשיחין בין מנחה למעריב בשיחות יושבי קרנות שרגילים לילך משיחתן לתפילה בלי נסילה שאף אם נסלו יריהם כשהולכים מביתן לשיחתן לא יצאו ידי חובתן אם הוא זמן מה קודם התפילה.

ב

לכתחלה לא יתפלל עד שיברק עצמו תחילה יפה. והקינות ביר שמאל, אפילו איסר יר צריך לקנח ביר שמאל רעלמא כרבא רנחן טעם מפני שהחזרה נחתה ביטין שנאמר מימינו אש רח למו ולא כאירך טעמים מפני שביטין מראה טעמי חזרה ועור טעמים בנסרא כידוע, ולפי הנך טעמים איסר צריך לקנח בשמאל ירידה שהוא יסן רעלמא. אף על פי רכולתי תנאי לא סיל כזחיה ררבא אפילו הכי אנן קיימא לן כרבא ספני שהוא בחרא. ואם התפלל ואינו יכול לעמוד על עצמו לנסביו עד כרי הילוך פרסה אינו יוצא.

ג

כתוב הכון לקראת אלהיך ישראל, וכתב בסור ובשע' סי' צ"א וראוי הוא שיהיה לו מלכזשים נאים מיוחדים לתפילה, אלא שאין כל אדם יכול

יוסף אומץ

2

לכבו על זה, מכל מקום טוב שיהי לו מכנסים מיוחדים לחפילה, ער כאן. מזה מוכח רמה שאפשר לו בלי. הוצאה כלל מחויב לעשות. גם כתב הסוד וש"ע סימן צ"א בפשיטות שיש לעמוד בחפילה במלבושים שרגילים לעמוד בהם בפני חשובים. לכן אם אירע שמחפיל בכיתו ילכו סרבילו וכ"ש שלא יעמוד במצנפת קטנה שרגיל לילך בכיתו או בלא בתי שוקיים, רק ילכו כל מלבושיו כאילו הולך לגדולים ונכבדים באופן שלא יהיו תלויים למטה ויהיו מחובכים היטב בקרסים או לולאות כנהוג. וזכורני כימים הראשונים שהיו מובים מאלה שהיה לרוב בעלי בתים סרבל מיוחד לכ"ה העשויה בקמטים והעשיר נותן לכנו סרבל כזה בשעת חופתו, וכן עטיפת המטון שקורין קאפא שהנחנו קרמונים. באשכנו ובפרט פה ק"ק ורגנקבורט ובק"ק ורמיוזא הוא מתוקן ומקובל טוב ויפה וגם במהרה"ל בהלכות נשואין מוכח שכך היה מנהגם, וגם מאחר שכתבו הפוסקים שמצוה להתפלל דרך עיוף בראיחא בוהר ואחחנן מאן ראאים בצלוחא בעי לכסוי רישיה ועניו בנין רלא יסתכל בשכינתא, אם כן הקאפא הווי עיוף. ואסור ללבוש בשעת החפילה בתי ידים שקורין הענטשור, ומי שעושה כן עליו נאמר אל תביאני רגל גאוח ויר רשעים אל תגירני.

ד

בס"ה כתב שיהיה לו ווג מנעלים מיוחדים ללכת בהם לכ"ה כרי שלא יהיו מלוכלכות ביותר. ונהגו בקהלות קדושות לעשות ברזל סמוך לבה"כ לקנה בהם לכלוך המנעלים.

ה

כשיצא לילך לבית הכנסת יאמר אלך לכ"ה כרי ליהר שכינתא עם קורשא כריך הוא ולהקיסה מנפילתה כן הוא בראשית חכמה. וכן מחויב לומר קודם כל עשיית מצוה על דרך הקבלה, ומרויח כזה ג"כ שעל ירי כן יתכן לצאת ידי מצוה דלמ"ד מצוה צריכות כונה אין יוצא אם לא יתכן לצאת. ואפילו למ"ד מצוה אין צריכות כונה, מ"ס ההפרש שבין מחכוין לאין מחכוין פשוט, ולא יהא אלא ספק וספק ראורייתא לחומרא, וכן כחוב בספר חרדים. ומי שאינו מבין לשון זה יאמר לפחות אני הולך לכ"ה כרי לקיים מצוה בוראי וקוני.

ו

מצוה גדולה לרוץ לב"ה. ואפילו אם הוא באמצע לסודו כשקורין לב"ה כמנחה ובערבית אל יאחר כלל ואל יבוש מפני מלעיגים שאומרים עליו שהוא חסיד שוטה, ועכ"פ לא יתקוטט עמהם, ואם יפגעו בו בני אדם וירצו לדבר עמו ירחם ער לאחר יציאתו בת הכנסת.

ז

צריך להשתדל ככל האפשר להתפלל בעשרה שהרי ההולך בדרך סמוך לחשיכה ורעתו ללון במקום אחר צריך לילך עור ר' מילין אם אפשר לו לבא

יוסף אומץ

במקום עשרה ולאחוריו ילך מיל, גם אין לאדם לצאת קודם התפילה לדרך ממקום שמהפללין עשרה אם לא שלא יוכל למצוא חפצו אם יאחר תליכתו או שעל ידי כך לא ימצא עור לווה. גם קראו חז"ל מעוות שאינו יוכל לחקן מי שאינו קורא ק"ש בעשרה מפני שאינו יכול למלאות ג' חיבות חסידים בק"ש ממנין רמ"ח לאפוקי בעבור ממלאם בנ' אוחיות ראמן אם מסיים הברכה קודם לש"ץ כמ"ש כס"י י"ו לרידן בני אשכנז דלא נהנינן שהש"ץ חוזר ואומר ה' אלהיכם אמת וא"כ פשוט ומבורר שמי שמבטל תפילות בעשרה משום משהה י"ן או משום שיחות יושבי קרנות או משינה שעונם נרול מנשוא, ואפילו מחמת ד"ח אין לבטל תפילה בעשרה ובענין חילול השם נרול להמירי חכמים שאינם מרדקים בכך שחוטאים ומחטיאים את הרבים היושבים אצלם ויש כרצונם לקום ולילך לביתם רק שבשים מהם ודנין ק"ו מהם. לכן כל בעל נפש שאין לבו כריא כאלם נגד המלענינים יעשה לו נדר שאל ילך לשום סעודה עד אחר הברלה או יקבל עליו בקנס לעמוד מהסעודה קודם ברכו ואפילו אם על ידי כך יצטרך לפסוע על ראשי עם קרוש לא יבוש מפניהם. וזה כלל נרול בעבורת הש"י שאל ימנע מעשות מצוה או להמנע מהעבירה מפני המלענינים, ותיקון לזה שיחשוב שעל ידי חטאו יבוש בעולם הנצחי וישב בין הצדיקים כאכל בין החתנים ויראה ויבין שבושת העה"ז כאין נגד בושת העה"ב ומלכר התפילה בעשרה ירויח כזה שלא יבוא לידי מכשול איסורי שבת קודם הברלה כמו שאירע כמה פעמים ע"י שכרות, גם שלא יצטרך לראוג שע"י שכרותו יבטל תפילה והברלה מכל וכל. ועוד הביטת וראה מעלה הנדולה של תפילה בעשרה שהרי התירו חז"ל לבטל מ"ע דאורייתא בשבילה דהיינו לשחרר עבר כנעני כדי להשלים למנין עשרה אע"פ שעובר בעשה דלעולם כהם תעבורו.

ח

ומי שירצה להקל בתפילה בעשרה ומפני ראגות הנ"ל מתפלל חיכך אחר ברכו סמוך לשלחן יבא עור להכשיל רבים בישיבת ר' אמות של תפילה כדלקמן סימן י' ואם עומר על מקומו ממש בשולחן יבוא עור למכשול שלא יוכל לברוע ולהשתחוח כראוי ולא לפסוע ג' פסיעות רעושת שלום וגם ביטול הכוונה פשוט מפני שהמקום רחוק וכשתו מפני המסובין, ועל הרוכ נכשל שמתפלל בלי נטילה, וכל שומר נפשו ירחיק מהסעודה אם לא שילך בוראי לבית לערבות או שירע בכירור שיחפללו בעשרה אחרי הסעודה.

ט

הרבה והירות ודיקדוק צריך האדם שיהיה נקי בתפילתו ובתורתו מצד הקינות כי אחז"ל במקומה נפיש וזהמא, וכן נקיות המלכתים וכן צריך והירות להיות המקוב נקי, ולרידן כל הרחוב מלאה קיא צואה בלי מקום נקי כרחובות העיר, וכן על הצצר כיה"כ אפילו הסלריא שאחורי הרחוב שקורין חאל

יוסף אומץ

ובשעת קידוש הלכנה צריך זהירות גדולה בזה ולפחות יעשה מחיצה של בני אדם וצ"ע גדול אם הוא חיקון. ובהחררים שהקטנים מנוללים ברעי ומי רגלים יש לישמר מהן וממלבושיהם וכריהם וכסותיהם וכל הגלויים להם אם אוכלים כוית ממין חבואה בזמן שגדול יכול לאכול אכילת פרס רהינו כשיעור ר' כיצום. וראיתי מא"מ החסיד ו"ל שהיה מקפיד בזה בבני שנה וכ"ש בחררי משכבות ומושבות ואומרים דבר שבקדושה שלא בנקיות עליהם נאמר כי דבר ה' בזה וזה מצותיו הפר הכרת תכרת וגו' עונה בה, וכחב ת"ח בשם רבינו יונה דבשאר כריחות הכרת מכפר ובוה אינו מכפר אעפ"י שנכרת עונה בה רחמנא לעלן. גם יזהר שלא ליגע במקום טינופות בחפילה או ברה"ח וכ"ש שצריך לזהר בזה בשעת האכילה שלא יצטרך נטילה במים ובכרכה. ומקום הטינופות היינו כל המקומות המכוסין בגוף האדם והיכוך בראש וכל שכן נגיעה בכינה או ליחה סרוחה בחוסיס וכאונים, ואם נגע בשונג באלו בשעת החפילה לפחות ישפשף ידיו בכותל או במימי רמנין.

י

הפילה ערכית דמ"ש ו"ס יש לאחר כי גם תוספות שבת ו"ט כיצאנה: ג"כ דאורייתא. ואחר שיראו ג' כוכבים לא גדולים הנראים ביום י"ש עוד להוסיף זמן מה לתוספות אכן אין לתוספות שיעור. ובימים המעוננים שאין יכול לראות הכוכבים יש לדרקק להמתין עד שיהיה כרי לו לגמרי שהוא זמן מה אחר שהיה ראוי לראות ג' כוכבים בינונים אם לא היה מעונן.

יא

כשמחליל החון והוא רחום יאמר הקהל אל רחום ה' אליקנו לא ירפנו ולא ישחיתנו ולא ישכח את ברית אבותינו כמו שכתוב אל רחום ה' אליק לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם.

יב

איסור ועונש ההפסקה ברכור מהתחלה מעריב ערבים עד אחר תפילה שמונה עשרה ידוע לכל אדם, אכן בין פרק ופרק מותר לשאול בשלום. י"ל מקום שאסור לדבר אסור אפילו בלשון הקודש ואפילו ברה"ח, גם אסור להפסיק לוטר תהליכ או שאר שבחות.

יג

ליהא שמיא רבה ולקדושה ולכבוד ה' המבורך לעולם ועד מפסיק אפילו באמצע הפסקה, ורואי לעיקר החיוב אבל לא לועתה יגדל ויתברך וישתבח וכיוצא רק מפסיק בשתיקה עד אחר קריש וכרכו. וכן במורים לא יאמר בהפסקה רק מורים אנהנו לך ולא מורים רבנן. ולאסן רהאל הקדוש ושומע תפילה יפסיק. ואם ברברי קדושה החסירו חז"ל כ"ש בשחיה בסילה. ועל הרוב נכשל בא' מר' כחות שאין מקבלין פני שכינה שסימן חשמ"ל חנפים שקרנים

יוסף אומץ

מוציאי לשון הרע לצנים, וישא האדם ק"ו בעצמו מהעומרים בכית הרפוחם שנאלמו דומיה, גם אילי היה עומר לפני מושל כ"ו שאין לו רק ממשלה קטנה לא היה פונה להאזין לקול אדם אחר כל זמן שהוא עומר בפניו לצרכיו וכ"ש שהוא לא יוציא דבור אחר מפיו בעורנו עסוק בעניניו.

יד

המקובלים הנדולים מהר"ם קורדואריו ומהר"ר יצחק לוריא אשכנזי ו"ל אסרו דבור חול בכה"א אפילו שלא בשעת חפילה כ"כ בספר חרידים משמש ובכ"ח האריך מאד בזה ולכסוף כתב וז"ל לפחות בעלי תורה לא יתחילו לדבר בעסקיהם אפילו שלא בשעת חפילה ואם אחר ידבר עמהם ישיבו להם בקיצור.

טז

כתוב בספר היראה בחפילה רמיושב אל יסמוך לאחריו ולא יהא מוטה לצדדין דרך נאווה אלא ישב וראשו כפוף שלא יראה פני היושב נגדו חוץ לרי אמותיו ואל יפשיט רגליו אך יהיו שוקיו על עמרם למען יהיה יוחר ברערה ויראה.

טז

בכל הברכות צריך שיסיימו הקהל קודם לש"ץ כדי שיענו אמן, שאם טסיימו עם הש"ץ אינם רשאים לענות אמן ומבטלין מצוה גדולה היתה חוץ מאמן דנאל ישראל דלפני י"ח כמ"ש בס"י רס"ב ועל אמן דלפני ק"ש יש לדקדק ביותר כדי להשלים רמ"ח חיכות דק"ש כמ"ש סי' ו'.

יז

אל תלך נאמן אין לומר, וכן כתב מהרש"ל כתשובותיו סי' ס"ד וכן ראיתי מאבותי ז"ל. ואפילו מהרמ"א שכתב שיש לאמרו ביחוד מכל מקום כתב דבציבור אין נכון לאמרו וא"כ נכון בעיני שלא לאמרו כלל שאם יאמר אותו ביחוד איכא למיחש דגם בציבור סירכיה נקט ואחא לומר אותו גם כן והוי הפסקה בין ברכה שנייה לק"ש.

יח

כתב השתדלן הגדול הר"ר יוולמן רוסהיים ז"ל מי שיוכה בהתעוררות לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה חפנה אח לכך מכל עסקין שעה קטנה עד שחכוין כראוי רק בפסוק רשמע ישראל וזה תעשה זמן אחר זמן עד שיעלה בידך כונותיך חמיר בקריאותיך ואז תוסיף בדרך הזה עד פרשה ראשונה של ק"ש ואחר כך תוסיף בדרך ההוא לגמור ק"ש כולה בכונה ואחר כך כל מה שתקרא ותלמוד ואחר כך תיחד לבך לשמים חמיר בכל עת הקצותיך כלילה ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם.

יוסף אומץ

יט

צריך לדקדק לקרות ק"ש מלה במלה ולא להכליעה אות בחברתה, וראה זה מצאתי חרש הוא לא היה לעולמים מי שקרמני בזה ואני נסיתי בחוש שלא לכר באותיות הדומות צריך לדקדק בזה כמו שהוא בדפוסים רק ככל אותיות אהח"ע או שהם אחר אותיות שאין נעים בנקודה אם לא יפרידם זה מזה בדקדוק גמור וכן ו' במלאפוסים שהבחר המלאפוס היא בהבחר האליף ראהח"ע שאם לא יפרידם בדקדוק גמור אז יקרא אות הנח בנקודה ראהח"ע וראהח"ע יכליע הן שיהיה אהח"ע בראש כגון ברא באחה מל כעולם או כולם הן שיהיה באמצע חיבה כגון כרשעתו כמפעלו כי לעולם חסרו כלו מחסרו. אחרי כותבי מצאתי שכתב בספר באר מים חיים הפרדה ה"א כמו שכתבתי ולא כתב הפרדה הח"ע ומלאפוס ולא ידעתי למה השמים. לכן יקרא ק"ש בדקדוק גמור כאילו מונה זהובים שיש בחוכם רעים שבזראי יפריד כל אחר מחבירו בדקדוק גמור ואם ח"ו יקח איוה רעים אין לו היוק רק בגופו השפל שהוא כצל עובר וכאבק פורח ק"ו בן בנו של ק"ו שירקדק בדקדוק גמור כתפילה שלא יהיה לו ח"ו היוק כנשמחו שהיא חיה לעולם, ובפרט בק"ש הוהירו ביותר רק"ש ראוריחא, ואמרו שהמרקדק באותיותיה מצננן לו ניהנם. ואם לא קרא ק"ש בטעמים הכתובים בחזרה לא יצא ואע"ג דכמה רעות מחולקות יש בזה עכ"פ מצוה לקרותה בטעמים.

כ

אנו האשכנזים רובנו אין קוראים הנקורות כרינן כי עושין הקסץ לחולם והצירי לסגול כגון אמן קוראין אומן, והנה מעלה אמן אין לה ערך ובענין זה הם מוציין המלה לנסרי משמעותה וכן המבורך ויש"ר מבורך קוראין מברך שאין לו משמעות כלל לפי הרקדוק, קדוש קוראין קודש שגם הוא שינוי משמעות. והנה הצבתי לך ציונים מעט מוער שהן עקרים גדולים בשבחי יחברך והמעין יבין כהנה וכהנה חרבה מאר, לכן יש לדקדק בכל נקודה ונקודה כמו שהארכתי בסיסן כ"ו.

כא

אכן בקריאת הח' שאנו האשכנזים קוראין כמו ה"א ג"ל דהרין עמנו, ואעידה לי שלשה ערים נאמנים תרא דהמרקדקים חברו הח' בטוצא ראהח"ע והכ' בטוצא דניכ"ק ואין לחלק דהיינו דקא בכ' דנושה שהרי ידוע שהגרשוש והרפיון הם סמוצא אחר. הב' שהרי הקליר שהיה תנא כמ"ש תחום' בפ"ב דהניגה נבי רגלי החיות כנגד כולן וכן שועיב כתב שהוא ר"א בן ערך וכמה פייטנים חברו כמה פייטנים במליחה ה' לח' ואחת מהם אוכיר בפיוס רפורים וחשא וחבא באלוה ולא ידעה כי זאת עשתה יר אלוה ויבער תנף בכל גבול לשלוח וכו' עד סוף הבית של החרוזים חית"ן. גם במליחה ראל"ך נקרא יסר כחרוז' תא' לסלוח ואלוה וחחום בה נרשון בר יתורה שהוא רבינו

7

יוסף אומץ

גרש"ם ואחרי שקרא מאור הנולה ה' וח' לחרו אחד ראוי לילך אחרי כל הפועות ישראל כאשר הקנותיו קבועות וחקועות כאלו נתנו מסיני. גם לא מצינו בשום מקום שחברו ח' וכו' לחרו אחד. גם כתב הרמ"ש בהלכות ס"ת בריף על הה"ח וחתי"ן שאלו רוסין בקריאתן וכתיבתן, ולכן נ"ל שא"ץ פולניא שנתישבה בגרולים אחר אשכנזי כמפורסם בפוסקים ברו ענין קריאת חתי"ן מלבם.

כב

יש מדרקין בחיבה שאות שבסופה רומה לאות שכתחילת החיבה שאחריה שקוראין אה האות שבסוף חיבה ראשונה בנקודה כמו בכל לבבך, ולא שפיר עברי, חרא רצריך להפריד כל חיבה מכתבתה, ועוד שמנידן אות הנח שאסור כמ"ש בש"ע סי' ס"א, גם נחנני נקודה שאינה ראויה.

כג

בפסוק הראשון רק"ש כונתו הפשוטה ה' שהמליכותו כל העולם קודם דור אנוש ועתה הוא אלהינו בלבד שאין האומות סורים ביחורו יהיה לעתיד אחר לעברו שכב אחר. באל"ף ראחר יכין על יחורו יח' ב"ה כי הוא מושל על השמים ושמי השמים שהם ו' ועל הארץ שמנין כולם הוא ח' ובר' מושלו יח' על ר' רוחות. ואין להפסיק בין א' לח' ובין ח' לר' בנין אריכות כונתו אלו וכן אין להאריך בקריאת הר' מפני שאו צריך לקרואה כאלו יש לה נקודה ואז לא יהיה לאחר שום משמעות, רק אחר גמר מלת אחר יכוון. כשתיקה כנ"ל. כתב בספר החרדים בשם הוהר יכוין בר' ראחר שאם יבא לירי נסיון ח"ו יתחזק וימסור נפשו בשמחה ונחשב לו כאילו מוסר נפשו בפועל ממש וקיים מצות עשה רונקדשתי וכן כבכל לבבך ובכל נפשך ובכל נפשכם יש לחשוב כן. וכחוב עוד בספר הג"ל שענף מצות עשה הוא כשקורא ושמחם את דברי אלה על לבבכם שמקבל עליו עול מצות יח'.

כד

כשמניע הש"ץ בקריש סמוך לאיש"ר יאמר ויאמר כי יר על כס יה מלחמה לה' בעמלק. מרר רר כרי שיענו אמן גם על פסוק זה, כי כן בס' חררים.

כה

לענות איש"ר בקול רם ותקיף בכל כחו וכונתו ע"פ הוהר. וכתב בס' חררים שהוא סגולה למחול עונות למי שיש בו שמש' מינות. בין אמן ליהא שמיא רבא יפסיק מעם כי אמן קאי ארלעיל אקריש ויש"ר בפני עצמו.

כו

אע"פ שאין רצוני כעת לפרש התפילה ער כי יהיה הוסן גורם ברחמי ובחסדי האל ובטובו הגדול שיערה רוחו סמרום עלי, מכל מקום אכתוב

יוסף אומץ

איוה רקרוקים בשננו הנוסחאות גם איוה רקרוקים בהפררה חיבה מחברתה או בחיבורם אותם שראיתי הצורך בהם גדול, ועכ"פ חיוב גדול לכל אדם מי שיועד רק מקרא ללמוד כל החפילה בפירושה ברקרוק גדול מרב מובהק ובפרם בומנינו שנחרבו הרפוסים בהרבה מקומות באשכנז והרפסו כמה טעיות שיש בהם חירופים וגרופים מלכר שאר טעיות ועונש המהפלה בטעיה וראי גדול מנשוא, ואפילו לא יהיה חשש לטעות מ"מ איך יתפלל לפני מ"ה הב"ה ולא ידע מה ידבר, ואף שאנן יחמי יחמי אין לנו כונה כראוי מפני טרדותינו מ"מ לפחות צריך שיבין מה ידבר אם לא היה לו טרדא, על דרך כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת כי ראונם רחמנא פסריה, אבל מי שיש לו לב להבין רק שעצלותו גרמה לו שאינו מבין כראוי הלא זה פושע הוא שאינו רוצה לכוין והוא קרוב בעיני למעמיד צלם בהיכל כי הלב הוא היכל ה' כמ"ש המקובלים. והנה ראיתי כמה חכמים גדולים בעיניהם שכששאלתי אותם ביאור על איוה ענינים בחפילה היו צריכים לעיין מעומק הלב אחר הביאור ואף אם לפעמים מכונים אל האמת הלא על ידי טורח עיונם מוכח שמעולם לא נחקו מורשי לבניהם להבין ענין ההוא בחפילה, ורע עלי המעשה איך יאמרו אחר החפילה והניין לבי לפניך ויהתלו התל בבוראם כל אנוש חלילה שלבם כל עמם מבלי אונם. וכן בחהלים אמרי ה' האוינה כינה הניני רהיינו מחשבות הלב וכיוצא בזה. לכן פשוט חל חובה ביאור החפילה על כל אדם בטרם ילמוד שאר לימוד בעולם. גם אותם האומרים שבחזות וההיגיה יותר מהחיוב ואינם מכינים אותם על אותם קראתי מי בקש זאת מידם רמוק חצרי וחפילות הם כנגד קרבנות ומי שאינו מבין מה שירכר הוא פיגול ופיגול לא ירצה ועל אותם קראתי למה לי רוב ובחינם יאמר ה' כי במקומות רבים יבואו לחירוף וגידוף. ואחת מהם אוכיר, אם תקסלני אלוה רשע, דמי שאינו מבין ריבורו אם יקרא אלוה אדלעיל מיניה או ארלמסה מיניה יהיה חירוף וגידוף שאין כסוהו, וכן בכמה מקומות שאין יורעין בין ימין לשמאל ובין רגש לרפא או טועין. לפחות בשאר נקודות ובקלות הפירוש משתנה, ואפילו אינו משתנה מ"מ לכל קוץ וקוץ ונקודה יש כמה וכמה סודות ואפשר שבשננו מועט מחריב עולמות ח"ו. וכן כתב מהרש"ט בסוף חפילות י"ח וז"ל וירקק בכל אות וחיבה כי לכל אות יש מלאך וכשטרלנ נמצא חסר אותו מלאך, וכתב עוד אוי לאותה בושח מי שאינו מרקק באותיות השם ובנקודותיה, וזראה לי דטעות הוא שם מה שכתב באותיות השם משמע שאר אותיות אין צריך לכוין ולדקק והרי כתב ברישא רכל אות יש לו מלאך.

כז

רוב פוסקים ס"ל שיש לומר באיש"ר לעלמי ולא לעולמי בוי"ו, והמקובלים וכלבו כתבו שצריך שיהיה מנין אותיותיו כ"ח ע"ד הסוד ואם יקראו מברך חסר

יוסף אומץ

וייזו יש לו במנן זה, ועל כל פנים צריך לקרואו מכורך ולא מכרך שאו משמע שהקבי"ה יכרך אותנו וחלילה לא שהוא מכרך.

כח

קריאת ג' הרפוי קבלתי מחזנים מובהקים שהוא קרוב למוצא כ"ף רפויה והוא ממש בקריאת ה"ע שבלשונם ע"פ קריאתה רבני גליל החתון. וכן שמעתי מהחסיד חכם עירנו מהר"ר משה מענדלן ז"ל קריאת ה"י רמנן אברהם ורבענלא כשהיה מתפלל בימים הנוראים וכן נכון על פי הרקוק וע"פ הסיד נסתר. והנה אכתוב איזה רקדוקים בניסוח התפילות י"ח.

כט

כתוב בעמך הברכה שחיבר החסיד מהור"ר אברם שעפטלש ז"ל אביו של החסיד מהור"ר ישעי' סג"ל ז"ל שהיה פה מרא ראחרא ונסע לירושלים חב"ב ש"ש לחבר בברכה מעריב ערבים במשמרוחיהם ברקיע כרצונו ולא יחבר כרצונו לבורא יום ולילה. כתב המקובל מהור"ר הירץ טרויש שהיה ש"ץ בביאורו לתפילה שאין לומר בהשכיבנו כי אל שומרנו רק כי שומרנו ע"פ מנן החיבות שכחב שהוא ע"פ הרוקח ז"ל וכמרומני אני שכן גורסין בק"ק וירמ"ש שמנוחח כבודו של הרוקח ז"ל שם. אכן פה ובשאר מקומות הסתגן פשוט לומר אל ואין בידי לשנות בניסא שהנחילו לנו אבותינו ז"ל. בכרוך י"י לעולם אמן ואמן יש לומר אלו קינו שבשמים יחר שמך וקיים מלכותך ל' תפילה ולא יחיד וקיים שהוא לשון שבת. מלה חסיד שבכרכה המלך בכבודו דיראו עינינו יש לחברה ארלעיל מינה ושמעתי שניהם מחזנים ושניהם כתיבים בביאור מהרר"ס הג"ל. ולי נראה רשפיר ספי לחברה ארלעיל מינה ע"ד אני ה' לא שניתי.

דיני תפילות י"ח

ל

צריך שיהיה לו מקום קבוע לתפילתו והיינו שלא יעמוד פעם במקום זה ופעם במקום אחר שאצלו אפילו אם שניהם סמוכים זה לזה ומכ"ש שיהיה לו בית הכנסת קבוע ללכת בה חסיד.

לא

כל מקום שחיבין לעמוד והיינו בתפילת י"ח אפילו אם הש"ץ אומר בקול רם י"ח מחוייב היחיד לעמוד, וכל דבר שבקדושה כגון קריש וברכו ובשעה קריאת ס"ת ובפרס בשעת ברכות רלפניהם ולאחריהם החיוב לעמוד בכל מקומות אלו כארז בלבנון בלי סמיכה כלל וכ"ש שאין לשכוב על אצילי ידיו או יניח ידיו על סנסרו כי זהו דרך נאות, וכ"ש שצריך החזן לעמוד בלי סמיכה. ואיסור גדול כעניי לחזנים שנשענים על העמוד, סימן לדבר יפריח כאר"ז בלבנרין ס"ת חזן. ע"כ ראוי להשגיח על זה מי שיש בידו

יוסף אומץ

למחות ובפרט פה עומד אב"ד וחשובי הקהל אצל העמוד וירוע מי שיש בידו למחות ואינו מזהה וכו' והמשניה ע"ז הע"ב.

לב

צריך שלא יפסיק כינו ובין הקיר רבר שנבהו י' טפחים ורחבו ר' ובוה צריך אזהרה יהירה המהפלים בסעורה גדולה בבית החורף שרגילין לערוך השלחן מקצה לקצה ובשלחן שהוא חלול למטה ע"פ כולו איכא לאסחוקי.

לג

המקובל הנדול מהר"ם קורדאיר"ו היה מנהגו שבשעה תפילת י"ח היו עיניו סגורות ע"פ קבלה, כ"כ בחרדים בשם הזהר, ובספר ח"ח בשמו אם עיניו המיר אל ספר התפילה להתפילה מתוכה די בזה, וכ"כ בתוצאות חיים בשם המקובל הנ"ל ובעלי מעשה חושבים לאיסור גמור להסתכל חוץ לר' אמות, לכן לכל הפחות בשעה התפילה דמומר ומיושב יזהר כל אדם בזה.

לד

כשמתפלל אדם תפילה י"ח צריך שיהיו ידיו כפותים זו ע"ג זו הימניה על השמאלית, וישימם נגד לבו, כן כתוב בספר היראה וש"ע ומשמע דגם באמצעיות ודלא כספר חרדים שכתב דרדקא בשלשה ראשונות ושלשה אחרונות אבל באמצעיות יהיו כפיו פרושות כדל שואל, וגם אני נהגתי כמו שכתוב בספר חרדים אבל לאחר שמצאתי בש"ע ובספר היראה שכתבו סתמא אלמא אין חילוק חורתי ממנהגי.

לה

אנשי מעשה מנענעים עצמם בשעה תפילה י"ח ע"פ המדרש רכל עצמותי תאמרנה, ונ"ל שאם יש חשש שע"י כן תתמעט כוננתו או כוננה שכניו המתפללים אל יעשה כן, ומצאתי בחשוכה הרא"ש ס"י קי"ג שאסור לנענע עצמו רק בשבחו של מקום ולא בתפילה י"ח *) ומנהגו ותיקון לנוע מעט כחומתי ברכות בלבר ע"ב.

לו

ירוע תפילה בלא כונה כגוף בלא נשמה, אכן אנן דורות האחרונים כמעט אי אפשר לנו לכיין כמ"ש הסור מ"ס באבות ובחתימת כל ברכה וברכה רש"ע יפנה לבו בכל עזו ממחשבות חוץ לכיין בהם לפחות, ואם לא כיון באבות מחוייב לחזור לראש רק שאין אנו חורין מפני חסרון כונה מטעם הנ"ל.

לז

אסור להתפלל תפילה י"ח בכ"ה קודם שיחפיל הקהל י"ח. ודוקא בשעה שהציבור בכ"ה. ואסור להתפלל תפילה י"ח בקול רם דהיינו בקול מה שאם היו אחרים אצלו היו יכולים לשמוע את קולו והוא מקטני אמונה.

(*) בהגות דר' משה מיינץ: עיין מ"א ס"ז מ"ח.

יוסף אומץ

אכן אם על ידי חפילתו בקול יכול לבזק יותר ממה שיזכור אם מחפיל בלחש
מותר להגביה קולו אם מחפיל ביחיד אבל לא בציבור מפני שמבטלם
מכונתם. ובר"ה וי"כ שכולם מחפילים מחוץ החפילה שרי אבל לא יגביהו
יותר מראי.

לח

אסור לנהק ולפסק בחפילה י"ח אם לא לאונס, ואעפ"כ יניח ידיו על
פיו שלא תתראה פתיחתו כשםפסק. ובספר הכונות הזהיר מאד שלא לנקות
האוזן בשעת החפילה.

לט

בשעת חפילה י"ח אסור לרוק כלל אם אפשר לו, ואם ע"י אונס צריך
לרוק יבלע בכסותו, ואם מחמת איסמניה אין יכול להבליע בכסותו וזרקו
לאחוריו אם אפשר, ואם אי אפשר זרקו לשמאלו ודורסו חיקו, ובשבת
ראסור לשפסף הרוק אם הוא על גבי קרקע כמ"ש הסור בס"י שיזו וברצפה
אבנים מספיקא לי אם גזרו מרופא אטו שאינו מרופא כמו בכיבוד לחד מ"ר
בסמ"ק של"ז נראה לי ריעמוד רגליו בנחת על הרוק כדי לדרסו לפי חוסו, וע"ז
נפרים שאינם מחוברים פשוט דשרי או ידרסנו דרך הליכתו, ועכ"פ לא
יניח הרוק להריא בב"ה משום קרושתה ואפילו שלא בב"ה דרשו חז"ל
כי על כל אלה יבא האלקים במשפט זה הרק בפני חבירו ונמאס בו,
עין בח"ג סי' קנ"ו.

מ

כתוב בספר חסידים כפ' רנ"ב אם אדם אומר השבחות והברכות וגורמן
לו רוק בפיו ישחוק כדי הילוך ר' אמות אבל בציבור הרי זה אונס כדי
שיוכל להתפלל עם הציבור ושרי לרוק.

מא

עוד שם כתב אסור להביס ברוק או בדבר מאוס בשעת החפילה
מפני שע"כ יעלה הוא רוק בפיו.

מב

עוד שם כתב סי' רנ"ב הרופא שלא ירוק תריר ילעוס קורם שילך לב"ה
שורש לקרי"ץ דהיינו לקרי"ץ גיבליך ובלילה ילעוס קורם שינה אבל ביום
התענית לא ילעוס מפני שהמתיקות יהיה בפיו, וכן בע"כ ובע"כ לא ילעוס
שישאר הטעם בפיו וכשבולע הרוק בולע המתיקות.

מג

כי שם ה' אקרא קורם חפילה י"ח הוי הפסק בין נאולה לחפילה, ואפילו
בחפילה מנחה דלא שייכא שם הפסקה אין לאמרו ראיכא למיחש שגם בשאר
חפילות שייכא שם הפסקה סירכיה נקט ואתאי לומר נ"כ והוי הפסקה.

יוסף אומץ

מד

בואחה נבור גורסין בני פולין ורב להושיע ורוב שאר הנוסחאות רב, ואין בירי לשנות לנו האשכנזים מנהג אבותינו רב להושיע אף שמהרה"ט ז"ל כתב ורב גימטריא יצחק מ"מ ז"ל רב הוא עיקר מפני שמהרה"ט כתב שם בעצמו שנתקן מטבע זו על שם הכתוב מרכב בצדקה רב להושיע וכן בואחה חונן מקדימין ברפוסין פולין דעה לבינה והשכל ובעיני נראה שגרסחנו להקדים בינה לדעה היא עיקר כי עיקר הברכה נקראת על שם הבינה כדמייתי הטור ממילה מה ראו לומר בינה אחר קדושה וכו' וגם בתחילה הברכה ומלמד לאנוש בינה בלבד, ואם כן העיקר הוא הבינה ולכן ראוי להקדימה, אכן לא מפני הכרעתי הקטנה והחלושה אני אומר לבני פולין לשנות מנהגם, רק בדרך כלל אני אומר שאין למדינה לשנות גרסחה וכן כתוב בספר הכונות וזה לשונו בקצרה, יש חילוקים רבים בין אשכנזי וספרד וקטלוגיא ואיטליא וכיוצא בהם שהם מנהג קדמונים שלהם בסידורי תפלות היה אומר שיש י"ב שערים ברקיע כנגד י"ב שבטים וכל אחד עולה דרך שער אחד והם השערים הנזכרים ביחזקאל, ואמר שוראי לא היו השערים ודרכיהם שוים ולכן גם התפלות משונות לכן צריך כל אדם להתחזק במנהג תפלתו, כי כיון יודע אם הוא משבט יהוא, ואין תפלתו עולה אלא על סדר ההוא, עד כאן. לכן חזי מאן גברא רבא מסתיר על ראש לא לשנות גירסות אבותינו, ואפילו בשום ניגון אין לשנות, כן כתוב במהרה"ל וכתב שם שמחה בחו על שישינה כרענשפורג סליחה אחת כמה שנהגו שמה.

מה

בראה כתב מהרה"ט ז"ל שאין לומר נא על פי מנין התיבות שכתב שם בשם הרוקח שאינם אלא י"ג, גם ראיתי שנחקק נא בתפילה ישנה עם ביאור יפה שנראה לי שהוא מהרוקח על פי מנין התיבות שכתב מהרה"ט בשמו בכמה דוכת, עיין במטה משה. ועל כל פנים מלכנו אצל וגאלינו הוא טעות נמור.

מו

ברפאנו גרפס ברוב דפוסים ה' אלקינו והוא טעות שצריך להיות על דרך הפסוק רפאני ה' וארפא. בברכה השנים כתב מהרה"ט שש גורסים ושבענו מטובה כרי שהיה השם המיוחד בסופי היתבות דפני הארמיה ושבענו מטובה ולא הכריע, סכל שכן שאין בירי קטן כמוני להכריע, אף שסברתי לומר מטובך כמו ושסחנו בישועתך רשבה ויום טוב וגם בביאור תפילה ישנה הנ"ל פירש מטובך מפהיחה ירך שמנין היתבות דברכה זו מיוסר על פסוק פותח את ירך ויפתח ה' לך וגו'. אחרי כותבי מצאתי במטה משה שכתב כן בשם מהרה"ל וכשם הרא"ם כלל ר'.

מז

בעל הצדיקים גירסת אשכנז ולעולם לא נכוש, וגירסת פולין לעולם ולא נכוש ואין בירי להכריע והררינו לכללן שכל מדינה לא תשנה גירסתה.

יוסף אומץ

מח

ברצח נסחפס מהרה"ט ו"ל אם לומר מהרה, ופה אין לנו לזוז ממנה
אבותינו שאמרו מהרה, ומשמע קצת שם שמהרה"ט הכריע כן, ואף רשם
כתב כהנ"ה שמהר"י הלוי מיחה בק"ק ווירט"ש לומר מהרה, ולמלאות חשבון
רלי"ד חיבות שכתב מהרה"ט שם גרס בעל ההנ"ה את העבודה, מכל מקום
גם שם כתב שהרוקח גרס מהרה וגם בעל ההנ"ה לא ידעתי מי הוא אם י"י
לסמוך עליו.

מט

אופן הכריעות הוא שבכרוך יתחיל לכרוע בברכיו כריעה בדרך יעושה
לפני שריב ואחר כך יושח נופו וראשו שניהם יחד וכשיגיע לה' יוקוף
כנחת כרי שלא יראה עליו כמשא.

נ

בואה חוננתנו איכא פלונתא אם להתחיל אחה חונן אי אחת חוננתנו
ולא לומר אחת חונן כלל, ואני בעניי נהנתי להתחיל אחת חוננתנו רובא
רמנכרי מפוסקים סבירי להו הכי וגם מאחר שהוא ספק יותר מו"ק הפסקה
באמצע החפילה כמה שהוא יחור מחסרון ה' או ו' מלות בפרט בפולים.

נא

אחר סיום עמו ישראל בשלום מותר להפסיק לכל דבר שבקדושה
אפילו מה שאסור להפסיק בפרקים דקריאת שמע שכתבתי בסיומן י"ג.

נב

קורם יהיו לרצון שבאלקי נצור כתב הסור שיאמר מלכנו ואלקינו יחד
שיבך בעולמך בנה עירך יסר כיחך שכלל תוכלך קרב קץ ביאת משיחך
פרה עמך שמח ערחד עשה למען שמך עשה למען חורחך עשה למען
קרושתך עשה למען מלאכי מרומים עשה למען מינך עשה למען צדקתך עשה
למענך אם לא למעננו למען יחלצנו ירידך הושיעה מינך וענינו אלקי עד שלא
ניצרתו וכו' עד יהיו לרצון כמו שאומרים בחפילה יום כפורים ואחר כך
יאמר וירי שכתבו המקובלים כל תפילה שאין בה וירי אינה תפילה, בלשון
יחיד אלקי ואלקי אבותי תבא לפניך תפילתי ואל תתעלם מתחנוני שאין אני
עו פנים וקשה עורף לומר לפניך צדיק אני ולא חסאתי אבל אני חסאתי אשמתי
וכו', וכן כולם בלשון יחיד ויפרסם חסאיו הירועים לו בדרך א"ב כגון
אם נגב דבר מה יאמר אצל נולתי נגבתי לפלוני סך פלוני במקום פלוני
וכן כל כיוצא בזה כמו שכתוב ברי"ח כשער היראה בפרק א' מסכת
גיהנם שעל ירי כן יבא לו התעוררות גדולה לחשובה, אחר תעניתו והיורו
יאמר סרתי ממצותיך וכו' הכל בלשון יחיד עד ואני הרשעתי. אחר היורו
יאמר והגני מתחרט ומחנחם על כל עונותי ופשעי ואני מבקש ממך סליחה
וסחילה וכפרה עליהם כרוב רחמך וחסדיך ומול אח לבבי ולבב זרעי ולבב

יוסף אומץ

14

כל עמך בית ישראל ליראתך ולחשבתך ולחוררתך, ער כאן בקשות אלו כחובים סוף ספר היראה. הוידוי ער וסול וכו' אין אומרים ביום שאין אומרים תחנן מצד קדושת היום.

נד

בעושה שלום ילך לאחריו הג' פסיעות בכפיפת קומתו ויעקור רגלו השמאלית תחילה ואחר כך רגלו הימנית ובעורנו כפוף קומתו יטה ראשו לצד שמאלו תחילה ואחר כך לימינו ואחר כך לפניו ואז יוקף קומתו וישתה שם שהיה מעטת רהינו כומן שיוכל להתפלל מתחילת י"ח ער קדושה קודם שיחזור למקומו כרי שלא יראה ככלב ששב על קיאו ואין קפירא אם יחפלל שם מה שהוא צריך, וכן עשה מהר"ל כשהתחיל החזן ויהי נועם במוצאי שבת או תחינות בימי חול קודם שחזר למקומו היה אומרים שם.

נה

כשמתפלל תבירו תפילה שמונה עשרה אסור לישוב תוך ר' אמותיו אם לא שעוסק גם כן בשבת המקום ב"ה אבל כדברי תורה אסור. גם אסור לעבור לפני המתפללים. ובוה צריך לדקדק כשהולכין לבית הכנסת שלא ילך לפני מי שמתפלל שמונה עשרה. ושמעתי שבק"ק אמשטרדם מרקרים האנוסים שכל מי שנכנס לבית הכנסת בשעה שהציבור מתפללין שמונה עשרה עומדים בפתח בית הכנסת ער גמר שמונה עשרה. מטעם זה אסור לעקור רגליו בעושה שלום אם העומר אחריו בתפילה שמונה עשרה לא סיים ברכת שים שלום אפילו אם אותו שאחריו התחיל להתפלל אחר שהתחיל הוא. אכן נראה לי אם התחיל להתפלל שמונה עשרה אחר שסיים הראשון ברכת שים שלום קודם שעקר רגליו שרי לעקור את רגליו אבל לא לעבור לפניו.

נו

בויהי נועם שאומרים במוצאי שבת משום שיר של פנעים יש לכפול פסוק ארץ ימים מפני השם היוצא ממנו, כן כתוב בטור אורח חיים ומהרה"ט.

נז

כשהוא אומר ברוך הוא שהבדילנו מן החושים ונתן לנו תורה אמת וכו' יאמר בכונה רצויה כאדם שכחות להשליכו לכבשן האש אשר לפניו וניצל ונתנו לו ממשלה גדולה, ואיוז אש אוכלת כמו השקר ואיוז ממשלה גדולה כתורת אמת. וכן יעשה כשיברך אשר בחר בנו כשעלה לספר תורה, כן כתוב ברי"ת. ונראה לי שגם בברכת התורה רשחית צריך לכיון כן.

נח

תר מתלחא דגרמין בישא לגרמיהו הוא מי שמרליק נר במוצאי שבת קודם גמר סדר קדושה של ובה לציון. ונראה לי שהקריש שלאחריו שייך

(*) המספר ג"כ חסר בנתיביניצל

יוסף אומץ

ג"כ לסדר קרושה לדין זה וכן משמע בחולעת יעקב. וכתב עוד שם שנענשים מאור ומאור בניהם אותן שמרליקים נרות בטוואי שבת קורם ומן ומקלל אותם מאור. ואם המתין מקימין עליו כל הברכות שבתורה.

דקדוק עלינו

נט

מהרה"ט ו"ל כתב בביאור התפילה שלו שאין לומר ואנו כורעים רק ואנחנו, גם בכרכת המזון שלא לומר ואנו מודים רק ואנחנו, ואנו משמע לשון אנינות. רוב המפרשים הסכימו לומר ומושב יקרו, וכן לדבר, יקרו י"ה קרוש רם ונשא ולא כסא כבודו. ומצאתי בספר הנקרא דרך חיים הנדפס בקונסטנטינא ואיננו מצוי בארץ אשכנז שיש להפסיק בין ועל הארץ מתחת לאין עוד, כי היכי דלא לשחמע שבשמים ממעל ועל הארץ רוקא אין עוד הא באור אי במים יש עוד ח"ו, רק יכין באין עוד שהוא ענין בפני עצמו שאין עוד מלכוד לא בשום מקום. ואם כן חונוי ימים נוראים שמנגנין מתחת לאין עוד כנינון אחר לא יפה הם עושין מטעם הנ"ל וראוי להשניח על זה חשובי העיר ח"ו שלא יבא חירות ונידוף. וכתוב עוד בספר הכונות ריש לומר אחר סיום עלינו והיה ה' למלך על כל הארץ וגו', ואפשר רלפי מנהגנו פה ק"ק ורנקבורט שאין אומרים קריש אחר עלינו אין לאמר, כי קבלתי שלכן אין מסיימין פה ככתוב בתורתך וגו' כי היכי דלא נסיים בפסוק. ונראה לי ריהיר האומר כ' פסוקים אלו לא הפסיר.

ס

נהגים לומר אחר כל תפילה יגדל בארץ אשכנז כי הוא שיר משוכח ומיוסר על פי י"ג עקרי אמונתנו, לכן טוב ללמוד פירושו בדקדוק ולאמר בכיוון.

סא

כתוב בסדר קריאת שמע יש לומר אחר כל תפילה ערבית ג' מוסורים אלו, כ"ו ח' כ"ט, ופה אין המנהג לאמרם רק למעריב בוסנו.

סב

ראיתי רוב העולם מרקרקים להתחמסר שסוברים בדעתם שמצוה עושים להביא ילדיהן לבית הכנסת אף קסן שלא הניע לחינוך, והנה טועים טעות גדול, כי לא זו בלבד דלאו מצוה עבדי אלא אף זו שעבירה גדולה היא ביום שהחינוקות מבלבלין אותם ואח כל העולם בצעקתם והאב סרור מאד בהשגחתו על החינוך עד שאינו יכול להתפלל אפילו בלא כונה וכל שכן שאי אפשר לו לכון כלל מלכוד שיש לראוה שילכלך החינוך את עצמו כמי רגלים ואו צריך יהיה לכל העוסרים ב' אמותיו להפסיק בתפילה ומכשול עז זה גדול מאוד הוא. וראיתי בספר קסן הנקרא דרך חיים הנדפס בקונסטנטינא שהביא מאמר הכמינו ו"ל במסכת חגיגה הטף למה באין כדי ליתן שכל

יוסף אומץ

16

למביאים, וכתב המחבר שהוא כחיי ראשי הסף שמביאים עתה לבית הכנסת נותנים עונש למביאים, והאריך כסעמים על זה.

סג

ומי שרעהו להרגיל ילדיו בקסנוחם לבית הכנסת ירגיל אשתו שחביאם עמם לבית הכנסת של נשים כי אין קפידא כולי האי בלכול כוזנה הנשים ובלכלוך מי רגלים בבית הכנסת של נשים שאין שם חזן וארון הקודש וספר תורה. אבל קסמים היורעים לענות אמן ויהא שמה רבא וקרושה ויורעים לעמוד באימה בלי שעשוע ונענוע אביהן אותם מחויב האב להביאם לבית הכנסת או לשאר רבר מצוה כדי לחנכם ברברי קרושה בלדוחם, אכן ידקדק שלא יפסיק בשבילם במקום האסור, ומה שירצה לצוץ להם או ללמדם מה שיחפילו ביום טוב או בפיוט יאמר להם במקום חיתר הפסקה.

סד

אסור להושיב או להעמיד התינוק על השטענר"ר שמשמים עליו מחזורים ותפילות שמויחד לקרושה. וכתב ר' אליעזר סמין אותן הספסלים שמושיבין עליהם נערים בבית הכנסת שאין הבעלים רשאים לחזור ולחוליקן לבתיהם לישיב עליהם ואף על פי שנחתין אחרים המוסיבין מהן תחתיהן אין לשנותן מקרושתן וחמסמיר חבא עליו ברכה, ואפילו על השלחן שאוכלין עליו כתב בספר חסידים שאסור.

סה

ובספר חסידים כתב שאין לנשק ילד בבית הכנסת כדי שלא יראה אדם אהבת שים אדם נגד אהבת המקום כ"ה בבית תפלתו. אחר כך מצאתי כן גם כש"ע סימן צ"ח.

סו

לא יצא אדם מבית הכנסת אם לא לצורך גדול ואף אם יהיה ערל בכיתו שיצטרך אליו ימחין מלכת ער גמר התפילה אם לא שפשוט לו שעל ידי כן ילך הערל לדרכו ולא ישוב עור ויהיה לו על ירי כן הפסד מכורר. ואפילו אם יהיה הדיבור צורך גדול מאוד על כל פנים לא יפסיק מיוצר אור ער גמר תפילת שמונה עשרה. ואם עוסד באמצע פסוקי דומרה לא יפסיק לפחות ער סיום ישבתה, ואם ימחין עור ער גמר קרושה ואמן שאחריו מה טוב ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך והפסדך.

סז

כשהולך אדם לבית הכנסת לצרכי הריוט כגון לרבר עם אדם בבית הכנסת ממלי רעלמא או לקרוחו שילך לחוץ או יקרא פסוק אחר קודם רבונו. ואם אינו יודע לקרוח יאמר לחינוק לקרוח פסוק אחר או ישב מעט בבית הכנסת קודם רבונו.

סח

קודם היציאה יושב מעט ויאמר פסוק אך צדיקים יורו לשמך ישבו ישרים את פניך.

יוסף אומץ

סט

כשיצא מביה הכנסת ילך בנחת ויצרר עצמו כאופן שלא יחזור אחוריו לארון הקודש חי, וילך בנחת שלא תראה עבודה ה' עליו למשא.

ע

מנהג ותיקין לברך בכניסת שבת יום טוב ובשחרית וביציאתו את בני וקרוביו, והטעם נראה לי שענין ברכת הצדיקים הוא כמו שכתוב בספר דברי שלום אצל ברכת יצחק ויעקב שהמברך הוא כעמ"ר ("להמשיך הברכה על המסביר ובהיותו שמה יהיה יותר מוכן להמשיך השפע כי אין הנבואה שורה אלא מתוך שמחה, עכ"ל בקצרה. ונראה לי שמה שהמנהג הוא לברכם אחר התפילה לפי שאו בודאי הוא יותר מוכן להמשיך השפע מתוך קרבתו על ידי התפילה שראויה להיות בהפסדת הנשמות ואף כי אין לי עסק בנסתרות מכל סוגים נראה לי ששוב לברך בעשר אצבעותיו לרמוז נסתר ועוד שהמברך רק בידו אחת נראה שענינו צרה בברכה, וראה מפורש ממש רבנו ע"ה במה שפירש רש"י שסמך ליהושע בכ' ידיו ועשאו ככלי מלא ונרש בחכמה ומנחני לומר בשעה הברכה נ' פסוקים דברכת כהנים ומצאתי אח"כ בספר המוסר כמנהגי. ובראשית חכמה כתב שיש ביד ס"ו אברים כמנין ס"ו חיבות שבברכה כהנים יחולו על ראשן ס"ו חיבות שבברכה כהנים אלו כמנין אברי היר.

דיני מוצאי שבת השייכים בשבת

עא

כתב בצירה לדרך יש להרליק במוצאי שבת גר יפה יותר משאר ימות החול ולהקין השלחן ולומר פסוקים של שמחה.

עב

חייבות המשרתות לומר קורס שירליקו הנרות במוצאי שבת ברוך הסבריל בין הקודש ובין החול. ובמוצאי שבת והוא יום טוב דהיינו הבא יום טוב ביום א' ברוך הסבריל בין קודש לקודש, הכל בלי שם ומלכות. ודבר זה מחויב אדם ללמד לבני ביתו.

עג

מה טוב להאריך בומירות ולחזוכי בהם אליהו הנביא מפני שאינו בא בערבי שבתות, לכן חיקף שעבר שבת מוכיח אותו שיבא. ובמסור כתוב שהוכרח שמו במוצאי שבת טוב לשכחה וכל דבריו מעליהן. גם כתבו המקובלים הטעם לאריכות הומירות כדי ללוח המלכה בשירות ותשבחות. לאחר הומירות יבריל ולא קורס, ראפוקי שבת מאחרין לית.

עד

בומר דאריז איום ונורא נהנו רובא רעלמא לכפול כל החרוים האחרונים מכל הבתים דא"ב. ואני ראיתי מאבי מורי החסיד שכפל רוקא כל החרוים (* אולי ד"ל כע"ז).

יוסף אומץ

18

הראשונים מפני שכל האחרונים יש בהם שם ואם יכפלו יאמר כמה שמות לבסלה.

ע

כתוב בחיקוני שבת שאחר הומירות יאמר ק"ל פעמים אליהו הנביא, ועין שם כונתם. עוד כתב שם לומר כמה פסוקים ובקשות גם פיתום הקמורה שהוא סימן הצלחה. גם בסדר היום כתוב לומר פיתום הקמורה וכן כתוב בת"ח בשם חוהר כדי להעביר רוח הטומאה.

סדר הבדלה

עו

חייב לשטוף כוס של הברלה מבית ומבחוץ ומקבלו בשתי ידיו. ונראה לי דאם המברך בעצמו ממלא הכוס ריניחנו על נבי השלחן או על דבר אחר ומסקום שהוא יקבלנו כבי ידיו.

עז

יאהזו הכוס בידו הימנית עד שיסיים בורא פרי הנפן, אחר כך יקח הכוס בידו השמאלית והבשמים בידו הימנית עד אחר ברכתן ואז ישאיר הכוס בידו השמאלית ויכוף מצבעות יד ימינו לחוך כף היד כרי שלא יראה פני האצבעות כשיברך בירא מאורי האש ואחר ברכת בורא מאורי האש יחזיר הכוס ליד ימינו עד נמירא.

עח

וצריך לזהר שלא ישפוך מן היין לארץ רק עם סוף הברכה של בורא פרי הנפן, שלא יהא נראה ככוס פנום, ולא אחרי הברכה יהיו ביווי מצוה וברכה.

עט

חייב אדם לרקד בשחית הכוס של קירוש והברלה שישתה כשיעור או לפחות אחר מן המסובין וזולת זה איננו יוצא כלל. והשיעור הוא מלוא לוגמיו שהוא רובו של רביעית. אכן בברכה אחרונה איכא פלוגתא אם די בזה השיעור או צריך רביעית שלם רהינו כשיעור כיצה ומחצה והיינו כמלוא שתי קליפות של כיצה. לכן לא יברך ברכה אחרונה על פחות משיעור זה, וגם בכוס של ברכת המזון לא יברך ברכה אחרונה אם לא ידע בכירור ששתה כשיעור הנ"ל. ולהפוסקים דסבירי להו דברכת המזון טעונה כוס מחויב לשחות שיעור הנ"ל למען לא יהיה עליו עונש ברכה לבסלה כי רב הוא.

פ

בברכה אחרונה ירקד בנוסחא ויראה להזכיר בה מעין מעין המאורע קודם כי אתה טוב ומסייב וכו'. בשבת וי"ט ור"ח רהינו בשבת יאמר ונחמנו ביום שבת זה וביום טוב ושמחנו בחג פלוני זה ובר"ח וזכרנו לטובה ביום ר"ח זה כי אתה וכו'. ונראה לי שאם לא הוזכרו אין מחויב לחזור.

יוסף אומץ

פא

כתוב בסוד ושיע בלי שום חולק לעולם יסדר אדם את שלחנו במוצאי שבת כדי ללחץ את השבת אפילו אינו צריך אלא לכזית, עד כאן. מלשון הוה משמע ראינו יוצא אם יאכל דרך עראי רק יסדר שלחנו דרך חשיבות כמשמעות צרה לדרך הנ"ל סימן ס"ו. ואני דקדקתי שאכלתי דוקא דבר מבושל ואף אם מצער היה לחסרון בריאותי מצד רוע מוג אסטמוכתי ותחי נפשי בו.

דיני סעודה

פב

צריך תאדם לבדוק נקביו קודם אכילה על פי חכמינו חכמי החלמוד וחכמי הקבלה וחכמי הרפואה כאשר כתבו בעל חולעת יעקב ועמק ברכה, ובסדר היום האריך בזה. ויש לו לחשוב חשבונותיו בבית הכסא כדי שלא יבוא לידי הרהור תורה. וברוך חיים כתב אפילו חשבונות של מצוה אסור דחינו הוצאת הלסוד תורה או התצאה הכנסת כלה, ונתן טעם הנון לזה.

פג

מי שנצרך לנקביו סמוך לאכילתו נוטל ידיו ומברך אשר יצר תיכף אחר שפיכה ראשונה ואחר נמר שני השפיכות האחרונות יברך על נטילה ידים. ובסדר היום כתב דטוב יותר ליטול שתי פעמים כדי שתהא נטילה האכילה לשמה.

פד

ירקרק עצמי כשיצא מבית הכסא לסעודה שלא יהיה בו שום לכלוך וטינוף בנופו ובמלבושיו שאז יעבור פעמים רבות על כי דבר ה' בזה שענשו הכרת תכרת רחמנא לצלן. והקינות יהיה גם כן ביר שמאל אפילו שלא כשעה תפילה מטעם הנ"ל.

פה

צריך כל אדם להתפלל על מונו קודם האכילה, והרשבי"א הלוי סידר התפילה וזו היא, אחה הוא האלקים הון ומפרנס ברחמינו ובחסדיו כל הברואים מקרני ראמים עד כיצי כנים כאמור עיני כל אליך ישברו ואחה נותן לחם את אכלם בעתו פוח"ח א"ת יר"ד ומשביע לכל חי רצון, עד כאן. סופי תיבות דפתח את ידך הוא חח"ך והוא מלאך הממונה על הפרנסה. ובספר הדרים כתוב שכשאומר עיני כל אליך ישברו ישא עיניו למרום כרל שואל.

כאן אבינו תפילת תהייר רבינו יונה ססידר לבעל תפילה שיש לומר אותה בורש אהל קודם אכילתו.

פו

אנא השם חסדתי עייתי ופשעתי כזאת וכזאת עשיתי (רצונו לומר שיפרט החסא הירוע לו אשר חסא ואשם, ויפרט באיזה מקום ובאיזה זמן ובאיזה אופן כדלעיל סימן מ"ח) מיום היותי על הארמה עד היום חזו ועתה נשאני לבי ונרבה אותי רוחי לשוכ אליך כאמת וכלב טוב ושלם בכל לבי

יוסף אומץ

ובכל נפשי ומאורי ולהיות מורה ועובד ולהשליך מעלי כל פשעי ולעשות לי לב חרש ורוח חרשה ולהיות והיר ווריו ביראתך ואתה ה' הפותח יד בחשובה ומסייע הבאים לסהר פתח ירך וקבלני בחשובה שליטה לפניך וסייעני להחזוק ביראתך ועורני נגד השטן הנלחם אלי בתחבולות ומכשך נפשי להמיתני לבלתי ימשול בי ותרחיקהו מרטיח אברים שלי ותשליכהו במצולות ים ותנער בו לבלתי יעמוד על ימיני לשטני ועשיה את אשר אלך בחוקיך והסירות את לב האבן מקרבי ונתח לי לב בשר. אנא מלקים שמע אל תפלה עבדך ואל תחנוניו ואל יעכב שום חסא ועון את תפילתי ותשובתי ויעמרו לפני כסא כבודך מלצי יושר להליך בערי ולהכניס תפילתי לפניך ואם בחסאי הרב והעצום אין לי מליץ יושר חתור לי מקום מתחת כסא כבודך וקבל תשובתי ולא אשוב ריקם מלפניך כי אתה שומע תפלה.

פז

כחוב כריח שיש לסרר השלחן כאוכל לפני מלך מפני כבוד הלחם כי אין על הלחם שום ממנה אלא הקב"ה. וכחוב עוד כריח כל מי שאוכל סעודתו באקראי לילית מווסנת שם, וכן שועיב כתב שאוכל ואין מחשבתו לאכילה רק מחשב ומעיין ברכבים אחרים אכילתו מוקת לו. ובמעלת המדות כתב שלא יהא עומד או מהלך ואוכל שמעם שהוא אוכל כשהוא מסב מסתפק יותר כפלים כשהוא עומד או מהלך, והשתייה היא סכנה כשהוא עומד או מהלך.

פח

חיכף אחר כסוי שלחן במפה יהיה מנח עליו כראיאתו בחוספת פרק כיצד מברכין בשם הר"ר מנחם, ראיאתו כמדרש כשישראל יושבין על השלחן וממחינן זה לזה ער שיטלו יריהם והם בלא מצות השמן מספרנ עליהם ובבית מלח מגין עליהם. על כן כל בעל בית ראה להשגיח על זה.

סדר הנטילה

פט

נטילה ידים לאכילה צריך לערות על הידים נ' פעמים סכלי שלם שיוכל לעמוד שיש בו יותר מרביעית מצומצם ולא ישכשך ידיו בכלי כנון בתוך צובייר וישפוך על שתי ידיו כאחד לאפוקי שיאחו הכלי בידו האחת וישפוך על השנייה או שיפתח את הכיור ויהיה ההענכין בידו בכל עת ששפך על השנייה רק יוונם יחד בעת הנטילה וישפשף אותן זו בזו, ואם הכיור מקולקל שלא יכול ליסול ידיו ממנה אם לא שיקח ההענכין ביד אחת יהא נזהר לכל הפחות שלא תגע יד אחת בחברתה קודם הניגוב שלא תטמא ידו האחת את חברתה ולזה צריך והירות וזרירות גדולה. כשסוערין בסעודות גדולות שרגילים ליסול יריהם על השלחן שצריך ליסול יד אחת מחברתה ואין לו חיקון אם לא שישפוך רביעית כאחת על ידו האחת רהיניו שיעור ביצה ומחצה והוא קרוב למילוי כ' שפופרות של ביצה וכראשון

יוסף אומץ

יקח הכלי בירו השמאלית לשפוך על הימנית ואחר כך יקח הכלי בירו הימנית וישפוך על השמאלית או שיאחו הכלי בראשי אצבעותיו ויכוף אותו כרי שיוכל לשפוך על ב' ידיו כאחת, אכן לזה צריך זהירות גדולה שכמעט אי אפשר שיוכל ליטול באופן זה עד מקום הראוי רהינו לפחות עד מקום חיבור אצבעותיו עם היר. ומהרמאי כתב בהנהגתו לש"ע ריש להחמיר ליטול עד הקנה של הורוע וזה אי אפשר כלל אם יטול בכפיפות ידו כג"ל לכן טוב משניהם שלא יבוש בעבורה הקביה ויאמר לאחר ממשרתי השלחן או מהמסוכין שישפוך על ידיו. ואם יורע בעצמו שאי אפשר לו לבקש שירות זו מאדם אחר מפני הבושה יטול ידיו קודם שישב או קודם הליכתו מביחו יטול כראוי ויבצע שם חיכה על רעת שיאכל במקום אחר רהינו בסעודה ואין בזה חשש איסור שינוי המקום מפני שהיה רעתו לכך מחחילה. עין לקמן סימן קל"ט.

3

צריך לזהר בנסילה מחצצה כגון הסכעת בירו או ריו יבש וכיוצא. ואם לא הסירם לא עלתה לו נטילה. וצריך לזהר שיהיו סי הנטילה נקיים ושלא נעשו בהן מלאכה ואם ציננו בהם יין או הריחו בהם כלים פסולים.

33

צריך שינבית ראשי אצבעותיו למעלה בשעת נטילה, ואם לא הנבית ובאו מים מאצבעותיו חוץ ליד ואחר כך חורו, ליד אז לא יצא, ומלכר סעם זה נראה לי רטוב להנביתם כרי שבכוראי יבואו המים על כל היר לאפוקי אם משהו ירו או אפשר שישאר מקום פנוי בלי מים ומפני הרגילות לא ידקק בכך על כן צריך שיאמץ שיבואו המים על כל היר. וצריך לזהר שאחר הנטילה יוחג וירביק ידיו זו בזו וינביתם כלפי מעלה ויאמר הברכה קודם הניגוב לכונה ידועה על פי הקבלה ועל פי המקרא שאו ידיכם קודש וברכו את ה'. וכן יאמר מקרא זה קודם הברכה וינגבם היסב, ואם לא ינגבם היסב ואוכל כאילו אוכל לחם סמא.

33

מפני שיש הרבה דקדוקים ברין נטילת ידים וראיתי כמה גדולים וטובים בעיניהם שאינם מרדקקים בכולם וההמונים אינם מרדקקים ברובן ואיסור זה איננו רק פעם אחת בשנה או בחורש רק בכל יום חמיר פעמים ושלוש לכן כרי לעורר לב הישן מתנומתו בעבורה ה' אעתיק מה שכתב החסיד רבינו יונה כשערי השובה שלו וז"ל, כי הראה אנשים מזלזלים בנטילת ידים וישבו לאכול לחם ואינם מברכים לפני אוכלם ולאחריו כהנה רבות אשר פרצו גדרם כזאת יבחנו כי המה רעים וחטאים לה' מאור יאחריתם ערי אובר ועליהם אמרו כי העובר על דברי חכמים חייב סתה כי המעללים האלה לא יכירי היצר עליהם ולא חקקם החאוה לחטא בהם, אין זה כי אם רוע לב ופוסק עול שמים מעל צוארם, והנה הם ככל כח הודים האומרים לאל סור

יוסף אומץ

מסנו ודעת דרכיך לא חפצנו ער כאן לשוננו. ראה חומר עון זה ועונשו, גם אמרו חכמינו ז"ל*) כל המולול בנסילה ידים נעקר מן העולם, ולישנא רמולול משמע שנוטלם רק שלא ברקדוק ומי שלא שח לבו גם לזאת ישים אל לבו מה שאמר רב חסדא אנא משיאי ידי מלא חפנאי ויהבו לי מלא חפנאי סיכוחא, ופירש הסור רבריו שנחשעש שפני שרקק שלא נטל ידיו ברביעית מצומצם, ואם כן סי הוא זה ואיוהו שיורע להחשעש בלי טורח ויהיה הכסף נחשב בעיניו למאומה אם לא ספני בוחו וולענו על רברי חכמים ועונשו גדול מאוד שהרי אמרו חכמינו ז"ל בעירובין הלוענ על רברי חכמים נירון בצואה רוחחת. לכן אם בעל נפש אחת אל תחעצל במצוה זו בהיותך בסעודה כנ"ל או גם רביעית אל לעתים שהמים אולו מן הכלי שקורין ניספאס שאפשר שאין בו רביעית אל תורה היתר לעצמך שיהיה בו רביעית רק חזק ואמץ למלאות הכלי שקורין ניספאס במים וליטול בשפע ברכה ה' היא תעשיר כנ"ל. גם שלא ליטול מכלי אשר ההענכין סקולקל כנ"ל. וחזקון בעיני לכל אלו שיעשה גדר לעצמו בקנס מסון או בתעניות ובפרס כשהולך לסעודה צריך וירוו יותר בקנס הנ"ל.

גג

גם כשהארס הולך בדרך אל יקל בנסילה שאין היתר אפילו בדרך לאכול בלא נסילה אם לא שאין מים לפניו ער יותר מארבע סלין ולאחריו ער יותר ממיל שאז יש לו היתר, ודוקא לאכול במפה או בכף בענין שלא יגע במאכל.

גד

וגם כשמניע בדרך למים מכונסים אין היתר ליטול על ידי שכשוך בהם רביעין כח נכרא אם לא שהמים באים ממעין שאז מותר לשכשך בהן מכה סבילה ומכרך על סבילה ידים, ואף שכתבו הפוסקים חזקון ליתצא בדרך שיטול ידיו שחרית ויתנה עליהם לצאת כל היום כזה הלא הם אמרו והם אמרו גם כן ובלבד שלא יסיה רעתו מהם ולא יסנפם ודבר זה כמעט אי אפשר. לכן צריך זהירות וזהירות גדולה להולכי דרכים כיבשה ועל פני המים בספינה גדולה שאין ידיו יכולים ליגע בנהר. וזכור ואל תשכח מה שאמר ר' עקיבא כשהיה בבית האסורים ליהושע הנרסי* על מה שאמר לו לשחות אין מניעין ליטול ידים מניעין אמר לו ומה אעשה שחייבים עליהם מיתה מוסב שאמות מיתה עצמי ואל אעבור על דעת חבריי. האוכל פחות מכביצה יטול ידיו בלא ברכה.

זה

כל פעם שעשה צרכיו הן גדולים או קטנים צריך ליטול ידיו ואינו מברך על נסילה ידים רק אשר יצר אפילו אם הולך חיכף לבית הכנסת להתפלל.

זו

איתא בשלחן ערוך סימן ז' וזה לשוננו, אלו דברים צריכין נטילה במים (רצונו לומר שאין רי במה שיקנה אותם כצורר או בקיסום או בכל מירי

(*) בתנתינא ר' משה מיינין: ציין מ"ס מטה ר' ע"ש ברש"י.

יוסף אומץ

רמנקי כמו שמועיל בחפילה בשעת הרחק) הקם מממה והיוצא מביח הכסא (נראה לי אפילו לא שפשף ולא קנה) ומסרחץ והנוטל צפרניו והחולץ מנעליו והגונע ברנליו והחופף בראשו ויש אומרים אף ההולך בין המחים ומי שנגע בסת ומי שספלה כליו והמשמש מטחו והגונע בכנה והנוגע בגופו בירו וכל אלו בלא ברכה, ומי שעשה אחר מכל אלו ולא נטל ידיו אם תלמיד חכם הוא תלמודו משתכח ואב אינו תלמיד חכם יוצא מדעתו. גם פירות הלחים על ידי מרק כגון קועששעין והוצלין גם תפוחים ואגסים מבושלים וכיוצא צריכין נטילה ובלא ברכה. כן כחוב בטטה משה ומטילא צריכין נטילה נמורה כמו ללחם.

דיני בציעה.

צא

צריך ליוהר שלא להפסיק בין נטילה להמוציא אפילו בלשון הקודש. לכן מהנה שבעל הבית נוטל ידיו באחרונה שלא יהא לו למשא שישב כדר וידום. ובסעודה גרולה שיש הפסקה גרולה בין נטילה להמוציא אל יבוש ויבצע מהלחם אשר לפניו קודם שיבצע על הסעודה כי שהייה כרי חילוק כיב אמות אפילו בשחיקה מקרי הפסקה.

צח

לעולם פת חמיסין קודם לשעורין ונקייה קודמת לקיבור שבאותו מין וגרולה קודמת לקטנה ושלימה קודמת לחתיכה והמובחר שבמין קודם לחבירו שבאותו המין, פת ישראל קודם לפת גוי שלימה מקיבור וחתיכה מנקייה אפילו שהיא גרולה משלימה אף על פי כן השלימה קודמת לה, שלימה משעורין וחתיכה מחמיסין אף על פי שהיא קטנה מהשלימה רהשעורים מניח הפריסה תחת השלימה ובוצע משחיהן יחד.

צט

פת של גוים נקיה ופת קיבור של ישראל אם אינו נזהר מפת של גוים מברך על איזה מהם שירצה, ואם הוא נזהר מפת של גוים מסלק פת נקיה מעל השלחן; עד לאחר המוציא, ער כאן לשון שלחן ערוך סימן קס"ח, ונראה לי שהוא הרין אם אינו נזהר דאז יש לו רשות לברך על איזה מהם שירצה ראם רוצה לברך על פת קיבור של ישראל דגם צריך לסלק פת נקיה של גוי מעל השלחן, רמאי שנא.

ק

צריך עיון גדול כמה שנחן רשות לברך על איזה מהם שירצה, שהרי המחבר בעצמו כתב בכ"י שלו הרין רסילוק מעל השלחן בשם הר"ר שמשון שהוא הש"ר מקוצי שהביאו מררכי וחוספוח והנהגת מייסוגי ומכל הני מוכח רסבירא ליה לשר הנ"ל סילוק הנ"ל אפילו מי שאינו נזהר, ועליו כתב התרומת הרשן שכן נהגו והביאו בית יוסף, אם כן למה סתם הוא כשלחנו רטי שאינו נזהר אינו צריך להסיר ויש לו הכרירה. לכן טוב בעיני שאפילו מי שאינו

יוסף אומץ

נוהר יסלק פת של גוי מעל השלחן ויכרך על של ישראל וינצא בזה רעה שלחן ערוך שהרי נתן לו רשות לברך על איזה שירצה. גם צריך עיון אם של גוי הוא מחויב או שלמה של ישראל הוא משעורין או פרוסה אם גם כן הדין כמו בנקי וקיבור או לא, ולפי דעת שלחן ערוך דהבירה בירו אם כן אם יקח הבירה לכרך על של גוי בזה ינצא ירי ספק, אכן במה שכתבתי שהשיר חולק גם במי שאינו נוהר צריך עיון גדול כדת מה לעשות שינצא ירי ספק.

קא

ואם בעל הבית נוהר מפת של גוים ואחר מיסב עמו שאינו נוהר ולבעל הבית חביב עליו פת של גוי הנקי רק שמונע מלאכלו מפני איסורו דרביע עליה מצוה לבצוע מן הנקיה של גוי וכיון דהוהר לו לבצוע עליו מותר לו לאכלו בכל הסעודה ההיא.

קב

כל מיני קרימות הנ"ל אינם אלא כשרוצה לאכול משניהם אבל כשאינו רוצה לאכול משניהם אין שום קרימה מפני חשיבות או מפני חביבות, על כל פנים אף אם אין שליטה מכל מקום מחויב לבצוע על החיבה באופן שאם נמר הברכה יפרוס מהחתיכה ההיא פרוסה הברכה ולא כאותן שלוקחים חתיכות קטנות ומברכין עליהן בלי פרוסה כלל ואיסור גדול הוא.

קג

ואם אירע במשנה שעל ידי חתיכתו מהלחם לבצוע עליו נפרד ממנו, כתב ברוקח ואנור לחכרם בעץ ושפיר רמי אפילו כשבת. ונראה לי שיחכרם בענין שאם יאחו כפרוסה יעלה שאר הפת עמה.

קד

הלחמים מסלת שרגילים לרבך יחד מוטב לבצוע עליהם כשהם רבוקים משתם מפורדים, אכן אם חתיכה רבוקה באחר שהוא שלם יסיר החתיכה ויבצע על השלם ולא במקום שהוא רבוק רק במקום שהוא נאפה יפה על ידי קרום.

קה

כשרוצה לבצוע יחזוק כפת במקום שנאפה היטב מצד העליון והתחתון מעט בענין שאם יאחו כפרוסה יעלה שאר הפת עמה ולא יחזוק מעט מועיר שאז צריך טורח גדול להפרידה מהפת ואז הוי הפסק בין ברכה לאכילה, ואחר נמר הברכה יסרידה ולא קודם.

קו

יאחו הפת כעשר אצבעותיו כשמכרך ובשעה שמוכיר השם ינבית את הפת ובשבת ינבית שחיהו וכן עשה מתרייל.

יוסף אומץ

קז

בימי חורפי ראיתי בספר ררך החיים הנרפס בקונשטנציא ואינגו נמצא במדינתנו ברכה המוציא של רעבתנים ברו כאתה ארניאלקינו מל כעול ממציא לח מנארץ, לכן יברך הברכה ברקרוק נמור וככונת הלכ על שהומץ לו הקביה את פרנסתו שבוה חלום חיו.

קח

אם הפסיק הכועז בין ברכה לאכילה צריך לחזור ולברך אם לא שהפסיק מפני מאכל בהמה כמו שכתבתי לקמן.

קט

כתב הבחי פרשה פינחס ריש לסבול לפריסת הבציעה במלח משום על כל קרבנך חקריב מלח. ובספר הכונות כתב וזה לשונו בשם המקובל הגדול מהררי לוריא כחוב שמעתי שיש ליסבול ג' פעמים על פי הסוד.

קי

מרבתי מהרמ"י בהגותיו לש"ע סימן קס"ז מוכח שהכועז צריך ליתן כויה לכל אחר, ואני בעניי לא ידעתי למה, הרי לברכה שלפניו אין צריך שיעור, ואף רנבי המוציא רמזה כתבו הפוסקים דצריך כויה, אפשר לומר משום חביבתה רמזה הוא איירי דצריך כויה לאכילת מצה צריך נמי כויה להמוציא מכל מקום אם בער אני ולא אדע טעם הרבר אין לזוז מרבתי נאמן הנ"ל, אבל רוקא להכועז עצמו ולא להמסוכים כרמוכ מרבתי עצמו סימן הנ"ל סעיף ו'.

קיב

מדת חסידות לאכול פרוסת הבציעה ראשונה רק להשאיר ממנה מעט ויאכלנה קודם ברכת המזון בלא לפתן כרי שחשאר ברכה בפיו, ולא יתן מפרוסת הבציעה לעבר או לבהמה ואפילו מלחם שנגע בפרוסת הבציעה החסירו כל בו ואבוררהם.

דיני פירות וקינוח בתוך הסעודה.

קיב

כשמביאין קהעטשיין או שאר מיני פירות לקינוח בין בשר לרנים צריכין ברכה, ודוקא קהעטשיין הבאין לקינוח, אבל קהעטשיין הבאין ללפת בהן את הפה אפשר שפסורים מברכה. אכן איכא לספוקי בהו דכיון רבסעודה שאוכלים קהעטשיין ללפתין הוי מסתמא סעודה גדולה רהוו בה כמה מיני אכילות למלאות הנפש כי ירעיב ולכן אפשר שאו אף באם הקהעטשיין אינן באין בין רנים לבשר אף על פי שהן באים ללפתן מכל מקום אינן באין ללפת רק לתאבון רבסעודות גדולות כאלו רנילי אינשי טובא לאוכלן בלא פת, לכן ירא שמים הרוצה להסתלק מן הספק ילפת מעט פת למה שאוכל ואו פסור מברכה אפילו אם יאכל אחר כך מהם בלא פת.

יוסף אומץ

קיג

וכן מי שקובע סעורתו על פירות שאוכלם כדי לשבוע מהן ורעתו ללפת בהם את הפת ראיאם ספיקא אם אוכל מעט מהם בלא פת אם מחויבים בברכה, וזו תקנתו שיאכל מהם מעט תחלה עם הפת שאז פטור מברכה אפילו אם אוכלם אחר כך בלא פת. כן הסכמנו השלחן ערוך בסימן קע"ז סעיף ג'.

קיד

והיכא ראינן קביעות סעורתו על הפירות כתב שם סעיף ג' לפסק הלכה ראם בתחלה יסוף אכן עם הפת אף שבאמצע אוכל בלא פת אין סעוין ברכה. ובעסק ברכה כתב בכלל ר' סימן א' ריש דעות בזה, וכדי להסתלק מן הספק יאכל מעט מהם מתחלה בלא פת ויברך עליהם וכו'. וכתב שם שכתב הסור כן בהריא סוף סימן הנ"ל והמרדכי והאגור. והאמת שבמרדכי איתא כן אבל בסור לא כתב רק שאם אוכלם תחלה בלא פת שצריך לברך עליהם אבל עם פת לא ראינו שנסתפק. ובבית יוסף רקרק מדברי רבינו יונה לפסק הלכה שאין צריך לברך. ואנו אין לנו אלא דברי קארו ומהררמא"י וכדאיתא הם לסמוך עליהם לנהוג כמותם, מכל מקום הרוצה להחמיר ולעשות כמו שכתוב בעסק ברכה נראה לי דלא הפסיד שבר ברכה ולא הווי ברכה שאינה צריכה אף על פי שלפי דברי שלחן ערוך שכל מנהגינו למעשה על פיו אין כאן ספק בעולם ואם כן היה יכול לפטור מברכה במה שיאכלם עם פת תחלה, מכל מקום כיון שכוונה המברך לשם שמים לצאת ידי כל ספיקות שבעולם פשוט לי דלא הוי בכלל ברכה שאינה צריכה כיון דלכולי עלמא היכא ראינן קביעותו עליהם ואוכלם תחלה בלא פת צריך לברך עליהם, וגם מפני חשש שמא גם בסוף לא יאכלם עם פת הוי היתר לברך.

סדר אכילה ושתייה

קטו

יזהר האדם שלא תהי אכילתו אחר הערב רק אחר המועיל, אף על פי שאינו ערב, ראם לא כן יהיה כבהמה. וקרוי אני לומר עליו שמחייב בנפשו. וכבר האריך בעסק הברכה דף ס' מענינים אלו מה הם המועילים לבריאותו ואני לא אאריך בפרטות רק אכתוב איזה כללים.

קטז

חכמי הרפואה כתבו שרכי האכילה אף על פי שהיא ממינים הבריאים מוקין יותר ממיעוטה ממינים שאינם בריאים. וכתב בחרדים וזה לשונו, באכלך יותר על שבעך הפסדת ובטלת הזמן האכילה והיצויה ואם יווק האצטומכא. ויגרום חולי כמאמר רמב"ם הרי עברת על האזהרה ושמרתם מאוד לנפשותיכם ואפשר לגרום מות על שונאיד ורמך מירך יוצרך יבקש וכל המצות שהיית עתיר

יוסף אומץ

לשמור ולעשות תבטל, בר מינן, ער כאן. לכן ספק עניין על הדברים האלה לשמור כמפני חרב מרבוי האכילה. גם ב"ח האריך בזה מאוד וכחב בשם הרמב"ן שיפחות שלש כשזבעו. ואמרו חכמינו ז"ל סעורתך שהנאתך משוך ירך ממנה. ואפילו בשבת ימעט משזבעו. ובשם הראב"ד כתבו שזה נחשב להשובה. ובענין נראה ראפשר להיות שנהשב להשובה יותר גדולה מתעניות שמש כי יותר צריך לכופ את יצרו לפסוק באמצע אכילתו וכשמאכלים ערבים לפניו וכל בני ביתו אוכלין ערין ממה שלא יתחיל לאכול כלל. ותיקון יפה לזה הוא שיקבל עליו בקנס למעט במיני אכילה שלא יאכל יותר מאחד או שנים, וזה נסיתי בחוש שעל ידי כן מונע האדם מאכילתו בעצור גדול וכוונתי להשובה נהשב. אכן במוצאי שבת אין למעט במיני אכילה וכ"ש בשבת וראש חודש דר' אכילות כתוב בחלק ב' סוף פרק ט'.

ק"ז

ומי שאוכל כל ימיו על פי דרכים אלו אין צריך לראות למה שאחר מיתחו של אדם ג' ימים כריסו נבקעת וזורקין הפרש על פניו ואומרים לו סול מה שבחרה שעשית כל ימך כחגים.

ק"ח

גם כתבו שמליח הישן כגון בשר יבש ופיקיל וכל שכן רגים מלוחים העריגה לקיש מוסיף מאוד לאדם. גם מצאתי בשם הרמב"ם שחבשיל שעברה צורחו או הפסיד ריחו ומעמו היו כסם.

ק"ט

עוד כלל אחד כתב הרמב"ם לא יאכל אלא אם כן ירעב ולא ישחה אלא אם כן הוא צמא. ובר"ח כתוב שיאכל בעת: קודם שירעב הרבה ויחלוש ולא יהיה בו כח לעבוד הקב"ה כראוי.

ק"ך

כתוב ב"ח בשם מהר"ר יצחק רמון עכו שלא יאכל אלא בשתי אצבעות יד ימין וילמוד מן הסרטן אשר בים שאינו אוכל אלא בשתי אצבעות, וכשיחנהג בדרך זה לא יבוא לידי נזרנות. וכתב עוד הכלל שאפילו אם הוא אוכל לבדו צריך שיאכל כאוכל לפני המלך ומכרף לפניו, כי מלא כל הארץ כבודו.

קכ"א

כתב ב"ח שצריך שיהא שמת בחלקו ויבטח בקונו שיומין לו פרנסתו ולא יצמצם בדקדוקי עניות, ואם יקנה" פרנסתו יראה לו כאילו ירד מנכסיו כי נמצא כל ימיו כעצב ובראנה, אבל מי ששמת בחלקו ומאמין בהקב"ה שהוא מוסיף לו פרנסתו בכל עת הרי זה לעולם שמת וטוב לכ. אכן אל יציא יותר מדי כי כתוב ביש נוחלין שהוא סדר הצמאה מהר"ר ישעי' סג"ל שהיה אב"ד פה ונסע לירושלים חוב"ב וזה לשונו, מי שמוציא ממון יותר מכדי

(*) אולי צ"ל יקמץ.

יוסף אומץ

צורך הרי הוא שולח יד בפקדון ועתיד ליהן את הרין חוץ מהוצאת שבת ויום טוב וכו' עיין שם הכלל שיתנהגו בזה כדרך המיצוע. ואני הכותב מצאתי בש"ת דר"י שמי שמוציא יותר עובר בלאו לא חשחית את עצמו, וזהו מאי דסרגלא בפומיהו דאינשי עובר בל חשחית.

קב

אמרו חז"ל אכל ולא שתה אכילתו רם. ודוקא בסעודה שחרית. ובגמרא מוכח דעל כל פנים מויק לו אכילתו בלא שתייה... וכתוב ברי"ח וזה לשונו בקצרה, וצריך ליוהר מרבוי היין כי המעט ממנו סועיל לחיקון האצטומכא והוא מפקח אבל המשחכר ממנו מפסיד נופו ומאכר שכלו וגורם לו כל רעות שבעולם וגורם לכל העבירות ומתאוה לבוא אל הערוה ומנבל פיו וגורם לעבודה זרה נילוי עריות ושפיכות דמים, והוא מכת הלצים. ובפרס לומרי חזרה צריכין ליוהר מרבוי יין, ותי"ח המשחכר קרינן עליה גזם זהב כאף חזיר. לכן כל ימי הייתי נוהר מרבוי יין אף על פי שאיני ת"ח.

קכ

אין מברכין על שאר משקין שבתוך הסעודה חוץ מהיין, רק שהרבה מחמירין שמי שרצונו לשחות מים ולא יין ישב קודם נטילה במקום סעודתו ויברך עליהם כדי לצאת מספק אם מהי"ב לברך על המים אם לאו. אבל לא ראייתי נוהגים כן. אכן גם בספר הכוונות כתב לנהוג כן אבל דוקא שישתה פחות מרביעית קודם אכילתו ואם שתה יותר מרביעית יש עונש ברכה לבטלה. וכתב שם שהמקובל מהר"א ראה עבירה זו נכתב במצת. גם כשאר משקים יש מי שמחמיר. ונראה לי דהמנהג שנתפשט לברך על היין בסעודה אף אם רצונו לשחות רק לכוס ברכת הסוון הוא מפני ספק ברכת המים כנ"ל.

קכד

במטה משה כתוב שהנאון מהרש"ל ברך על היין שרף בתוך הסעודה. ונראה לי פשוט דהיינו שאין הפס פוסטרו מברכה אבל אם ברך על היין פוסטרו מברכה.

קכה

בסעודות גדולות שהרבה מסובין אינם שותים רק אחר הפסקה מרובה אחר הברכה צריכין לברך כורא פרי הנפן בפני עצמם, וכן ראייתי א"מ החסיד ז"ל ושאר אנשי מעשה נוהגין. ואני בעצמי נהנתי כן.

דין הטוב והמיטיב

קכו

על כל שנוי יין מברך הטוב והמטיב אם לא שיורע בוראי שהשני גרוע מן הראשון. ודוקא כשהשני לא היה לפניו בשעת ברכת בורא פרי הנפן

יוסף אומץ

אבל היו שניהן לפניו בשעת הברכה מחוייב להקדים לברך כורא פרי הנפן על המשובה וממילא פסור מלברך הטוב והמטיב.

קכו

אין מברכין הטוב והמטיב אלא אם כן יש אצלו עוד מי ששותה מאוחו יין ואפילו אינם רק אשתו ובניו.

קכח

העולם טועין שאין מברכין הטוב והמטיב אלא רוקא אם לא שחו אותו היין חוץ לי יום, וכן אינם מברכין על יין של חנוני, ואין להם על מה שיסמוכו, וכך קבלתי ממורי הנאון טהררר הירץ אביר פת.

דין פת לעני ודברי תורה בסעודה.

קכט

יתן מסעורחו גם לעני היודע קצת תורה ולברך ברכת המזון ושאר ברכות וזה טוב יותר ממה שיתן לו רמיו. כן הוא ב"ח. ומה טוב ומה נעים מי שיש לו נער לומר או בחור בביתו שעל ידי כן מגדלו ומחזיקו לתורה, לאפוקי אחם המגדלים משרתים בביתם ומרגילים לערוה ושאר איסור ועל ידי כן מונע בר רעת תורה מחזק ביתו, אוי להם. ושית דררי כתב בשם ספרי אדם שלמר ושנה לאחרים יש כח בירו להחזיק ידי העוסק בתורה ומצות ולא החזיק הרי הוא בכלל ארור אשרי עושה צדקה בכל עת זה המגדל יתום בביתו. אכן בנערים ררשו חזיל אשרי עושה צדקה בכל עת זה המגדל יתום בביתו. אכן בנערים אלו צריך לדרק שלא יצא הפסרו בשכרו במה שיבסלם מלמורם על ידי שמושם, ובוה צריך להשניח ביתר שאת על בני ביתו שהמה רגילים לבסלם נגר רצון בעל הבית.

קל

כתוב ב"ח צריך לומר דברי תורה על שלחנו מלבר המומור שרגילים לומר קורם ברכת המזון וזכר לחורבן ואם יזכור התורה כעת האוכל כשהוא שמת מזה נראה שהתבחר קשורה בלבו וראוי שאפילו בשעה שהוא לעם המאכל יהרהר בדברי תורה מלבר ה"ח שירבר ובעסק התורה ובנתינת הצדקה על השלחן יהיה שלחנו מוכח לכפר על כל עונותיו, עד כאן לשון ר"ח ברילוג ובקצרה. ונראה רמזוה גדולה לישא וליתן בלחמתה של תורה עם מי שישב אצלו כשלחן אם אפשר לו ואם הוא עני שמאכל הוא טוב יותר. ואם שומע לקול בניו בתורה בסעודה מה טוב ומה נעים חלקו. וטוב ליהר לו ספר ללמוד ממנו באכילתו מראשו לסופו ולא פעם בזה ופעם באחר. ומצוה גדולה לשמוח בסיום אותו הספר.

קלא

אסור לעשות באוכלים שום דבר שנמאסין בו. לכן ישניח שלא יהיה הפת לח על ידי משקין הנשפכין עליו וכן אחר גמר האכילה לא יקנה כפת שיורי

יוסף אומץ

30

מאכלים כקערה אם לא שיאכל הפת חיכה וכל כיצא. גם יש לדרקק שלא יעשה טעליר מפת אם לא שיאכל בכל פעם מעט מהמונה עליו וכן כשאוכלים לחם וחמאה אין לחת החמאה על הפת שאין אוכל ממנו חיכה אף אם רעהו לאכול הפת בגמר אכילתו. אכן בכל הני אין איסור גמור. ומטעם כיוון אוכלין צריך לדרקק כשזורקין פרות על הרחוב לנערים בשבת ראשונה שהולכת היולדת וזכר לבית הכנסת אחר לירחה כמתנת פה שאל יורק להם רק אנונים וכיצא שאין נמאסין בזריקתן.

דיני סעודת רשות ומצוה.

קלב

מאור מאור הפליגו חכמינו ז"ל בגנות תלמיד חכם האוכל בסעודת רשות. ואם לא רברו שם על איש רהמוני מכל מקום כל משכיל יבין מעצמו שגם הוא מנוה רק שאין גנותו גדול כמו תלמיד חכם. לכן כל שומר נפשו ירחק מהם אם לא לסבה חזקה. ומפני דרכי שלום וכריחא בגמרא.

קלג

וכשם שיש להרחיק מסעודת הרשות כן יש מצוה ללכת לסעודת מצוה, ובערבי פכחים אמרו חכמינו ז"ל שמי שאינו מיסב בחבורת מצוה הוי כמנורה לשמים. אכן על כל פנים יש לדרקק מי מיסב עמו כמו שהיו נקיי הרעה שביירושלים עושין וכ"ש בומיניו זה שרגילים הרבה אנשים לנבל פיהם במשחה היין, ועל זה ררשו חכמינו ז"ל ועום ה' יפול שם והו' השומע ושחק שגם מעמיקים לו ניהגם יותר מעומקו שה' לו כבר וברוב דבריהם לא יחלל פשע ר' כחות שאינן מקבלין פני שכינה ואם לא יוכיחם היושב אצלם אם כן הוא נענש על פשעיהם לכל חסאחב וכן כשמיעתו מהם הזכרת השם לבטלה ושחק שיך עונש נידוי ואם כן מה לו לצרה זו להכניס ראשו בעונשים הנ"ל אם לא שהיה לכו ברי כאלום ליסר על כל הנ"ל ולא ישא פני איש, שאז חבא עליו ברכה.

קלד

סעודה מצוה הו', מילה ביום רוקא וכל שכן לא בשלישי, פריון הבן, נישואין, סעודה סבלנות קבלתי דלדירין הויא במקום סעודה אירוסין להו', סיום, גם הזכר בליל שבת שלפני המילה, גם כשעושין סעודה לכבוד אורח חכם מורינו שבא לעיר קבלתי שהיא סעודת מצוה על דרך שררשו רבוחינו ז"ל על לאכול לחם עם חותן משה לפני האלקים שהנהנה מסעודה שתלמיד חכמים מסובין בה כאלו נהנה מויו השכינה, ואף רמלשון זה איכא למידק. אפילו כשאין הסעודה נעשית לכבוד הח"ח הויא סעודת מצוה מכל מקום וזה לא שמעתי, ואפשר דלא שמעתי אינו ראיה.

יוסף אומץ

דיני מים אמצעים

קלה

בין בשר לרנים יש מרקקים שנוטלין יריהם וכן כחב בש"ע. אכן במטה משה כחב בשם הנהג שער דורא רלא ראה רבנן קשישי נוהגין כן רק עשו קינוח פה והרחה על ידי שחיה בינתיים, ומשמע דבעל מטה משה והרב הנאון מהרש"ל שכתב הוא בספר הנ"ל כל מנהגיו סבירי להו כהנהגה שער דורא.

קלו

האוכל בשר או חבשיל של בשר אסור לאכול אחריו נבינה או חלב וחמאה עד ששה שעות לרעה רוב הפוסקים. אכן אנו מקילין בשהיית שעה אחת ואפילו בלא קינוח והרחה רק אם ירגיש בשר בין שני צריך להסירו. ויש לנו על מה לסמוך. אכן אפילו לרבני המקילין אין היתר בעולם רק אם כרך ברכת המזון בינתיים. לכן בסעודות גדולות שרגילים לאכול נבינה אחר בשר יקורין סעודה קטנה והיא נוד (צעף) צריך ליוהר מאור בזה שאפילו המתנינו ביניהם ה' או ו' שעות אין מועיל בלי ברכת המזון. וכחב מהרמ"א בשם אריה הארוך ר"אין לברך ברכת המזון על מנת לאכול נבינה, וסיים הוא על דבריו וז"ל, אבל לא ראינו נוהגין כזה. ולולי שאין משיבין את הארי לאחר מותו איכא לספרך שאף אם אין כאן איסור מצד בשר בחלב מכל מקום איסור הרבה ברכות לבטלה איכא כאן ברכת המזון וגטילה ידים והמציא, לכן יש לכל בעל נפש ליוהר שלא לאכול נבינה אחר בשר אם לא שברך ברכת המזון על דעה נמר סעודתו רק שעל ידי מקרה או הפצרת רעיו נחמאה לאכול נבינה. וכל הריגין האלו נוהגין גם כבשר אחר נבינה ממש ולא חמאה וכל שכן חבשיל של חלב שמוחר לאכול אחריהן מיד בשר רק שצריך גטילה ידים וקינוח והרחה בינתיים, והקינוח הוא שילעוס פה או מה שיהיה לבר סקמחא וחסרי וירקא ויקנה בו פיו יפה ואחר כך יריה פיו במשקה.

קלו

כל זה לפי המנהג על פי המקילין, אבל הרבה מרבוותי סבירי להו רחייבים להמחין ו' שעות בין בשר לנבינה, ולרבני הוהר אפילו בין נבינה לבשר. וכתב בית יוסף שיש להחמיר אפילו אחר בשר עוף. ואני הקפן ראינו הנאון כהור"ר ישע"י ז"ל אב"ד פה מחמיר להמתין לחלב אחר בשר עד כ"ד שעות על פי הקבלה, ואני לא ידעתי מאין לו וגם בהנהגותיו לספר אביו ז"ל, הוא עמק ברכה, לא מצאחיו.* אחרי כותבי זה זכיתי למצוא חומרא זו כתיבה. ואני מפני שכמה פעמים מצאחי בשר בין שני אחר ו' עשות החסרתה עלי לעתים דרך נדר לא דרך חיוב עד י"ב שעות בנבינה או חלב וחמאה ממש אחר בשר בהמה ממש.

(*) בהנהגת של ר' משה מאיבז: עיין וזלזין ד' ק"ה אפר מר עוקבא.

יוסף אומץ

קלח

בין תבשיל חלב לתבשיל של בשר צריך נטילה אפילו כיום ואין צריך להסתכן כלל, אבל בין תבשיל של בשר ותבשיל של נבינה שאחריי כתב בתורת החטאת שצריך להסתכן שיעור הנ"ל. ובמססה משה פליג עליה וגראין דבריו. ופשוט רבתבשיל של נבינה אחר בשר עצמו צריך להסתכן.

קלט

שנים שמכירין זה את זה אפילו מקפירין זה על זה אסורים לאכול על שלחן אחר זה בשר וזה חלב אם לא שיש לכל אחד מפה בפני עמו או ששמו פה שאין אוכלים ממנה בנייהם להיכר או כלי שאין רגיל להיות על השלחן ויש לזוהר שלא ישחו מכלי אחר.

קמ

מרק ושומן אפילו של בשר עוף יש לו דין בשר עצמו ולא תבשיל.

דיני זהירות במאכלים שיהיו בהיתר.

קמא

כתוב בר"ח צריך לזוהר במאכל שהוא אוכל שלא יהיה בו צר איסור כלל. וחסידים הראשונים היו פורשים משבעים שערים משערי המותר מיראחם שער אחר משערי איסור. ודבר שיש בו חשש איסור לא יקנה אלא מיורי כשר שיוע שמרדק כראוי, שאם חשד עליו אינו נאמן, ודבר זה יש בפרס בין ובשר וחלב ונבינה עד כאן לשונו בקצרה. ולדעתי רובא דעלמא שאינם מיושבים בקהלות גדולות מקרי חשוין לגבי יין. לכן אם לא היה הבעל הבית מקהלות גדולות בעצמו כחכשר יין מתחלה ועד סוף אין להכשירו על ידי בני ביתו ומשרתיו ואורחיו.

קמב

ואי לא מסתפינא אמינא ראפילו הבעלי בתים הנ"ל בעצמם מיקרי חשוין לגבי יין אחרי שהם מאמינים חיקון ינם לזרים ושוחים במזרקין יין אצל אחרים ואפילו מקור העיר וחוצה ואינם חוקרים אחר הכשר היין על ידי מי נעשה וידוע מכשלות רבות כזה שנעשו על ידי כך.

קמג

באחי להודיע האיסור והמכשול הנדול שנכשלים רוב העולם בפירות הרגילים להיות מחולעים במה שאוכלים אותם בלא בדיקה כי רק תולע אחר איסורו חסור כמו חזיר כל שכן הרבה. ויש מתחסרים שבזרקם אחר מהם בעשרה או בעשרים ואם אינם מוצאים שום תולע בהם אז אוכלים השאר בלא בדיקה, וגם כזה אין שום היתר בעולם, ראחרי שהפירות ההמה רגילים

יוסף אומץ

להיות מחולעים לא אוליין בחר אותן הפירות שברק כי כל אלה נסיתי כמה פעמים שברקו למאות ולא מצאו שום חולע עד לבסוף מצאו א' או ב'. הנע בעצמך אם יש עדר מבהמות שרובם כשרים בבדיקה היש היחר לאכול האחרות בלא בדיקה, בחמיה. ואף על פי שבחמיה שכיון שנשחטה בחזקת היחר עומדת מכל מקום אין היחר לאכול המיעוט בלא בדיקה מכל שכן בפירות הרגילים להיות מחולעים שבחזקת איסור עומדין שאין לאכול שום אחד בלא בדיקה. לכן כשהרגילות יבשין נראה לעניות דעתי שאין היחר כלל לאוכלם אחר שאי אפשר לבדוקם ואם כן אין היחר נדרגותי היבשין חוץ י"ב חורש לגידולם וצריך לרקק מחי עובדים עליהם י"ב חורש מפני שזמן גידולם משונה ממקום למקום.

קמד

ורקא מיני שנוע שרגילים להיות מחולעים אבל בכורה מחללת קין שלא בכרו עדיין הרבה מהם אפשר להיות דרכם להיות מחולעים ומהרים או לאכלם בלא בדיקה. מכל מקום בעל נפש החרד לדבר ה' בספק איסור דאורייתא ובהמיר לבדקם אפילו בתחלת בכורם תבא עליו ברכה טובה, רק אם ברק הרבה ולא מצא בוה אין קפידא לבדקם כולם אחרי שלפי הזמן ההוא לא הוחזקו להיות מחולעים.

קמה

לכן שאר מיני פירות יבשין כגון קדעשין רויינן ומיני זרעונים שקונים אותם אצל הסוחרים ורגילים להיות מחולעים שקורין מילבין מה מאוד זירו וזהירות גדולה צריך בבדיקתם. ואיבא פלונחא אם הנשים נאמנות על בדיקה כאלה מהרש"ל מחמיר שלא להאמינם, ואף על פי שמנהגנו להאמין מכל מקום בעל נפש ישער בעצמו אם האשה הבדקה חרדה לדבר ה' ויש לה עין טובה לראות חולעים.

קמו

וכן על הנשים המנקרות בני בעים יקבה והכרם מהחלב צריך לרקק ביותר שחתינה יראוה ה' מאוד ולפחית שיצוה על אשה חסידה שתראה אחר הניקור אם מנוקד כראוי. ושעם חומרא זו הוא מפני כי איסור חלב הוא בכרת מה שאין בו בשאר איסורי מאכלות אפילו בחזיר, והמחמיר שלא לאכול שומן כלל בכרם בחומרת בני גליל העליין יוצא גם מיד ספק זה כי ניקור ההוא ניכר לעין כל איש.

קמז

אכן מטעם אחר סבירי להו למקצת פוסקים שיש יותר להאמין לנשים על ניקור ההלב מלהאמינם על בדיקה החולעים והוא זה, כי הניקור מפני שידוע להן שיש כאן חלב שמים על לב למשפש נקר אחריו ברקדק לאפוקי החולעים

יוסף אומץ

34

שאין ידוע אם ישנם אם לאו נשים דעתם קלות לחורות להם היתר שלא יהיו שמה תולעים ואין מרקקות היטב בכריכתן. והמחמיר בשניהם חבא עליו ברכה.

קמח

אדם שיש לו דם בפיו ובין שינוי כל זמן שהוא בפיו שרי, אבל אם פירש כגון שנשך בשיניים מפרוסת לחם או תפוח וכיוצא ורשימת דם נראה על החלק שנשאר מפרוסה הריא בירו אסור לאכול החלק ההוא אם לא יוסר הדם ממנו. ונראה לי לאיש אשר זה דרכו לצאת דם מפיו לא ישוך משום פרוסה רק יחתוך הכל לפתיחתו באופן שלא ישאר אחר נשיכתו שום חלק בירו מהדבר שנשך ממנו.

דין שינוי מקום בסעודה.

קמט

המתחיל לסעוד בכיתו פוסק סעודתו בכיתו והולך למקום אחר ונומרה שם, רבו הפוסקים דסבירי להו דצריך לברך למפרע ברכת המזון קודם שיצא וצריך נטילה וברכת המוציא קודם שיאכל בכיתו חברו, ואף אם מצינו קולא כדברי מהרמ"א בהנהחתי לשלחן ערוך ראין צריך ברכת המזון למפרע מכל מקום איתו נופיה כתב דטוב לברך ולמא ישכח מלאכול במקום אחר ואז אויל ליה בלא ברכת המזון. מעתה לא שייך כאן ספק בברכות להקל, לכן טוב ויפה היה בעיני לעשות כדברי המחמירים כמו שכתבתי, אף אם אין רעתו בתחלת סעודתו לילך במקום אחר ולכלול עלמא אין צריך לברך מכל מקום מפני חששא הנ"ל אין כאן ברכה לבטלה. אכן אם אין ברעתו שום ספק שלא יאכל במקום אחר כגון שיש סעודה גדולה לפניו ועיניהם תלויות אליו שיבא אליהם בזה נראה לי לעשות כדברי בית יוסף שיהיה רעתו בתחלת סעודתו לאכול במקום אחר.

קז

וכשהולכין מסעודה לבית הכנסת אם אפשר שיהיה זקן או חולה או נקבה או קטן בשלחו יעשו כן להניח אחד מהנ"ל בשלחן כי מהיות טוב אל תקרא רע ואם אי אפשר יש לברך כנ"ל.

קנא

צריך לזהר שלא יגע בסעודתו במקומות המסוגלים כמו שביארתי לעיל סימן ס'. ואם נגע בהם ורצה לאכול עוד פת אין די לו במידי דמנאי רק מים וחייב לחזור ולברך על נטילת ידיים, כן כתבו שלחן ערוך והנהחתי בפשיטתו. ומפני כי זה כל ארב בוש מלעמוד מהשלחן ליטול ידיו לכן יזהר והירות גדולה שלא יגע בכל הנ"ל. ומי שצריך לכך ידקדק ליגע ולחכך על ידי חלוקו. ומי שנגע בשונג לא יבוש ויטול כי אין שייך בושה.

יוסף אומץ

קנב

יש שהולכים אחרי סעורתם למשחה היין ושותין שמה בלי אכילה ולכן אין נוסלים יריהם. ובעיני פשוט ראיסור הוא כרפירש רש"י על הא ראמרין כפרק אמר להם הממונה דבר עם חברו והפליג נוסל שחיהו וכשהוא נוסל נוסל בפני כולם אמר ר' נחמן לא שנו אלא לשחוח אבל לאכול מידע ידעי ראנינא רעחיה, ומיחא ליה בסור אורח חיים סימן ק"ע וזה לשוננו, שהיו רגילים להאריך בשחייה אחר המזון ומיהו צריך ליסול שמא יתן פרוסה לתוך פיו

קנג

צריך לדקדק שלא יפלו שום פירורים על הקרקע רקשה לעניות, בר מינן.

קנד

לזכור בשלחנו והענוני הגוף חורבן הבית. ולכן יש לומר ביום שאמרים תחנון מומור על נהרות ככל ס"י קל"ו. וכיום שאין אומרים תחנון מצד קדושת היום, לאפוקי התזנה ומילה שאין היום קדוש מצד עצמו, אומרים שיר המעלות בשב"ח' אה שיבת ציון.

קנה

על פי הקבלה חייב ליסול מים אחרונים לפני ברכת המזון אפילו בזמן הזה, ואם לא נטל לפני ברכת המזון על כל פנים לא יסול אותם אחר ברכת המזון לנקות ידיו רמולול בקדושת ברכת המזון כאלו אינם ראויים לנטילה, לאפוקי אם אינו נוסלם כלל חשיב ידיו נקיות. וצריך שיטלם רוקא בכלי וישפיל ראשי אצבעותיו בשעת הנטילה. ובספר חרדים כתוב וז"ל שהמקל בהם מקילק לי ימיו ושנחיתו, כך השיבו על ידי שאלת חלום מניסו של המרדכי, ער כאן.

דיני הזימון.

קנו

אם שלשה התחילו לאכול ביחד איסור נמור שילך אחר מהם בלא זימון אף אם ישארו ג' זימון, אם לא שירצו שני חבריו שיפסיקו לכבודו ער שינמור ברכת הון ויענו על זימונו. וכן נאה לבעל הבית שמפני סדרת עסקיו מוכרח שילך כסעודתו שיעשה כן כי בני ביתו לא ימרו את פיו.

קנז

ואם שנים רוצים לילך קורם שהשלישי שבע מחויב הוא להפסיק וליתן להם רשות לזמן ולהפסיק אכילתו ער שינמרו ברכת הון ואחר כך יחזור לסעודתו ויברך ברכת המזון מראשה. ואפילו אם אינו רוצה להפסיק יכולים הם לזמן אף על פי שלא יענה על זימונם.

יוסף אומץ

קנח

ואם אכלו שנים ויש שלישי מצוי לפניהם שאפשר שיתנו לו כוזה פת לאכול כדי שיבואו לכלל וימון חייבים לחזור אחר שלישי, ומוכח מפרק כיצד מברכין מרב חמא דמהדר אבי מאה ואמר ליה רבינא לא צריכת, משמע דאחר עשרה מחוייב לחזור. ודוקא קודם שאמר הבעל הבית הב לן ונברך אבל אם אמר הבעל הבית כנייל או שנמל מים אחרונים או קבל מי שיהיה הכוס לברך אין יכולין לצרף עור שלישי או עשירי ואסור לאכול ולשתות.

קנט

אף על פי רשלושה או עשרה שאוכלין אין רשאין ליחלק נראה לי ברמקורות גדולים שמאריכין מאור ויש בהם שקשה עליהם האריכות אם מצד הבריאות או מצד איבוד זמנם אם מצד ראונתם שלמהרת לא יוכלו להשיכם לתורחם או הפילחב אי יש היחר לברך בלא וימון. וראיתי מפרק כיצד מברכין ראמר רבא כי אכלינן ריפתא בריש גלותא מצרפין חלתא ולברכו עשרה עשרה שמע רבן גמליאל ואיקפר וכו' שמע מינה דרק מפני קפידת רבן גמליאל נחלקו לפחות מעשרה מכל שכן מסעמים הניל, כי אין נראה לי לחלק כזה בין חילוק דעשרה או ג'. ועל זה סמכתי למעשה כמה פעמים כי לולי מצאתי אין לי בראיה זו הוצרכתי כמה פעמים שלא לסעור. אכן אם היו אצלי אחוזת מרעי ראיתי שצרפתי בה עמי לזמן בנחת שעל ידי כן לא הרגיש בעל הסעודה ולא הפציר בנו לישאר בסעודה.

קס

גמל מים אחרונים אינו רשאי לאכול ולשתות עור, ואם בלא גמילה אמר הבעל הבית הב לן ונברך או נתן הכוס לברך אסור להם לשתות בלא ברכה החילה על המשקה, ולאכילה איכא פלונתא, לכן לצאת ידי ספק אל יאכל ער אחר ברכת המזון וברכה חללה.

קסא

מינהג העולם שמסירין או מכסין סכין ולחם שלם בשעת ברכת המזון ולישאר פתיתין על השלחן, יש להם על מה שיסמוכו. אבל הסרת המלח אין לו עיקר. וראיתי מגדולים שלא הקפידו ואמרו שמנהג שמות הוא.

קסב

השומע אחרים מומנן והוא לא אכל כשאומר נברך שאכלנו משלו צריך לענות ברוך הוא וברוך שמו לעולם ועד, ואם הם עשרה אומר ברוך אלקינו ומבורך שמו וכו', וכשאומר ברוך שאכלנו חייב לענות אמן.

קסג

בשלחן ערוך כתוב בפשיטות דאסור לזמן בבית גוי וסעמו כצור, ובמסה משה כתב הלכה למעשה לזמן בבית גוי ולומר הרחמן הוא ישלח לנו ברכה

יוסף אומץ

במקום הליכתינו וישיבתינו ער עולם. וגם אני הייתי בימי קסנותי עם הנאון מורי מהר"ר הירץ ו"ל אב"ד פה במרחץ וויזבר'ן וברכנו בוטמן חמיר ובהרחסן הוא יברך אותנו אמרנו אותנו בני ברית וכמרומני שטעמו היה מפני שהיה לנו חדר מיוחד שלא היה לנו דריסת הרגל בו ואלו היה נוי נכנס ויוצא לא הניח לנו לזמן כי הוא אמר בשם דורו מהור"ר משה ספר"ס הטעם ראין מוזמנין בבית נוי שלא יענה הגוי אמן, וראיתו מסמכת חולין בעובדא דההוא מינא שלא רצה רבי ליתן לו כוס של ברכה וכן כתב הנאון מורי הנ"ל במסדכי שלו. לכן נראה לי ריש לזמן בבית נוי.

דיני כוס של ברכה וברכת המזון.

קסד

לפי הרין הגדול שבמסובין מברך, ואמרו חז"ל כל חלמיד חכם שמברך לפניו אפילו כהן גדול עם הארץ חייב מיתה, וכן מצות עשה לישראל להניח לכהן לברך ראשון ברכת המזון אם אין הישראל מופלג ממנו בחכמה, לפי דברי הסמ"ג אין החיוב רק בשוים. ונראה לי שמוה נחפשט המנהג בכל גלילותינו שבעל הבית נוהג לברך למי שירצה הוא רלא יתחיל לאנצויי והמברך נוטל רשות מכל המסובין, ואם ח"ח בתורה המכונה בשם חבר או מוסמך ומורינו מיסב שם פורטו בפרטות בנטילת רשות. וגם נוהגין המדקדקין ליטול רשות בפרטות מכהן או כהנים המסובין שם. ונראה לי דחיוב גדול הוא כנ"ל. אכן על נטילת רשות נראה לי ראין בו מיחוש משום קריסה דח"ח או כהן ועל כל פנים נראה לי רמוטל על בעל הבית להקדים החלמיד חכם או הכהן האי כריניה והאי כריניה. ובענין קריסה הכהן לישראל בשאר מילי איכא פלוגתא בין רבוותי רש"י פירש על וקדשתו לפתוח ראשון לכל דבר כבוד בין לחורה בין לישיבה הוא ידבר בראש, ומובא בחרדים פירוש זה. אכן הרין פירש לברך ראשון בבית הכנסת. וצריך עיון. ונראה דבשויין צריך להחמיר. ואם אין הישראל מופלג ככהן בחכמה טוב להחמיר.

קסה

רוב הפוסקים סבירי להו דברכת יומין טעונה כוס, אבל ביחיד סבירי להו דאינה צריכה כוס. והמדקדקים נוהגין אפילו ביחיד לברך על כוס רק שאינן אוחזין אותו לפנייהם על השלחן על דרך הקבלה. אכן בוטמן הוא לדעתי חיוב לחוש כדברי רוב הפוסקים דס"ל שלא יאכל אם אפשר לו שיהיה כוס ער שיהיה לו כוס ובהוצאה מועטת יוכל לקיים מצות גדולה לדברי רוב הפוסקים.

קסו

כוס של ברכה צריך שטיפה מבתוך והרחה מבפנים, לא כאותם שאינם נותנין רק מעט מים כחוכו ושופכין אותו תיכף. כתוב בשלחן ערוך שאין

יוסף אומץ

ליקח גלוקיר גלאו לכוס של ברכה מפני שאין יכול ליהן עיניו בכוס. ונראה לי שאם סמלאו עד שנראה היין להריא שרי.

קסז

גם צריך שיהיה היין חי בכוס של ברכה רהיינו שישפכנו לפחות מן הקנקן לשם ברכה, ולא כאוחם ששוחץ עורקי היין לתאות גופם עד כי כמעט אין נשאר יין לכוס של ברכה וצריכין ליקח כל השירי כוסות שעל השלחן לברכה ה', וקורא אני עליהם כי רבר ה' בזה.

קסח

אם על ידי משנה אירע שהכוס פגום ואין לו יין לתקנו שרי לתקנו על ידי מים שיחן בו.

קסט

לא יכרך ברכת המזון מעומר או מהלך או מיסב אלא ישב באימה. וכחב בריח שיכוון עצמו לקראת אלקיו בעיסוף הראש עד כאן. ונראה מזה שכל מה שמחויב להרר עצמו במלבושיו לחפלה משום הכון לקראת אלקיו ישראל הוא חיוב גם כן בברכת המזון. ועל כל פנים לא יכרך אם אין רק מענפחו על ראשו שבוש לילך כן לפני בני אדם אפילו שאינם גדולים או בכובע שרגיל לצאת בו על פני השרה או ברחובות קריה בין הערלים.

קע

המהלך בדרך טוב לו יותר שיכרך ברכת המזון בהליכתו ששישב, כי על ידי מרחתו באיחור דרכו תבטל כוונתו.

קעא

כחוב בריח יכרך ברכת המזון ביראה ואהבה מלה במלה כסתון וישמיע קולו לבני ביתו כי האמירה מעורר הכוונה ומביא זכירה, אם בריח יזכור יעלה זיבא וכיוצא ביום טוב יזכור איזה ימים שהוא.

קעב

כתב בספר החינוך שקבל מרבתי שכל הזהיר בברכת המזון מונוחיו מצוין לו בכבוד כל ימי חייו.

אופן קבלת כוס ברכת המזון ואופן אחיזתו בשעת ברכת השם
בברכת המזון חלא כתובים בהלכות סנה ואין צריך למשלם.

קעג

אין לומר סברי בכוס של ברכת המזון מפני שאין לראונו שםא יקרים קנה לושט שאין עת אכילה, מה שאין כן באמצע סעודה.

יוסף אומץ

קעד

כתוב בעמק ברכה שיש לומר אחר סיום ברוך הנבר אשר יבסח בה' והיה ה' מבטחו. ובשם מוהר"ן מהורנא כתב שקורם בורא פרי הגפן יאמר כוס ישועה אשא וגו'. שתיית כוס של ברכה ושיעורו וחיוב ברכה אחרונה ונוסחה הלא הם כתובים לעיל בכוס הכדלה סימן פ'.

סדר הלילה אחר האכילה.

קעה

אהר סעודתו ידקדק אם הוא בריא שילמר ער שישבע מרביר תורה קורם שילך לישן, שאמרו חז"ל כל המשיבע עצמו מרביר תורה ולן אין מברשין אותו בשורות רעות, שנאמר ושבע ילין כל יפקר רע. ומי שנוח לו ללמוד יוחר באשמורוה מפני שאכילה מכבדת גופו ולבו יוכל לישון סמוך לאכילתו, ועל כל פנים ילמר מעט קורם שישכב אם אפשר.

קעו

אם צריך להסיל מים וכל שכן לנקביו לא ימחין ער בואו אל חרר המשכב שמסחמא אין שם נסיות לברך אשר יצר ואם חסמא לומר שחרר משכבו נקי יש לו מים סמוך למסתו כאשר אכתוב לקמן, מכל מקום יצטרך להפסיק בברכתו בין קריאה שמע למסתו וזה אסור כמו שאכתוב. לכן ימול מים ויברך אשר יצר קורם קריאה שמע.

קעז

כתב בספר היראה לא חשכב בלילה וקמטה לך עם שום אדם אך תלך וחרצה אותו נגר שיחפיים ואף אם חסא לך כוף אח יצרך ובקש ממנו פיוס למען לא ינבה לבכך. ותהיה מחועב לפני הבורא ברוך הוא. ובר"ח האריך מאור במעלה זו.

קעה

עור כתב ברי"ח ושאר מחברים שימחול מלב וגמש קורם שישכב לכל מי שחמא לו ואז גם הנושא עון שהוא הקב"ה ימחול למי שעובר על פשע דהיינו הארם על ירי וירוי בקריאה שמע.

קעט

עור ברי"ח קורם שישכב יברוק במעשיו מה שעשה כיום ולכתבם ברמו לבל ישכחם לקיים ועוני נגרי חמיר ויתורה עליהם, ער כאן. וכתב בהנהח רבינו אשר שבילול שיהם אסורים בהספר ובתענית אל יחורה, ואני נתחתי לומר וירוי בקריאה שמע שעל מסחי אפילו כליל שבת וגם יריו שכיב מרע רק במסקום יהי רצון מלפניך שתרפאני וכו' אני אומר שתתחלני ותחייני לשמור פקודיך וכו', ושעמי מפני שאמרו חז"ל שוב יום אחר לפני מיחחק ואם ירע

יוסף אומץ

האדם שבשבת ימות חס ושלום לא היה כונע את עצמו מירוי ותשובה, ולכן מאחר שאמרו חכמינו ז"ל שהשינה אחר מסי' במיתה נראה בעיני שלפחות הירוי ומה שאחריו יחשב קצת לתשובה. אחר כך ראיתי בסדר קריאת שמע שנרשם על פי סדר המקובלים הגדולים מהרמ"ק ומהררי"א ז"ל ויש בו הירוי ולא נרשם בצדו ולא בפירוש שאין אומרים אותו בשבת ויו"ט לכן קיימתי שכונתי לרעת הגדולים.

סדר קריאת שמע והנלוה אליו.

קפ

סדר קריאת שמע כתוב בקונטרס בפני עצמו על הדרך שנהגתי מאז קודם שנרשם סדר קריאת שמע הנ"ל מאבי כורי החסיד ז"ל שליט אהו מספר הקטן הנקרא באר מים חיים ועם איזה ליקוטים משלי, והן עתה נרשם סדר קריאת שמע בפרא"ג ופירושו עם איזה תוספות וכל מי שירצה לאמרה יכול להעתיק מספר ההוא. אכן נראה לי שמה שנוגע לקבלה אל יאמר מי שאין לו עסק בנסתרות. לא אבא להאריך בטעמים על סדר קריאת שמע ועל רבוי המזמורים ופסוקים וכללם בשינויים זה מזה כי אין כוונתי בספרי רק למעשה ולא לפירושו השונה^(*) רק אני צריך להחנצל במה שסדרתי קריאת שמע בסוף הכל אף על פי שעל פי הנסרא וכל הפוסקים נראה דקריאת שמע צריכה להיות ראשונה, ומחללה נתתי ימים ושנים מסברא דנפשי מטעם לשון דקריאת שמע סמוך למסחו דמשמע שצריך להיות סמוך למטה ממש, וספני שכתוב בש"ע סימן רל"ט שאם לא יוכל לישן סמוך לקריאת שמע יחזור ויקראנה אפילו כמה פעמים עד שישחק בשנה עד שבאחי במהדורא תנינא ותליחא בליקוטים אלו להפצרת חלמדי יקרי אשר כל מה שכתבתי בספרי זה נעשה על ידי חבה הקורש שבו ואז ראיתי בעמק הברכה שהסכים מחברו בסדרי זה מטעם הנ"ל על פי הנהגת מיימוני בשם רבינו גסים הגאון. אכן כגו הגאון מהר"ר ישעי' ז"ל המניה ספר ההוא פליג בפשימות על אביו מכה חלמוד ארוך שבירינו ושאר מחברים ועל פי קריאת שמע של המקובל מהרמ"ק ז"ל וסבירא ליה דברכה המפיל צריכה להיות אחר קריאת שמע. ומפני שראיתי בהקדמת ספר הנ"ל שכן חכם ישמח האב בהנהגתו וחברם בפניו ומסתמא קראם שנראה מזה שישרו רבירי בעיניו לכן עלה בלבי לחזור מסדרי כי לא יזא אלא ספק מי מלאו לבו לחלוק על החלמוד, ואף שבמטה משה כתוב שברכה המפיל קורטמ וטעמו מפני שרוב הפוסקים סבירי להו הכי, הרי לא הביא אלא הכלבו ולעניות דעתי מצאתי רובא דמנכר רסבירי להו איפכא, נמרא, אלפסי, אשרי, ספ"ג, רוקח, ספר המוסר, רבינו ירוחם, ולכן הפכתי סדר משכני של איזה לילות וקירתי ק"ש קודם להמפיל עד כי האר ה' עיני ומצאתי בסדר קריאת שמע הנ"ל שסדרו שני המקובלים הנ"ל המפיל קודם לקריאת שמע. אכן

(*) בהצרינגל כתוב: כי אין כוונת לספרי רק למעשה ולא לפירושו ושונה.

יוסף אומץ

חלילה לי לשווה להנאון מהר"ר ישעי' הנ"ל סועה במה שכתב על סדרו של מהררמ"ק ו"ל הנ"ל, כי באמת כן מצאתי בחי"ח והמסדר סדר ק"ש הנ"ל שכתב איפכא משמו לא ידעתי מאין לו לכן אין לי לזוז מקבלתו שגם הוא נחעצם מאוד כפלפול זה וכתב סודות גדולות שבדראי קבלם בשם גדולים הנ"ל וגם בספר הכוזבות מסהיר על קריאת שמע מהררי"א המקובל הנ"ל בעצמו שהיתה כן יורע לי שאיש קדוש הוא היה מגיד עתידות ועבר והיה בקי בחכמת הפרצוף לכן כראי הוא לסמוך עליו. ואפשר שהחלמוד לא נתיח לפרש הסדר או שיש עוד גירסא אחרת וכן הרמב"ם סידר כך. אכן במה שכל הפוסקים והמסדרים סדרו הפסוקים דרדמי אחר קריאת שמע נשאיתי בסיוורו לסדר קריאת שמע אחר אחר לכולם אף על פי שהמקובלים הנ"ל שעליהם חסכתי יתדותי סדרום גם כן אחר ק"ש מכל מקום אפשר דאינהו ידעו בזה לכון כחנה גדולה על דרך הסוד אבל אני שאין אחי יורע עד מה לא אוזן מלקרב קריאת שמע לשינה כל היותר אפשר.

קפא

נראה לי שצוב להחמיר לקרוא קריאת שמע שעל מנתו באימה וביראה ובדקדוק כמו הק"ש שבחפלה מאחר שזה עיקר זמנו, גם יקרא כל הפסוקים והמסומרים סחוך הכתב ובקול שעל ידי כן מעורר הכונה ולא אחי למסעי אף על גב דנפשי.

קפב

אסור לרבך אפילו רבני תורה וכל שכן שאסור לאכול או לשחות אחר קריאת שמע עד שישן. ואם באונס נצטרך לרבך יחזור ויקרא קריאת שמע פרשה ראשונה. אכן סמוך למסתו משם או במסתו שאין נקיות לקרוא אין לו היחור בעולם לרבך, והמקילים בזה ללא צורך המה לדעתי בכלל העובר על רבני חכמים שחייב מיתה חס ושלום כמו שכתבתי לעיל בשם רבינו יונה ו"ל גבי נטילת ידים, וגם אם הוא לצורך אף על פי שאינו חייב מיתה מכל מקום עונן גדול שעובר על רבני קבלה ראסמכוהו אקרא והוא חמור מרבני סופרים.

קפג

ליותר בנעילה נעלים וחליצתם כרינס, לנעול של ימין תחלה, ובזאליץ או מנעלים בלי שרוך ינעול של ימין תחלה וחליצה של שמאל תחלה, ואל יהיו רבני חכמינו ו"ל קלים בענינו.

קפד

כשיפשים מלבושיו ידקק שיהיה בצניעות גמור שלא יראה גופו ערום במקום שראוי לכסותו, ואפילו כמסתו לא יפשוט כחנתו בישיבה רק בשכיבה שאז כל גופו מכוסה חיקף אחר פשיטות בגדיו, וכן ינהוג בלבושתו. ובפ"ה אפילו בהשכמה ובחררי חררים כשהוא לברו מחויב להיות בצניעות לפני

יוסף אומץ

42

מי שמלא כל הארץ כבודו כאלו הוא ביום לפני הרבה אנשים, וכל שכן אשה שצריכה להיות צנועה בכל הנ"ל, ואפילו בחדרי חדרים, ואפילו קליעות שעה צריכות להיות מכוסות במצנפת כלילה כביום, ומפני זה זכה קמחיה שהיו לה ו' בנים שהיו כהנים מפני שהיתה צנועה גדולה.

קפה

צריך שיהיה מסתור רק בין צפון לדרום אם אשחור עמו, ואפילו אם אין אשחור עמו נכון ליוהר בזה.

קפר

טוב להיות סמוך למסתור ביותר סמוך שאפשר מים כרי שלא ינע אפילו בחלוקה קודם נטילה, ולפחות יהיו תוך ר' אמות כרי שיוכל ליטול ידיו קודם שילך ר' אמות אחר קטנו מסתור, ויהיו לו ב' כלים אחר מים ואחר ריקן וישם המלא בריקן ויכסנו, כן הוא בסדר קריאת שמע. וסדר הנטילה יטול הכלי ביד ימינו ויתנהו לשמאלו וכשמאלו יטול יד ימינו תחלה כעירוי ג' פעמים. תצריך ליטול עד הפרק ולחגביה ידיו כמו לאכילה, כן הוא בס"ה ואחר כך יתן הכלי לימינו ויטול שמאלו. והמים שבכלי מנטילת שחרית לא ישפכם במקום שעוכרים בני אדם ואל ישאירם בכיתו מכמה פעמים הנזכרים בפוסקים.

קפו

ועל ידי שיש מים סמוך למסתור מצוה גוררת מצוה שאם יהיו כלילה קולות וברקים אזי יוכל לברך בנקיות ידים ונקיות החרד או ילך קודם לפתח החרד ותגורתו על מתניו. ואם על ידי הפסקות אלו מפסיק בין קולות וברקים לברכה יותר סתור כרי רבוז אפרו חז"ל אל יברך רק יסתן עד שהיו עור קולות וברקים. ואם לא יהיו מים קרובים אליו אין ספק אצלי שיבטל הברכה ויעונשו גדול מאוד.

קפה

אסור לישן על ערפו רק יהא מוסה על צרו כראיתא בנמרא.

דין העונה והזהירות מורע לבטלה.

קפט

עונה תלמידים חכמים רוקא כליל שבת אחר חצות, ובחול במקום זיווג החול עושה זיווג ויחוד קרוש על ידי לימוד חצות ולחכימא ברמיזא. ותלמיד חכם שאינו קם בחצות מכל מקום לא יחליף קורש בחול בעונתו. וכריח כתוב שהזהיר קרא לבנים הנולדים מעונות החול שלא מסביל תמצוה בני זנונים. אכן גם לפירוש הנ"ל לא החמירו כל כך כאיסור תשמיש קודם חצות וגם על פי הטבע מצד הרפואה. אכן כתב ברי"ח שאם רואה האדם שיערו תקפו אם לא יהיה בהיתר קצת יבא לכלל זרע לבטלה שעונשו חמור לאין חכלית

יוסף אומץ

כמו שהאריך שם אוי טוב לרחות איסור עונת החול וקורם חצות מפני איסור החמור הנ"ל. אכן כל בעל נפש יורו עצמו לחקן דרכיו להנצל מזה כגון לשמור מהיין וסאכילה נסה ומנר בחרר משכבו כעודנה לפני עיניו או לשכב בכסה מיוחדת או במה שירע שיהיה בו לפי טבעו רפואה לרחות היצר הרע ממנו יעשה .

קז

אסור לשמש מטחו ביום. ותלמיד חכם רוקא מאפיל בסליחו אבל אחר לא. ולאור הנר אין היחר אפילו מאפיל בסליחו. לכן טוב שיהיה וילון על פני המטה סביב שזה חיקון לשניהם. ואם כופה כלי על הנר שרי גם כן. ונראה לי דגם בזה איסור זרע לכסלה רוחה איסורים הנ"ל, אבל שומר נפשו ירחק מהם מחיקונים הנ"ל.

קצא

בסדר היום כחוב דלאור הנר צריך וילון ער שיחשיך אור הנר ואז אף על פי שאין מחשיכין לגמרי שרי. אכן אם הוילון רק שאור מאיר אל עבר פניהם היטב אסור. ובספר הכוונות כחוב דצריך מחיצה נמורה שאין האור ניכר כלל, ואם לא יעשה כן לא ימנע מהיות בנוי בעלי נכסין. ואמר מהרריי ז"ל שרוב קסנים המתים בנכפה הוא מטעם זה אפילו שימש כן לאחר העיבור.

קצב

בחרר שיש בו תפילין או ספרים אפילו אינם של מקרא אסור לשמש, ולא מהני וילון שפרוש לפניהם, ואין היחר אלא בכלי בחוך כלי שאינו מיוחד להם. וסליח על גבי ארנו חשוב בכלי בחוך כלי.

קצג

אף על פי דלדברי הסור חשמיש שלא כדרכה באקראי שרי רק ברנול בכך הוי איסור נמור, בספר החרדים החמיר מאוד בזה מפני העונש הגדול זרוע לכסלה. והפיתה השלחן שהתירו חכמינו ז"ל פירש בספר הנ"ל רהיינו שכיבה במקום הראוי לזרוע וענין ההפוך הוא בסדר השכיבה, עין שם. וכן בריח שער הקרושה פרק ט"ו החמיר מאד בדבר זה. (שאר דיני חשמיש לא רציתי להאריך מפני הבושה רק בדברים האלו שהיה נראה לי על דבר הצורך גדול, אדברה בהם ויגזר לי ולבני גילי ולא אבוש גם הקורא לא יבוש, וראיה מרב כהנא דגנא אתותי פוריא. וסי שירצה לעיין יותר יעיין בטור ושלחן ערוך אורח חיים סימן כ"ה ובספר כעל הנפש להראב"ד הנרפס אצל עבודת הקורש להרשב"א.)

קצד

חיכוך פומה אסור אפילו לגשוי אם לא מעט על ידי חלוקה, כן כחוב בסדר היום. ועיין שם עור חומר השמירה ובחרדים במקום הנ"ל חומר העונש.

יוסף אומץ

קצה

ומפני שבר"ח כתב שכמעט שאין שום אדם ברורו ניצול מעון זה בבחירות וכל שכן ברורוהינו והבאים אחרינו יחסי דוחסי סדרתי בימי חורפי שנת ונשובה סדר חשובה על עון זה הלא הוא כתוב במגילת ספר בפני עצמו. בר"ח ובח"ח האריכו מאוד מאוד במעלה הקם בחצות לילה ללמוד אשרי מי שמתגבר על יצרו וזוכה למעלות גדולות רבות ועצמות האמורות בספרים הנ"ל מפני שמושך עליו חוט של חסד וכמה טעמים נזכרים בחלום.

קצו

הסדר לקום בחצות על פי ספרים הנ"ל בקצרה הוא שיאמר קינות על החורבן וזירוי ויבכה על חורבן בית המקדש ועונותיו ויחפלה על המחילה ועוסק דוקא בתורה שבעל פה וישנה בכל עון שיקשר לילה כיום בלי שינה בשעת קומו ואם יבא לו שינה ירחץ עיניו במים, ויקום ללמוד מעומד כקול רם שכל אלו הם סגולות להעביר שינה מעניו. ובסדר קריאת שמע ממקובלים הנ"ל נדפס הסדר בארוכה וכמה מוסורים וקינות, ומפני שראיתי בני עליה ומצות המה מעטים על כן לא רציתי להאריך בו, החרד להיות מעוברי ה' בלילות יבקשהו במקומו כי הוא ברפוס ומצוי. ועל כל פנים יזהר האדם מעונש הגדול שאפרו חכמינו ויל בפרקי אבות הניעור בלילה ומפנה לבו לבטלה הרי זה מחייב בנפשו.

קצו

ומן השינה הוא ח' שעות על פי הרמב"ם וסימן ישנתי א"ו יונה לי. וכתוב בח"ח שמי שקם בחצות הלילה הרשות בידו לישון כיום כדי למלאות ח' שעות ובאמת שקולא גדולה היא זו לבריאים.

קצה

אף על פי שכתבתי שהניעור בלילה אל יפנה לבו לבטלה, אין כונתי שיהרהר על מפתח בדברי תורה כי לא כן עמנו שנוכל להיות בנקיות על מסתנינו כדורות הראשונים וכמו שכתבו הפוסקים שמטעם זה אין אנו רשאים לומר ברכות דשחרית כר מיהער משנתו אפילו וכו' כומנם כמו שעשו ראשונים. ולכן איסור גדול לנו להרהר בדברי תורה על מסתנינו רק כוונתי שכשניעור ממפתח ימחר לקום בזריזות כדי ללמוד מיד, אכן אם ניעור מחצות לילה ושנתו נחיתה עליו שלא יוכל לישון בעת ההיא רק שאין רצונו או לקום מפני שעור הלילה גדולה ורעהו לישון עוד אוי בעת ההיא אל יהרהר בדברי תורה כלל רק בהוצאת הבית ושאר צרכיו ועניני העולם עד שיחזור לישון וכמו שכתבו ספר חסידים ורכינו יונה שיחשוב בענינים אלו בהיותו בבית הכנסת כדי שלא יבוא להרהר בדברי תורה. ומצאתי בסדר קריאת שמע הנ"ל שראה הרבה אנשי מעשה לובשים בכל לילה העגשורף שלא ינעו בנוף ועם שמירה זו אין אחד

יוסף אומץ

מאלף מחלקי הסומאה יכולה לשרות עליהם, ער כאן. ומי שעושה כן מצוה שיהרהר גם כן על מטחו חמיר ברברי תורה בעת שניעור, ואני עשיתי כן.

קצט

ועל כל פנים לא יאחר מלקום באופן שיהיה בכית הכנסת חיקף להתחלה ארון עולם כרי שיוכל לענות אמן על כל הברכות ולומר ברוך הוא וברוך שמו על כל השמות שבהן ולהחפיל עם העבור, ואפילו בליל קץ הקצרים או שחשפו ממנו שינה על ידי שום אונם אל ישכב במסחו זמן ההוא ויאמר ליצרו תרע אילו נפלה רליקה סביבותיו כמה היה זהיר לקום על אחת כמה וכמה שיקום בזיווהו מפני רליקה אש של ניהנם אם אינו קם מאהבה.

ך

סדר הנסילה למי שקם בחצות או באשמורת הבוקר ביארחי, וכשיאיר היום מחויב ליסול עוד בעירוי ג' פעמים אף על פי שלא ישן אחר הנסילה, וכן מי שישן ביום ומי שלומר בקיץ קורם שילך לבית הכנסת אף על פי שאינו מחויב בעירוי ג' פעמים סכל מקום צריך נסילה לתפילה אף שלא עסק אלא בלימודו, כן הוא בשלחן ערוך סימן רל"ג.

רא

בספר הכוונות כתוב שמי שלובש ב' מלבושים כאחר הוא קשה מאוד לשכחה. וגראה לי רמי שרועה ליהרר בזה יסשים מלבושו אחר אחר ראם כשיקום ימצא ב' מלבושים תחובים זה בזה יש לחוש שעל ידי רזיונותו לילך לבית הכנסת או ללימודו ישכח וילבש שניהם כאחר.

סדר אחר קומו ממטתו.

רב

צריך לדקדק כמה פעמים האדם נצרך לנקבו כלילה אחת הן גדולים או קטנים, כי כפי מספר ומספר פעמים שנפחחו נקבו צריך לברך אשר יצר כמנינם. והזריז ליסול ידיו תיכף לצרכיו ולהנור אוורו ולברך אשר יצר במקום נקי הרי זה משובח שמא ישכח והיה עונשו גדול.

רג

אף על פי שבמלוה לסבילה בעלי קריין מכל מקום כתוב בריה וספר חרדים שלא ילמוד האדם ולא יחפיל אחר החשמיש עד שלפחות ירחץ במים כל מקום שמלוכלך בקרי ובקרי שלא על ידי תשמיש החמיר יותר, ולסברתו צריך לזה ט' קבין.

רד

ומי שלומר קורם שהולך לבית הכנסת יאמר מארון עולם ער פרשת החמיר ויברך על טלית קטן תיכף שיגיע ומנן, ואם עריך לא האיר היום ירלן לשכוי

יוסף אומץ

בינה ולא יאמר אותה עד שיאיר היום. ואם אינו יכול לעמוד בלא שינה עד שיאיר היום יאמר אלהי נשמה בלי חתימה והמעביר שינה בלא שם, כן הוא בסדר קריאת שמע הג'ל והאריך עוד שם באמירת הרבה פסוקים וזרין קינות ושאר חיקונים, ואיש קרוש המבקש לרעתן יעיין שם.

רה

ואם אינו לומר קורס הליכתו לבית הכנסת בזה יש שני דינים, אם הולך לבית הכנסת אחר תהלים או יוכל להמתין בכרכותיו על הקהל לסדרם עמהם, ואם אין רצונו לומר תהלים או שאר שבחות ובקשות קורס שיאמרו הקהל הברכות או ראוי ונכון שיסדר כל הברכות חתוף בואו לבית הכנסת. ואם הוא עלות השחר או ירלג לשכוי בינה, כן הוא בעמק הברכה. ולירין בני אשכנז ראונו נהגין לומר אלו דברים שאין להם שיעור וגם וידבר ואיהו מקומן אינו רשאי לומר קורס שיאיר היום, ואם כן אין ראוי לומר ברכת התורה. ולירידי אין לומר שום פסוקים בלא ברכת התורה משום ראיא כהו פלונתא ררבוותא או נראה לי שיאמר איהו משנה או מדרש קורס שיאמר הפסוקים.

סדר כניסתו לבית הכנסת שחרית.

רו

לפי דברי המקובלים מחויב אדם לברך על סליה קמן ולהניח תפילין קורס שיכנס לבית הכנסת ובבואו לבית הכנסת יברך גם על סליה גדול, וכן כתוב גם כן בספר היראה. ודוקא אם נכנס לבית הכנסת כשהאיר היום אבל אם רצונו ליכנס קורס אין לו לעכב הליכתו בשביל הנחת תפילין, כן מוכח בריה. ומפני שהשכמת ההליכה לבית הכנסת בשחרית פה היא השכמה גדולה באופן שאפילו בשעה שמניחין הקהל סליה ותפילין איכא לספוקי אם הוא ומנם כראוי לכן לא רציתי לנהוג כן בימי חורפי שלא רציתי לבטל האמנים של הברכות וברוך הוא וברוך שמו, וגם איכא למיחש שעל ידי המתנתו עד שיצא הספק מלבי אצטרך להתאחר שלא אוכל עוד להתפלל עם הצבור, לאפוקי אם אני מניח תפילין בצבור אני טיפל בסיפוקי מפני זכות הרבים עריף. ומה מאוד תפליין בסדר היום כזה לצרף עצמו עם הצבור אפילו שלא בזמנו, תל ידי כן לא עשיתי מנהגי לחצאין לשנות קיץ מחורף וגם מפני שפעמים רבות לא אוכל לעמוד על עצמי להיות גופי נקי מרוחות הבאים להולישת עיכולי לכן לא רציתי להקדים הנחת תפילין לברוך שאמר, והלואי אוכל לעמוד בהם חסיד בנקיות עד ציאתי מבית הכנסת.

רי

קורס שיצא מפתח ביתו יאמר שמע ישראל ונו' וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ויניח ידו על המזוזה ויאמר אני הולך לבית הכנסת כרי ליחר וכו' כמו שכתבתי בסדר הלילה.
(י' במצרינאל טעב דאין.)

יוסף אומץ

רח

בבואו לבית הכנסת כתוב במטה משה שמצא כתוב לומר י"ג פסוקים שיש בהן לשון השתחואה כנגד י"ג השתחואות שהיו במקדש ועור איזה פסוקים, ומפני שהשתחואות הנ"ל חביבין עלי מפני שהם זכר למקדש לכן אעתיקם והרצוה לאומרים יוכל לאומרים בפחות בשחרית שאז יוכל להקדים עצמו, אכן לא יאמרים רק אם אמר ברכת התורה קודם להם בכיתו כי במטה משה החמיר שלא לומר אפילו מה טובו אם לא אמר ברכת התורה, לאפוקי במנחה שאין כל אדם יכול להקדים עצמו כל כך שכמעט חיכה להליכה לבית הכנסת מתפללים בצבור. ואלו הן הפסוקים, מה טובו אוהליך יעקב משכנתיך ישראל, לכן כה אמר ה' הרחקתם בעים וכי הפיצותם בארצות ואהיה להם למקדש מעם בארצות אחר בא שמה, ה' אהבתי מעון ביתך מקום משכן כבודך, ואני תפלתי לך ה' עת רצון אלקים ברוב חסדך ענני באמת ישעך, אני קראתיך כי תענני אל הם אונג לי שמע אמרתי, אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקץ תמננך, ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחווה אל היכל קדשך, ואורה את שמך על חסדך ואמתך כי הנדלת על כל שמך אמרתיך, בוא ונשתחווה ונכרעה נברכה לפני ה' עשנו נבואה למשכנותיו נשתחווה להדום רגליו, רוסמו ה' אלקינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש ה' אלקינו, יזכרו וישובו אל ה' כל אפסי הארץ וישתחוו לפניך כל משפחות גוים, כל הארץ ישחוו לך ויזמרו לך יזמרו שמך סלה, יבטשו כל עובדי פסל המהללים באילים השתחוו לו כל אלהים, אכלו וישתחוו כל רשני ארץ לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לו חיה, כל גוים אשר עשית יבאו וישתחוו לך ויכבדו לשמך, הבו לה' כבוד שמו שאז מנחה ובאו לפניו, השתחוו לה' בהררת קדש חילו מלפניו כל הארץ אף תכון תכל כל תמוס.

רט

מה שנוהגין לומר אשרי בשחרית הוא טעות, שאין החיוב לאמרו רק ג' פעמים. אכן במטה משה כתב שיש לישב מעט קודם שיתחיל להחפלה ויאמר רק שני פסוקים אשרי יושבי ביתך וגו' ואשרי העם וגומר.

רי

אם בבואו לבית הכנסת ערין לא האיר היום אינו רשאי לומר מעמדות ופרשת הקרבנות רק יוכל לומר חתלים ועשרת הרברות שהם ראיון לאומרים בצבור אם לא מפני חערומת המניין כראיאה בכרכות, לכן לפחות כל יחיד יאמר, גם פרשת המן כמו שכתב הבח"י ריש קבלה מקבמונים רמי שאמר בכל יום פרשת המן מוכסח לו שלא יבוא לירי חיסור סוגות. ולענין ברכת התורה יש לנהוג כמו שכתבתי לעיל.

ריא

ועל כל פנים טוב להשכים קודם עלות השחר ולומר שבתות למקום ברוך הוא כגון חתלים וכיצא שמצוה לומר דוקא קודם החפלה על ררך

יוסף אומץ

48

שאמר חז"ל לעולם יסדר אדם שבחו של סקם קורם שיחפלה וכמו שכתוב סימן ש' שעל ידי פסוקי תהלים נכרתין המקטרינים על התפלה שלא תקובל כרצון וכן פירוש לשון פסוקי דזמרה לשון כריתה על דרך לא תזמור.

ריב

כשאומרים תהלים בקהל צריך לדקדק שגם היחיד יאמר בלחישת כל הפסוקים שאומר הש"ץ. ושמעתי שמהר"ר שמואל אב"ר דזורמיישי"א ז"ל דרש על זה משל נאה בדיוקני שקורין קארי"ב שאם אינה מחמימה בשני חלקיה באופן שהמה משולבים זה כזה אינה שוה לכלום, כן פסוקי תהלים מחוברים זה לזה וכשטרנגים פסוקים הנה והנה אין להם שום חיבור כלל.

ריג

לא יאמר בסוף הברכה שלא מיוסר בסדר התפלה, כגון תתברך שכתוב אחר אני מאמין או יהי רצון אחר מעמדות בכל יום ובקשה שאחר שבעים ושהים פסוקים ושאר כל הבקשות לא יאמר ברוך אתה ה' וכו' אלא יאמר ברוך שומע תפלה בלא הזכרת השם ראין רשות לשום אדם לתקן ברכה אחר חתימת התלמוד. ואם האיר היום כשהגיד לבית הכנסת אני יתחיל מאדון עולם עד אחר פרשה התמיד, ואם יש לו שהות להוסיף מעמדות וסדר הקרבנות חתף אחריה ואף על פי כן יוכל להתפלל אחר כך מברוך שאמר עד ישתבח באופן שיוכל להתפלל מיוצר אור ואילך עם הצבור או ראוי לסדר סדר קרבנות שבמעמדות חתף אחר וידבר כמו שאבאר, דהיינו שיאמר בעמידה וידבר דלעמוד ולשרת כתיב ואחריהם סדר מעשה בראשית השיך ליום ההוא כמו שהוא במעמדות ואחר כך מידבר וגו' פינחס וגו' עד רבון ורבון לא יאמר עד לה' הישועה וגו' פסוקים ה' צבאות וכו' יאמר כל אחד ואחד ג' פעמים, ואי עירך רחמא רחמנא ליציל יאמר גם רבון הנ"ל, ומגו' פסוקים ואילך יאמר גם ואם סג הצאן וגו' ואז יאמר רבוננו של עולם יהי רצון מלפניך שיהא שיה שפחותינו חשוב ומקובל לפניך כאלו הקרבנו עולה התמיד במקומה ובזמנה כהלכתה ואחר כך יאמר מואם עד וואת חורת המנחה ואז יאמר רבוננו של עולם יהי רצון מלפניך שיהא שיה שפחותי חשוב ומקובל לפניך כאלו הקרבתי עולה נרבה במקומה וכו', ואחר פרשת המנחה המסיימת יגע בהם יקדש יאמר כאלו הקרבתי מנחה וכו', ואחר פרשת מנחת חבתין המסיימת לא תאכל יאמר כאלו הקריב כהן גדול מנחת חבתין וכו', ואחר פרשת החטאת המסיימת באש חשרף יאמר רבוננו של עולם אם עברתי עבירה שנתחייבתי עליה קרבן חטאת יהי רצון מלפניך וכו'. כן הוא בתשובת מהר"ל סימן ס"ד ומטה משה ועמק הברכה. אכן מהרש"ל ועמק ברכה הנ"ל כתבו שאחר פרשת האשם יאמר גם כן כלשון הנ"ל אם נתחייבתי אשם וכו' ואני בעניי לא אבין למה לא יאמר סחמא כאלו הקרבתי אשם חלוי שהרי ר' אליעזר סבירא ליה מהגרבי אדם אשם חלוי בכל יום ומוכת כסור יורה דעה סימן ה' דהלכתא כוותיה ואם כן איך שייך כאן מביא חולין לעזרה, ולכן נהגתי לומר כאלו הקרבתי

יוסף אומץ

אשם תלוי וכמרומוני שכן קבלתי. — אחר פרשת האשם יאמר פרשת שלמים בפרשת צו מידבר וגו' רבר וגו' המקריב את זבח שלמיו וגו' ער שלמים ואחריה כאלו הקרבתי שלמים וכו', אף על פי שבמעמק הברכה סידר פרשיות אחרות לכל הקרבנות הנז' אני לא ראיתי לזו מסדר הכתוב במעמדות כי לדעתי מסדר המעמדות היה קרמון וגרול מאור, ועל פי סדר התוא נהגו הקרמונים ער עתה, ומסעם זה אין נראה לי מה שסידר בעמק ברכה לומר בכל יום שני פרשיות ממעשה בראשית רהינו בריאת כ' ימים שאף על פי שבמקרה היו אומרים כן מאחר שמסדר הנז' לא סדרם כן נראה לי מעמו שגם במקרה לא היה ראוי לומר יותר ממעשה יום אחד רק מאחר שהיו צריכים לקרות "פסוקים לתלחא נברי הוצרכו לקרות מעשה כ' ימים וראי מי שהוא פנוי ומשכים בהשכמה מרובה לא הפסיד בקריאת מעשה כ' ימים כאדם הקורא בחזרה. אחר כך יאמר ברכת כהנים והמזמור השייך לשיר של יום, רהינו יום א' מזמור כ"ד ומשם לכל הימים זה אחר זה מ"ח פ"ב צ"ד פ"א צ"ג צ"ב. ואחר השיר יאמר רבונו של עולם יהי רצון מלפניך שיהא וכו' כאלו הקרבנו קרבן החמיר כמועדו ועמדו ישראל במעמדם ולוים ברוכנם וששרו השיר השייך ליום פלוני בשבת. אחר כך יאמר הפסוק וערכה לה' וגו' יודלג פסוקי המנפה ער כל אלה בהיות ההיכל על יסודו ומזבח על מכונו ועכשיו וכו' ער אשר חסאנו. ואם אינו פנוי להאריך יוכל לדלג מועכשיו ער עונותינו ויאמר ועכשיו עונותינו ועונות אבותינו וכו' ער נמירא.

ר"ד

בעירן ריתחא רמנפה חס ושלוס יאמר גם הרבון הנז' וכל פסוקי המנפה הנז' ואחרי אשר חסאנו יאמר אמר רבי אליעזר בן עזריה הרי אני ככן שבעים שנה וכו' ער לימות המשיח ופסוקי וימחר אברהם ויאמר אליהם אברהם נ' פעמים.

רסו

מי שאומר סדר הנז' אל יאמר בשבת ויום טוב רבון הנז', וכשמגיע לזאם מן הצאן קרבנו יפסיק מלומר הקרבנות ההם שכולם אינם קרבין בשבת רק יאמר מיד כל אלה בהיות וכו'. ונראה לי שטוב להמתין כפיסוס הקסורח ער שיאמרו אותו הצבור.

רסז

ומי שאינו נוהג לומר מעמדות ואיתרחש מילתא שצריך לומר פיסוס הקסורח יתחיל מן וירבר וגו' פינחס וגו' ער אכי תוה מסדר ואחר כך פסוקי המנפה ואחריהם אמר ר' אליעזר בן עזריה ופסוקים הנז'.

ר"י

ומי שנוהג לומר חמיר סדר הקרבנות טוב שיאמר גם כן אחריהם סדר העבודה שהרפים אכי מורי החמיר ז"ל לזכות בו את הרכים והעתיקו מספר

יוסף אומץ

דרך חיים שחיבר מהר"ר מנחם רילונזאניו בקונסטנטינא וספר החוה אינו מצוי כלל או יאמר לפחות אחר הקרבנות פסוק ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה'.

ריח

ואם סתאחר לבוא לבית הכנסת שאין לו פנאי לומר סדר הקרבנות הנ"ל נראה לי שיאמר לפחות סדר העבודה הנ"ל ויכול להתחיל מובדך וכך וכו' ואל יאמר מראש סקדמי ארץ. ואם יש לו עוד שהות להתפלל עם הצבור מיוצר אור ואילך וסדר הקרבנות יאמר אחר התפילה.

ריט

בימות החורף יש להתפלל בהשכמה, אכן לא יקדים להתפלל ולומר קריאת שמע ולברך ציצית ותפילין עד שיהיה ברי לו בלי שום ספק שהגיע זמנם, והיינו שאם יוכל להכיר חבירו הרגיל עמו קצת מרחוק ר' אמות ממנו או זמן הנחת תפילין. ונראה בעיני שבהמשך הזמן כרי' שיתפלל מברוך שאמר עד קריאת שמע ושמונה עשרה אחר שהכיר חברו כנ"ל יגיע זמן הראוי לקריאת שמע ולהפילה. ואם יומא רעיבא הוא ימחין עד שיצא הספק מלבו, דטוב יותר הוא לאחר זמן יותר משעה מלהקדים אפילו רגע אחד ולומר הברכות הרבה לבטלה ולא לצאת ידי מצות הנ"ל. ומצינו שמהרי"ל סדר חשובה גדולה לכל הקהל על שברכו סלית ותפילין בעוד לילה בטעות.

רכ

באשר יצר אין לסיים רופא חולי כל בשר רק רופא כל בשר, כך הסכים מטה משה כשם הנאון מהרש"ל ז"ל ועסק הברכה ושאר הפוסקים על פי ראייה מבוררת בחלמוד. באלקי נשמה נראה לי שהגירסא ברפוסו פולין שאין גורסין כי אצל אחת בראתה ואחת יצרתה הוא עיקר ראיין נופל אצלם לשון כי רק אצל אחת נפתחה שייך שפיר לשון כי וכן נוהגין.

רכא

סדר ברכות דשחרית, שלא עשני גוי, שלא עשני עבר, מלביש ערומים, פוקח עורים, מחיר אסורים, וזקף כפופים, רוקע הארץ על המים, שעשית לי כל צרכי, אשר הכין מצערי נכר, אוור ישראל בנבוכה, עוסר ישראל, המעביר שינה ויהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו ויהי בוי"ו וכן והערכ נא גם כן בוי"ו. ברכת מוסף נופלים נראה שאין לאמרה כלל. ברכת מנביה שפלים אף שאין לאמרה כמו שכתב מהר"ש דרוסטר בתשובותיו והביאו החסיד מוהר"ר אברהם שעפטל בספרו הנקרא עסק ברכה סכל מקום אחר שחסור כתב טעם ליסורה והטור לאו קטיל קניא באגמא הוה נראה לי לצאת ידי חובתו לענות אמן על החזון באמירתה וכוה יוצא ידי ספק לכל הדעות. אחרי כותבי ביטל האב"ד מהר"ר פתח"י שלא לאמרה כלל אפילו החזון ואמר לי טעם הנן והסכמתי עמו.

יוסף אומץ

רכב

מי שחלף בהשכמה לדרך יאמר חפילה הדרך אחר גומל חסדים טובים לעמו ישראל.

רכב

בחפילות רפואי פולין שיש בהן לעולם יהא אדם ירא שמים וכו' הסיוס שבו רהינו וישכם ויאמר שאין ללשון זה ענין בחפילה רק בסור* הביא רב עמרם שכתב כן והוא לא כתבו לאמרו רק למעשה ההשכמה ואפשר שגם לעולם וכו' לא כתבו לאמרו רק גם כן למעשה אכן אמירתו יש לו גם כן ענין קצה מה שאין כן בוישכם ויאמר נכון שלא לאמרו כלל.

רכב

גם באכל אנחנו נירסח רפוס פולין בשאהכתך שאהבת ישרה כעיני וכן הוא בסור. יש נמנעין לומר מה ישעינו כרי שלא נטעה רקאי על הישועה שיש לנו לקבל מהקדוש ברוך הוא חם שלום רהוי חירוף, ולפי האמת פירושו מה ישענו מושיעין לאחרים ולכן אמרתי כפירוש מה ישענו לאחרים. יש לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אחר שמע ישראל כשחרית. מי שהולך בדרך בהשכמה וכו' נכתב למעלה בסיוסן קכ"א.

מאחר שרובא דעלמא נהגין לברך על סלית ותפילין סמך לברוך שאמר לכן אכתוב פרטי דיניהם המזרחיין קודם שאכתוב הדינים מברוך שאמר ואילך. בראשונה אכתוב סדר תיקון ואחר כך לבישתן והנחתן וברכתן.

רכב

המדרקין נזהרין שיהיה המלבוש של ציצית רוקא לכן מפני הטעם אם יהיה חסאיכם כשנים כשלג ילבינו וגם צריכין שיהיה המלבוש של ציצית גדול כל כך מפני שצריכין לכסות בו במלבוש ראשו ורובו.

רכב

הטליתות של משי יש ספק אם מחויבות בציצית, לכן אין ללבושם אם לא לבש מלבוש אחר המצוין, והברכה יעשה רוקא על המלבוש ההוא ולא על של משי.

רכב

לראות שהיא בטלית קטן שיעור כרי להתכסות ראשו ורובו כי אם יהיה קטן מהשיעור יהיה מצוה הבאה לירי עבירה כי יהיה ברכה לבטלה. הווילין העמ"ר שעושין בו ציצית צריך שיהיה כשני צדין פתוח יותר מחציו, ואם אין שניהם פתוחים עד למטה מחציים פסור מציצית ואין יוצאים בו ירי ציצית והברכה הוי ברכה לבטלה. ואם אירע שחלו בו ציצית קודם שיהיה פתוח (* בהנחת ר' משה מייזן: עבי ד"ה ובסדורי אשכנז וכו' בסבילי הלקט ע' ת"א רבא ס' ב"א.

יוסף אומץ

יותר מחציו אין הפתיחה מעלת ער שיתיר הציצית ויחזור ויחקנם משום העשה ולא מן העשוי.

רכב

שיעור אורך הציצית הוא י"ב גורלין אחר שנעשו הקשרים ומה שחשוב בכנף שאינו תלוי למטה אינו בכלל, נמצא שבתחלה קודם תחיבתו בכנף צריך להיות כס"ו גורלין, ונראה לי ראפשר לומר דאפילו רק אחד מהחוטין הוא קצר משיעור הזה הוא פסול, רלא הכשירו חכמינו ז"ל אם נשאר כרי עניבה רק דוקא אם נפסק החוט ומעיקרו היה בו שיעור הראוי, וכן ריזק לישנא חשאר ולישנא גררדומי ציצית כשרים. ואף שאין אני אומר לסמוך ער דברי אלה לפסול ציצית כזו בשעת הרחק, מכל מקום יהיה כל אדם וריו וזהיר לעשות שיעור הנ"ל לכל חוטין, ואפילו אם על ידי משנה אירע שאחרי הכריכה ראה שחוט הכרוך נעשה קצר משיעור הנ"ל על ידי כריכתו אל יהיה עליו למשא לחזור ולפתוח הציצית ולשום חוט אחר ארוך יותר במקום חוט קצר כרי שלא יבטל מצוה גדולה דציצית ויצא מירי ספק ברכה לבטלה.

רכט

במטה. משה כתב שלא לחתוך הציצית בסכין רק בשינים, וכן נוהגין, משום רלא חניף עליהם ברזל. ומסעם זה נראה לי ראין לחתוך בכנף על ידי מחס או סכין רק על ידי קוף.

רל

צריך לדרק במקום תחיבת הציצית בכנף שלא יהא מרוחק מן הקרן יותר משלשה אצבעות כגורל ולא יהא סמוך לקרן יותר ממלא קשר אגורל.

רלא

ההציצית צריך שיהא נוסף על הקרן דהיינו שיהא תלוי על הקרן מן הצד כשיפוע ולא שיהא תלוי תחת הקרן.

רלב

יותר לחתוך חוסי הציצית למטה קודם שיעשה קשר הראשון ואם חתכן אחר כך פסולה משום העשה ולא מן העשוי.

רלג

סדר הכריכות על פי מנהג אבי מורי החסיד ז"ל ורוב הפוסקים וגם המקובל מהררי"א ז"ל הוא ו', ח', י"א, י"ב, י"ג.

רלד

ראיתי לאדוני אבי החסיד ז"ל שהיה מדרק לקשור כל ראשי החוטין מלמטה כרי שלא יפסוק שדרותיהן, וכן הוא בשלחן ערוך.

רלה

כתוב בספר הכוונות ראיתי למורי ז"ל שבעיצת קטן היה עושה ב' נקבים סמוכים זה לזה בכל כנף סרי כנפות והיה מוציא הציצית משם באופן שיהיה

כל בחינת הציצית מתגלה לחוץ, עד כאן. ואף על פי שהנהגות המקובל גרול
הוא רהינו מהרריא ז"ל אענדם עטרה לראשי מכל מקום מפני שאני
סוסקס בהבנה לשון ציצית קסן הנ"ל לא רציתי לשנות מנהג אבותינו חזרה.

רלז

לברוק ככל יום ויום קורם הכרכה על טלית גרול גם את הציצית שבטלית
קסן שלו רהינו ארבע כנפות או ווילין העמיד שחתת בגריו והציצית עשוין
להתקלקל מחמת שחוחבין אותם חחת הבגדים ויברקם גם כן במקום חזיכתן
ככנה למעלה בנקב לראות אם אין חוסין שם נפסקין ככפלות, וצריך לרקק
לחשוב מחשבה בשעה שמכרך על טלית גרול לכיון לפטור גם הטלית קסן
ואז פטור מכרכה על טלית קסן. גם יש לו למשמש בטלית קסן בשעה ברכתו
על טלית גרול. ולרעתי טוב ויפה הרבר לברך על טלית קסן חיקף אחר
טלית יריו אם האיר היום אף על פי שיכול לפטור עצמו על ידי ברכה שעל
טלית גרול כרי שלא יבא לכלל ספק אם כיון בכרכתו בטלית גרול על הטלית
קסן אם לאו, וגם אם יכול להקדים זמן מה לברך על טלית קסן קודם לטלית
גרול למה יאחר הכרכה כרי לפטור ממנה. צריך להפריד חוטי הציצית קודם
הכרכה.

רלז

הארבע כנפות או הווילין העמיד שאינם לובשין אותם ררך עטיפה
טוב להניח אותו על ראשו ולהשהותו עליו כרי הילוך ר' אמות ואחר כך
ילבשנו ראו נפיק על ידי עיטוף, כן הוא בחיה וכש"ע.

רלח

קורם שילבש הציצית יאמר אלביש בציצית ליחר שכינתא עם קורשא
כריך הוא ולהקיסה מנפילתה. ומי שאינו מכין ענין זה יאמר כרי לקיים מצות
בוראי.

רלט

טוב להסתכל בציצית בעת העטיפה.

רמ

ירקק שיהיו שתי ציצית לפניו ושחים לאחוריו, ומשמעות הפוסקים שזולת
זה אינו יוצא. ואם אינו יכול לרקק לכך מפני שיפול הטלית מעליו לפחות
ירקק בכל ראפשר ליה שיהיו שתי ציצית לפניו וב' לאחריו בשעה חפלה
שמונה עשרה. עין לקמן.

רמא*

נראה לי שיש לזוהר שאחר עטיפה אל יקשור הציצית יחר כמו שרגילים
איוה אנשים כרי שלא יפול הטלית מעליהם כי לפי רברי הלבוש במימן כ"ג
משמע ראיסורא הוא, ולפי רברי הבית יוסף משמע ראיכא לספוקי, ובר מן
רין על הרוב אין כ' ציצית לאחריו אם יקשרם באופן זה.

(*) המספרים מכאן עד רמז' משובשים בהארגינאל.

יוסף אומץ

רמב

ראיתי בספר קטן הנקרא נן שנחבר לפני כמה מאות שנים שיש לרקק שחצא ציצית אחת מציציותיו שחצח מלבושיו חוץ למלבושים בענין שיחקים וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', שעל ידי ראית הציצית יהיה האדם נזכר לקיים המצות, והיה עובדא שספחו הציצית על פני מי שרצה לנאף ויכח. וראיתי אבי מורי החסיד ז"ל מרקק בן בכל יום במאור בטלית קטן שלכש חצח מלבושיו שהוציא אחת מהציצית חוץ לבית הנפש שקורין וי"ש.

רמג

צריך לרקק שלא יחפול בשחרית בלי עטיפת טלית אף על פי שלכוש בציצית, ואפילו אם על ידי אונס מחפול בביתו יחטוף גם כן בטלית. ובר"ח החמיר מאד בעונש מי שמחפול בלא עיטוף.

רמד

אם פשם טליתו ורעתו לחזור וללבוש חיכה כגון שהלך לבית הכסא אם נשאר טלית קטן עליו אץ צריך לחזור ולברך ואם לאו צריך לחזור ולברך. ואם לא היה רעתו לחזור וללבוש מיר או שהסיה רעתו כינתיים צריך לחזור ולברך אפילו אם נשאר טלית קטן עליו, כן כחוב כש"ע אף על פי רלבוש פליג עליה ספק ברכה להקל.

רמה

אחר שינח צהרים כשחזור ולבוש מלבוש מצויץ מחויב לברך וכן בערב שבת כשפושט מלבושיו ויש לו מלבוש של שבת בציצית מחויב לברך, וכן כצאחו ממרחץ.

דיני קלקול הציצית והטלית.

רמו

אם נפסק חוט אחר אפילו לא נשאר כרי עניבה כשר אם חוטין האחרים יש להן השיעור רהינו י"ב גורלים עם מה שכרוך. ואם נפסקו שנים ולא נשאר בהם כרי עניבה פסול. ואם נפסקו שלשה אפילו נשאר בהם כרי עניבה פסול. וכל שכן ראם נפסקו למעלה במקום הכרוך או במקום חלייתו בנקבים שפסול אף על פי שחוט הפסוק נשאר כולו בציצית על ידי הכריכה.

רמז

כל זה לפי הדין אבל נראה לי שכל בעל נפש חיכה כשיראה שום קלקול רק בחוט אחר יהיה זריז ונוהר לחקנו חיכה ויקח משל בעצמו אם נתקלקל המלבוש שהולך בו לפני נכבדים רק בקצת היה סמיה לחקנו כל שכן במלבוש המיוחד למצוה רבה כזו לכבר בו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

יוסף אומץ

רמח

המדרקקים אינם הולכים בדרך רק כשיש להם חומי ציצית אצלם.

רמט

וכן נראה לי מטעם הנ"ל עון גדול המתעטפים במליה כלוי או מקולקל או טלוי על גבי טלוי או שיש בו כמה כחמים משמן וכיוצא אם לא שאין ביכולתו לעשות חרש.

דיני תפילין.

רן

ידררק לקנותן מירא חטא שמשניה על העיבור לשם תפילין וכותבם לשם קדושת תפילין ומקדש השמות כראוי ואינו מקפיד על ממונו שאם ימצא בהם פסול פוסלן ואינו מחקנן שלא בסדרן.

רנא

צריך לדרקק שיהיו החיתורא של שני התפילין גם הר' בחים של ראש והבית א' של יד מרובעים ריבוע נמור דאם לא כן פסולים. ויברק אחר הריבוע על ידי מיהוני שקורין צירק"ל כי כמה וכמה פעמים ראיתי תפילין שאינם מרובעים מהחלה עשייה, ואף אם בתחלה היו מרובעים רגילות שהבחים של ראש מתפררין. זה מזה כשמתיישנן ואז הריבוע מקולקל.

רנב

השינוי בתפילין העשוין מקמטין טובים וישרים בעיני מאותן הנעשים ברפום דהוי כחק חוכו. *

רנג

בעיני רע המעשה שנוהגין כמה בעלי כיסים שיש להם רצועות טלואות ומקשורות התחיות זו לזו, ראף אם כשרות הן מכל מקום מצוה רבה כזו שבה אנו מוכרלים מהאומות לא יחוש על נ' או ר' פץ מי שאפשר לו. ואותם שרצועותיהם הם בלי צבע שחור על ידי שנתיישנו לא יצאו בהם לרעת, כי רצועות שחורות הלכה למשה מסיני וזה יכול האדם לתקן בהוצאה מועטת לחזור ולצובע, לכן אין זה כי אם רוע לכ שאינם מדרקקים במצוה.

רנד

טוב שיהיה הכלי שמשים בו תפילין צר באופן שאינו יכול להניח התפילין רק על עז גב זו ראיא למיחש שמא תבא תפילין של ראש לידו קודם לתפילין של יד ואז צריך להעביר על המצות להסירם מידו ולהניח של יד תחלה וזהו איסור היכא ראפשר לשמור סמנו.

(*) בהגהות ר' משה מיינץ: עיין בב"י סי' ל"ב.

יוסף אומץ

רנה

בעיני הוא יותר כבוד לתפילין אם הכלי שלהם הוא מנחושת או ברזל ויוצא ובפרט לעוברי דרכים שיותר נוח לישב עליהם החכורה שעמו, גם בספינה רגילים לחלוט השק למקום שיש בו מעט מים ושאר בזיון אם המה בשק.

רנו

בשלחן ערוך כתוב מי שאי אפשר לו מהרהורי האות אשה בשעה שתפילין עליו מוטב לו שלא להניחם. לכן מלבד האיסור הגדול מהרהורים בכל היום יפנה האדם מחשבתו מהרהורים לפחות בשעה קריאת שמע ותפלה, וכל שכן שישמור האדם עצמו מהפחה בשעה שתפילין עליו, ומי שאי אפשר לו לשמור מהגיל ירחיק האדם עין מלבו ומבטו לכל הפחות בשעה קריאת שמע לבר ויניחם בין הכוחר בעמו ישראל באהבה לקריאת שמע ויסלקם אחר אני ה' אלוקים אמת.

רנו

כתוב בספר ר"ח שלא ינער התפילין מן החיק אלא יתפסם בידו ויוציאם.

רנה

לא יוציא תפילין של ראש מהחיק קודם שיניח תפילין של יד.

רנט

קודם הכרכה יאמר אני מניח תפילין כדי ליחר שכונתא עם קודשא בריך הוא ולהקיסה מנפילתה, ומי שאינו מבין זה יאמר כדי לקיים מצות בוראי.

רס

צריך לזוהר בכרכות התפילין שיהיו עובר לעשייתן ולא בשעת עשייתן ולא עובר דעובר. ולכן יתחיל הכרכה של יד משעה שמתחיל לתחוב ידו בחלל הרצועה סמוך למעברתא עד שעה שמהרקה בורוע, ובשל ראש משעה שנמר פתיחת הרצועה ולוקח הקציצה בידו האחת והקשר בידו השנייה כדי לתניחן בראשו.

רסא

הכונות שצריך שיהיו לו בשעת הנחת תפילין על דרך הנגלה והנסתר המה רבים מאוד ומפני שכרורוחינו כמעט אין לנו כוונה לכן לא אכתוב רק הכוונה תיזכר צריכה והיא מה שכתוב בסור רהינו שיחשוב שהוא ברוך הוא אחר ומיוחד ויש לו יכולת לעשות ככל כרצונו כמו שעשה נפלאותיו ביציאת מצרים.

רסב

כשיניח תפילין של יד יכוף תורוע כמין ר' בשעת הנחה, וכריכה הראשונה תהיה אחורי הקציצה למען לא תוכל לזוז מסקומה.

יוסף אומץ

רג

הכריכות סביב הורוע יש לעשות שבעה וסביב האצבע האמצעי ג' פעמים דהיינו כ' פעמים בפרק סמוך לכה היר ופעם אחר בפרק שני. מספר הכוונות.

רסד

מקום הנחת תפילין של יד הוא בכשר העב שלמעלה מן העליפונין לצר פנים דהיינו נגד הלב. ונראה לי שטוב לכוון הרצועה בפעם ראשון אחורי הקציעה שעל ידי כן יהיו תקועים וקבועים שלא יזוזו ממקומם על ידי כגדיו ולפתוח יתגדרו ממקומם קודם כריכתן כהלכתן סביב הורוע שהוא אחר הנחת תפילין של ראש ואז יצטרך לחזור ולכרך והוא ברכה שאינה צריכה מלכך שיהא נראה כאלו הניח של יד אחר של ראש שהוא איסור גדול דהנחה ראשונה בתפילין של יד תחשב כמאן דליכא. ולא יכרכנה על הקציעה שאסור לרעת מהרמאי זיל, וכן כתב מהרי"ל לאיסור, אף שהלבוש מפקפק בו, ובעסק ברכה התירו.

רסה

גם צריך וריווח גדולה שחתימה היורד שברצועה סמוכה חמיר לקציעה.

רסו

תיכף אחר שהניח תפילין של יד וכרך הרצועה רק פעם אחת סביבות הורוע יניח את של ראש, שאם יכרוך יותר מפעם אחת קודם הנחתן היו ספק ואיסור גדול הוא.

רסז

אסור לחלוט תפילין. לכן צריך זהירות גדולה בזה כשמניח של ראש שצריך לרקדק שיאחו הקציעה בידו האחת והקשר בידו השנייה ער שמנחין על הראש כהלכתן.

רסח

מקום תפילין של ראש הוא בגובה הראש במקום שער לא בין העינים ואותם המניחין אותן שמה לא זו שאינם יוצאים כל ימיהם במצוה רבה שבה חלוי אמונתו ויחור שמו במצות תפילין ויהיה קרקפתא רלא מנה תפילין שקראוהו חז"ל פושעי ישראל בגופן רק גם הברכה היא ברכה לבסלה ועונשו גדול מנשוא.

רסט

ואם בפעם הראשונה מונחת כהלכתן רק על ידי עצלות ביראת ה' שהקשר הוא רחוק מהקציעה בענין שנופליה במקום שער ער בין העינים אז צריך לחזור ולכרך בכל פעם שמחזירין למקומן והוא ברכה שאינה צריכה וכבר כתבתי כמה פעמים מעונש גדול ההוא. אכן בעסק ברכה כתוב בשם מהרש"ל זיל מלובלין דעכשיו בוסן הוה אין לכרך אם זו ממקומן, ולא יהא אלא ספק ברכה וספק ברכה לקולא. אכן ספני שרין זה לא נמצא עוד בשום פוסק

יוסף אומץ

אפילו בתראי רבתיא לכן נראה לי הירא וחרר אל דבר ה' שחלל בכל מאמצי כחו שיהיה הקשר עשוי חסיר באופן שעל ירי כך תהיה הקציעה מהורקת בשער שלא תוכל להשמש משם על המצח, ואם על ירי נילוח תהיה הקציעה רפויה על מקום שער אל יחשל רק יחלל בזיוות לשנות הקשר כפי הצורך.

רע

גם מטעם אחר טוב שתהיה הקציעה עם הרצועה מהורקת חסיר בראש, והוא כרי שלא תחלף הרצועה מצד פנים לחוץ שעונש גדול יש בו.

רעא

יאמר אחר ברכות תפילין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

רעב

אם הסיר התפילין אדעתא לחזור ולהניחן חייב צריך לחזור ולברך. אבל אם הויון מסקומן אדעתא להחזירן למקומן יעריין הן עליו אין צריך לברך.

דיני התפלה מברוך שאמר ואילך.

רעג

כתוב בספר הכונות וזה לשונו, בהגיע אל ברוך שאמר או תאחו בטליה בשני צדדיו שהם נגד פניו, ער כאן. והאריך שם בכוונתם ובכונת פסוקי דומרה ואין לנו עסק בנסתרות.

רעד

דיני הפסקה מברוך שאמר ער שמונה עשרה ואופני הישיבה ועמידה ושאר ריניהם הם כמו שכתבתי בחפילת ערבית.

רעה

פסוק רמי ימלל הנרפס בקצת תפילות דפוס פולין קודם הודו לה' כתב מהר"ל ובלבוש ובסטה משה שהמה מר' ראחא רמדינה הנ"ל שאין לאמרו.

רעו

פסוקי דומרה כתוב בלבוש ש:קראים כן מלשון לא תומר, רצונו לומר שכרחין כל המקרינים על החפלה שלא תקובל. לכן צריך לדרק לאמרם בנחת מלה כמלה. ומי שאומרם בנעימה וזכותו גדול וראיה מעובדא שכתוב במעגלי צדק הנרפס בראש המחזורים דפוס ויניצי"א הראשונים ומייתי ליה גם בסטה משה שבחירמ"ש נראה להשמש ארם אחר מה שהיה בחיו נראה לקל והמת שהוא אמר להשמש שזכותו גדול על שאמר הברכות בקול געים. לכן החי ישים אל לבו דבר זה ויהיה שכרו גדול מאוד.

רעז

כתוב בח"ח שצריך לומר מומר לתורה בנינו, שכל השירות עתידות להתבטל חוץ ממומר לתורה.

יוסף אומץ

רעח

צריך לכוון בפסוק פותח את ירדך, ואם לא כוון צריך לחזור ולאמרו פעם אחרת, כן הוא בשלחן ערוך. ומכאן יש ללמוד מקל וחומר בן בנו של קל וחומר למי שאינו מכוין בפסוק ראשון דקריאת שמע שצריך לחזור אפילו בוסן; הנה שכתבו הבחראי שאין לנו לחזור מפני חסרון כוונה מכל מקום בפסוקים אלו יש לחזור.

רעט

הודו על ארץ ושמים הוא כחולם ולא כמלאפוס רהורו.

רפ

אין לכרוע רק במקום חיובא דהיינו אבות תחלה וסוף ומורים תחלה וסוף ואנחנו כורעים דעלינו, ובשאר מקומות היו איסור, כגון אנחנו מורים לך וצבא השמים לך משתחווים רויברך דור, וכל קיסה לפניך משתחוה לך לברך אנחנו מורים לך רנשמת, וכן בכרכות דספר תורה אין ראוי להשתחוות, רק בענייני קדושה המנהג לכוף ראשו מעט דרך הידור ומוכח כן במהרי"ל ולא דרך השתחוואה כלל. וכוה נחישבה חמיהת בעל הנהגה דעמק ברכה דף מ"ו על מהרי"ל על דין זה.

רפא

ויושע יש לנגן. וכתוב בספר חרדים כעשר סגולות שכתב עליהן שמכפרין כל עונותיו של אדם בלי סינוף ועינוי שאחת מהן היא מי שקורא ויושע בשמחה ובנינון כמו שאמרוהו ישראל בשמחה יחירה בשעה קריעת ים סוף. ומפני זה נהגתי בעצמי לאומרו בנינוני הסעמים כקורא בתורה.

רפב

רבים נכשלים כשאננם מברכין על הציצית וחפילין קודם ברוך שאמר שאו מברכין עליהם בין ויושע לישחבח, כי שם אסור להפסיק רהוי באמצע הפרק וטוב יותר להפסיק בברכתו והנחתו בין ישחבח ליתצר אור דהוי בין פרק לפרק, וטוב משניהן להניח קודם ברוך שאמר כרי שלא יבא להפסק כלל, אם לא בשעה הרחוק מותר להניחם בין פרק לפרק כגון שמתפלל עם העבור ולברוך שאמר לא היה לו תפילין או ציצית ואם יסתין עליהם לא יוכל להחפיל עם העבור, או מי שאין גופו נקי ולא יוכל לשמור תפילין בנקיות בלי הפחה רק וסן קצר לאיש כזה מותר להניחו בין פרק לפרק.

רפג

כשהקהל יוצאים מבית הכנסת לכבוד ספר תורה או לכבוד חתן שושעין אומר נשמת ואו אינם רשאים להפסיק בשום רבזר וכוה אין כל אדם יכול לעמוד בפרם שלא להשיב למי שיתחיל לדבר עמו ובאמצע הפרק אין שום היתר רק להשיב מפני הכבוד דהיינו לאדם נכבד ולא לאינש דעלמא, לכן טוב

יוסף אומץ

לגמור מנשמה ואילך עד סוף ישתבח קודם שילך חוץ לבית הכנסת ואז אם משיב שלום לכל אדם אין שום איסור ואם יתקפנו יצרו שיתחיל הוא לדבר עם חבריו אף שאיסור גדול הוא מכל מקום לא אלים איסוריה כבאמצע פרק. ואי אִיִּשְׁר חילי אחקן שיוליכו ספר תורה והתן לבית הכנסת חיוך שיתחיל השיץ ברוך שאמר והקהל לא יתחילו בברוך שאמר עד שובם לבית הכנסת. והנה זכני המסייע לבאים לטהר שהייתי בוער לחקן חקנה זו בס"ת, אכן בחתן הרבר עומד על עמרו בלי מעם.

רפד

מי שבא לבית הכנסת בפסוקי דמזמרה אם יש לו זמן להתפלל מברוך שאמר ואילך עד שיתפללו הציבור יוצר אור יתחיל להתפלל מברוך שאמר ואם לאו יאמר אחר ברוך שאמר ואשרי והללויה עד ויברך דוד וישתבח, ואם גם לזה אין לו זמן יאמר ברוך שאמר ואשרי והללו סן השמים והללו א' בקדשו וישתבח, ואם גם לזה אין לו זמן יאמר ברוך שאמר ואשרי וישתבח, ואם גם לזה אין לו זמן יתחיל ביוצר אור עם הצבור, דתפלה עם הצבור חשיבא, והמזמורים שירלג הן כולן הן מקצתן יאמרם אחר התפילה בלי ברוך שאמר וישתבח, וכן מאדון עולם עד ברוך שאמר יאמר אחר התפילה.

רפה

נראה בעיני שכל זה אינו רק במי שזהיר וזריו ורגיל להשכים לבית הכנסת וחמיר מתפלל עם הצבור רק על ידי משנה או אונס אחר מלבא או יתפלל כגיל, אבל מי שאינו חרד להשכים לתפילה ואם יתפלל כגיל או על הרוב לא יוכל לומר הומירות הקבועים לאומרים קודם התפילה דוקא במקומם ויפסיד ברכות ברוך שאמר וישתבח, או אין לו לשנות הסדר ממסבכ שסבכו חסנינו ויל בברכות.

רפו

כתוב ברי"ח בשם הזוהר צריך לשמוע ברכו בעשרה כדי שחשרה בו הנשמה על ידי שעונה ברוך ה' המבורך לעולם ועד.

רפז

כתב מהרי"ו ריש לומר מפארים ומעריצים וכו' כולם במ' ולא בנ', ומוכח כן מהסוד. גם כתב ריש לומר גם בקדושה כשם שמקדישים במים.

רפח

פירוש מהרי"ט ויל כתב בפשיטות בלי שום חולק שלא לומר באהבה רבה כי כשם קרשך הגדול והגבור והגורא רק הגדול והגורא מסעם ראה גבורותיו.

רפט

כשמגיע להביאנו לשלום ישים ב' צדרי הטלית על כתפיו ואחר כך יקבץ הר' ציצות בידו השמאלית וישם אותם כנגד הלב עד אחר אמת ויצב.

יוסף אומץ

ואף על פי שכתוב בחרדים ליקח דוקא ב' ציציות שלפניו מכל מקום לא אוו מסנתה מהרי"א ויל ומפני שלפי דברי הפוסקים מחויב שיהיו ב' ציציות לפניו וב' לאחריו. אחרי כותבי סצתי בכנפי יונה שחיבר חלמוד מהרי"א ויל הנ"ל שיש לחסום בידו עד ודבריו חיים, וכשמגיע אל ובנו בחרת יכוון למעמר הר סיני שאז בחר בנו מכל העמים, מספר הכוונות בקצרה. ונראה לי שיכוון ויזכור כאלו היה כפות להשליכו לחוך ככשן האש וניצול וגם נחננו לו ממשלה ונרולה, כי אוו אש אוכלת כרת השקר ואיוו ממשלה ונרולה כרת האמת, כי כן כתוב ברי"ח לכון כשהבדלתנו מן החועים כמו שכתבתי לעיל.

רצ

מי שעל ירי איחורו לבא לבית הכנסת אינו מחפז קריאת שמע עם הציבור יקרא עמם פסוק ראשון כרי שלא יהא נראה ככופר. ואם הוא עוסק מברוך שאמר ואילך שאינו רשאי להפסיק אוי ינגן החיכות שאומר במקום שהוא עוסק בנינו הציבור הפסוק ראשון רקריאת שמע. ונראה לי שגם יכסה עיניו כמו בקריאת שמע.

רצא

כשאומר וקשרתם לאות על ירך ימשמש בתפילין של יד ולמטפות בין עיניך ימשמש בשל ראש ולא איפכא.

רצב

כשיגיע לוראיתם אוו יסתכל בכוונת הלב אל הציציות שבירו. והמרקקים נושקים אוו או. וכתוב בספר חרדים שוה ענף מצוה מוראיתם אוו.

רצג

כשמתחילין אמת ויציב קורס לחון יאמר עד נורא ואדיר ואו יפסיק להמחין על החון. כן כתב מהר"ר הסריוש ויל חון מפה בפירוש התפילה שחיבר.

רצד

נראה לי רש לומר ודבריו חיים כי נראה לי שאינו שם דבר דומיא דנאמנים, ופירושו כלשון אשכנו ויא לעכען ולא לעכענרי.

רצה

כתב מהר"ם ויל שמהר"ל הגיה בכתב ידו בתפילה בק"ק וירמיישא בצור ישראל קומה בעזרת ישראל לאפוקי לעזרת, על דרך רוכב שמים בעזרך, ואם כן מי ימלאנו לבו לשנות מברכי מהר"ל שעשה הלכה למעשה להגיה ובפרט אחר שהעיד כן מהר"ה ויל שהיה חסיד ושיץ פה ודקדק מאד בדרוקי התפילה על ידי שקבלוהו עליהם פה בעירנו לשיץ כמו שהארין בהקדמתו הנדפסת בפירושו אחר ישתב"ח.

רצו

מפני שיש פלוגתא דרבוותא אם מחויב לענות אמן בין נאולה לתפילה או יש איסור בדבר רהינו שני הפכים לכן טוב לסים נואל ישראל מעם

יוסף אומץ

אחר החזון או קורם החזון ויחזיל מלה אחת או שתיים משמונה עשרה קורם הצבור ולא יותר כי אסור להקדים חפלתו לחפלה הצבור, ואם יסיים החזון בעור שהמקרים אומר ה' שפתי תפתח היה החיוב של עניית אמן מוטל עליו עריין למר ראיית ליה הכי ואם כן יעלה חרם בחקנתו ולכן טוב לעשות כנ"ל.

רצו

וכן האכלים ואותן שיש להם יאר צייט שאומרים קריש וברכו בעור שהקהל הם באמצע חפלה שמונה עשרה ממה נפשך לאו שפיר עברי, ראם החפלה שמונה עשרה נמצא רעברי איסור גרול שהקרימו תפלתן לצבור, ואם עריין לא החפלה שמונה עשרה הרי מפסיקין בין נאולה לחפלה ועבירה גרולה היא כירם, לכן אין להם לומר קריש: ברכו ער אחר סיום רוב הקהל שמונה עשרה ואו יאמרו קורם שיתחיל ש"ץ שמונה עשרה. ומלבד שיתקנו בזה מכשול גרול הנ"ל יש עוד תיקון גרול למכשול אחר ראם אינו ממתיק כנ"ל או כמה פעמים שאין כאן ה' או ו' שיכולין לענות אמן יהא שמה רבא. ונראה לי ראין כאן היתר לומר דבר שבקדושה ראף על פי שכתבו הפוסקים שאם אחר ישן שאף על פי כן מצטרף לעשרה סכל מקום היכא ררוב מהם אינם יכולין לענות נראה לי פשוט שאינם מצטרפין. והיכא דב' או ג' אינם יכולין לענות איכא לאספוקי, לכן אם ימתנו כנ"ל אזי כל הצבור יענו עליהן. ואם יראנ האכל שעל ידי המתנתו יקרימו אחר בקריש וברכו יעמוד בחפלתו סמוך לפתח וכן נהגין ביאר צייט שלי אף שלא היה רעתי נוח גם בזה כי מפני ראנה זו היה לי טררא גרולה בכונה מועטת.

רצח

ולכן נהגנו כשהתפללנו בקלוי"ו שיאמרו קריש וברכו אחר שנמרו כל הקהל את תפילתם והש"ץ היה צריך להמתין בהתחלת שמונה עשרה ער אחר גמר קריש וברכו. ואי אישר חילי אשחרל לחקן גם בבית הכנסת כזה.

רצט

הבא לביח הכנסת בשעה שהצבור מתפללין אם אפשר לגמור שמונה עשרה ער אלהי נצור קורם שיגיע החזון לקדושה יתחיל להתפלל, כי מותר להפסיק באלהי נצור לקריש ולקדושה. ואם אינו יכול לגמור, אם יורע בעצמו שאם יתחיל להתפלל אחר אמן של האל הקדוש יוכל לגמור שמונה עשרה ער אלהי נצור קורם שיגיע החזון למורים או שיגיע למורים עם החזון ימתין בחפלתו ער אחר אמן דהאל הקדוש, ואם לאו יתחיל להתפלל עם החזון מלה במלה ויאמר עמו נקיש או נעריץ ומורים.

רץ*

כתוב בטור והמסורים עם החזון נראה כקלות ראש ער כאן. ואותם שאומרים השמות בוסמן היו הוכרת השם לבטלה כמו שכתוב לעיל.
(*) בהאריגנאל מתחיל מה ער הפסוק במספר רץ ובמלה המסורים ער פי ש'.

יוסף אומץ

רצא

ליוהר לענות כל האמנים כי גדול העונה אמן יותר מן המברך ופחחין לו שערי גן עדן. ובפרס בקהלות קטנות סקום שאין שם רק מנין מצומצם או מעט יותר וכן כשמחפליץ בעשרה בסעודה יש ליוהר בזה ביותר כי במקום שאין ט' עונין אמן על כל ברכה וזכרה היא חזרת הש"ץ שמונה עשרה ברכות לבטלה ועונשו הוא כבר מאוד והוא מוטל על הגורמים דהיינו שאינם עונים אמן.

רצב

שלא ימהר לענות אמן טרם יסיים הש"ץ כל הברכה בשלימות, וכן כשעונין הקהל קרושה צריך ליוהר שלא יענו הקהל קרוש או ברוך או ימלך טרם גמר החזן את דיבורו. וכן בענייני אמן יהא שמיה רבא וברוך ה' המבורך על ברכו ועל הקורא בחזרה בכלן יש לדקדק כנ"ל.

רצג

ליוהר מאמן יתומה דהיינו שלא יאמר אמן ואינו יודע איזה ברכה סיים החזן, ועונשו שיהיו בניו יתומים רחמנא ליצלין.

רצד

חיקון יפה לאמן יתומה לעיין חוד התפילה בעת חזרת הש"ץ התפלה וישמע כל מלה ומלה מפי החזן מחוד התפלה ואז לא יהיו האמנים יתומים בוראי ולא יפנה לבו לדברים בטלים וכן כתוב בתי"ח בשם מהרמ"ק שנהג כן.

רצה

לאמן של האל הקרוש צריך דקדוק ביותר ומי שבא לבית הכנסת בעת שמחפליץ הצבור תפלת לחש אסור להתחיל תפלתו עד אחר שיאמר אמן של האל הקרוש, וכן באמן של שומע תפלה צריך לדקדק בו יותר.

רצו

מאד מאד צריך ליוהר לומר ברוך הוא וברוך שמו ולא ברוך שמו לבר כנהוג, כי כן הוא בטור ושלחן ערוך. ולא רוקא על ברכה אנו מחויבים לומר כן, כשמענות לישנא דהטור לפום רהיטא, רק על כל הזכרת השם הן בחוד התפלה הן בספר תורה או איך שיהיה, שכן כתוב בחרדים בשם המורש שעל כל הזכרת השם מחויב לומר כן וכתב שהוא מצוה מרבית סופרים ראשונים אקרא רבי שם ה' אקרא וגו'. לכן אותם האומרים שבחות או לומרים בשעת שמחור הש"ץ התפלה וכל שכן המשיחין שיחה בטלה מלכד שנכשלין בעונש הג"ל עוד נכשלין גם כן בעונש ביטול מצוה זו שהיא מרבית סופרים.

רצז

בקדוש קדוש אין חיוב לרקר מעלה מעלה. והנה אעתיק לשון ספר היכלות שהביא הטור וזה לשונו, ברוכים אתם לה' שמים ויורדי מרכבה אם

יוסף אומץ

תאמרו והנידו לבני מה שאני עושה בשעה שמקדישין ואומרין קרוש קרוש קרוש ולמרו אותם שיהיו עיניהם נשואות למרום לבית חפלהם ונושאים עצמן למעלה כי אין לו הנאה בעולם כאותה שעה שעניניהם נשואות בעיני ועיני בעיניהם, עד כאן לשונו. והנה מוכח מלשונו שדבריו הם ספי הנבונה, ממש ולכן יש לסמוך עליו בכל דבריו. לכן אין חיוב רק להגביה גופו קצת מן הארץ אף שראשי אצבעותיו של הרגלים עדיין נוגעים בארץ, וסמך לדבר ויגועו אמות הספים רכתיב בישעי' נבי קרוש קרוש קרוש.

רצח

גם מוכח מספר הנ"ל שצריך לישא עיניו למעלה בשעת הקדושה. ונראה לי הטעם שמראה האדם בזה כי נכסף האדם לעשות עיקר דירתו למעלה אצל הקדוש ברוך הוא ולמסור לו נפשו ורוחו אליו יאסוף כענין שכתבו המקובלים שיש לומר בכל יום מזמור לדוד אליך ה' נפשי אשא ושיכון באמירתו שמחויב למסור נפשו להקדוש ברוך הוא ובאמירה זו הוא מוסרה ולכן יאמר תיכף אחרי נפשי אשא בנשימה אחת המקרא הכתוב אחריו רהינו אלהי כך בסתחי אל אבותי, רצונו לומר שבטוח בהקדוש ברוך הוא שלא יקבל ממנו נפשו בעת הזאת, שאם לא יאמר כן יש לדאוג שיתן סתחון פה למקסרנו אחרי אשר פתח פיהו לרעה רחמנא ליצול.

רצח

כשאומר ברוך כבוד וימלך יכוף ראשו מעט ררך הידור ולא בדרך השתחווה כלל וכשאומר ה' יוקפנו.

ש

רובא דעלמא נכשלין באמן רצח שתיכף אחרי סיום הכרחה אומרים מורים וחלא כתבתי ענין אמן כי רב הוא לכן יש לקרס מאד בזה.

שא

סיום מורים רבנן ברוך אל ההוראות, והמרקקים אומרים אותו בכריעה אחת.

שב

אלהינו ואלהי אבותינו דברכת כהנים אין לעבור לומר אפילו ליוצר רק לחזן, אכן יש אומרים אריא עד כאמור ומרלנן ברכת כהנים עד שם שלום, ואני מה שראיתי מאבי מורי החסיד ויל כתבתי שכל מעשיו היו ברקוק נרול.

דין טעות בחזרה ושאלה מבחורים בפרק בפני עצמו.

שג

מי ששכח או נאנס שלא התפלל תפלה המנחה עד שעבר ומנה וכן תפלה מעריב או יוצר עד שעבר זמנם יש תשלומין לתפלה הזאת שלא התפלל

יוסף אומץ

כומנה בזמן תפלה אחרת הסמוכה לה רהינו אחר שהתפלל תפלה הסמוכה אחר זאת התפלה ששכח מלהתפלל, אבל אחר התפלה הסמוכה לתפלה שביטל אין לה תשלומין, כגון אם לא התפלל שחרית ולא נזכר עד זמן מה אחר שהתפלל מנחה ששכח להתפלל שחרית או אין לתפלה שחרית עוד תשלומין, וכן אין למוסף תשלומין.

שד

ורוקא שזג או אונס יש להם תשלומין אבל אם לא התפלל כמזכיר היו מעות לא יוכל לתקון. שכור היו כאונס ויש תשלומין לתפלה שלא התפלל בשכרותו.

שה

מי שהתחיל להתעסק באיזה עסק בעוד שהיה לו שעות רי לתפלה ההיא והעסק נמשך עד שעבר זמן התפלה ההיא היו גם כן כאונס ויש תשלומין לתפלתו. ואם יודע בתחלת העסק שיעבור זמן התפלה על ירי עסקו היו מזכיר ואין תשלומין לתפלתו.

שו

וכן אם מפני הפסד ממון שיצטרך להפסיד מכיסו אם לא יעביר זמן התפלה עבר זמן התפלה כדי להציל ממנו לא היו מזכיר ויש תשלומין לתפלתו, ורוקא אם העסק כדי להרוויח היו מזכיר.

שי

אבל לכתחלה לא יעבור זמן התפלה מפני שום הפסד ממון ויחשוב הפסד מצוה כנגד שכרה כי יפת שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם שכר פעולתך. גם אפשר שתבטל התפלה והריוח שאתה סוכר להריוח לא יעלה בידך ואפשר שעל ירי כן תבא לירי סכנה, כמרש אורך כי אנפת כי, כי הרבה שלוחים למקום ומי יודע אם לא ריוח ההוא בא לירך לירי נסיון אם תעמוד בתמימותך.

שח

רובא רעלמא מטעא טעו כמה שמכסין עיניהם בידיהם בשעה התחנה ויושבים בזקפה, כי החיוב הוא בהפך שהעיקר תלוי בהטייה לא בכסוי עינים, ובשחרית כשיש תפילין על ירו השמאלית צריך להסות ראשו על ירו הימנית, ובמנחה ובאשמורת שאין תפילין בזרועו יטה ראשו על ירו השמאלית, וככסוי עינים אין קפידא כלל. אחרי כותבי מצאתי סמך לכסוי עינים במנהגי מהר"א טירנא, עין שם.

שט

באשרי שאחר תפלה שמונה עשרה וקורם תפלה המנחה יש לסיים גם כן ואנחנו נברך יה, כן כתוב במטה משה.

יוסף אומץ

שי

השמש שמכריו בבית הכנסת ימתין עד שסיימו הקהל אשרי וקורם שיחחילו למנצח כרי שלא יסריר הקהל מתפלגם בשמיעתם לקול הכרותו, כן תיקן הנאמן מהררר ישעי ויל בהיותו אב"ד פה ורנקבורט.

שיא

שלא לחלוק תפילין עד אחר קריש שאחר ובא לציון, ואע"פ שהרמא"י כתב אחר קריש יתום במטה משה הוכיח שפיר רליח הלכתא כותיה, ואף על פי כן מהיות טוב אל תקרא רע ואל יהא לאדם למשא להשהותן עליו עד אחר קריש יתום שהרי מדינא היה צריך שהיו עליו כל היום. ויחלוק אותן מעומד על פי הקבלה.

שיב

כתוב בעמק ברכה בשם הנאמן מהררר שלמה ויל מלובלין הוא שהיו מכנין אותו יוניג ר' שלמה שצריך לחלוק תפילין דוקא בשמאל.

שיג

ראיתי מוהלים מרקרקין שלא לחלוק תפילתין עד אחר שמלו אפילו אם היתה המילה בראש חרש.

שיד

אסור לחלוק תפילין בפני רבו אלא יפנה בצד אחר ויחלוק שלא בפניו, כן הוא בלבוש, או ימתין עד שיחלוק רבו וכן מוכח בסור ראם רבו חולץ תפילין מותר לחלוקו לחלוק. וצריך עיון אמאי לא כתב בהנהיגויו לשלחן ערוך היתר זה.

שטו

יש לרקק כאופן קיפול תפילין לכופלן דרך כבוד דהיינו שהקציצה חשאר במקומה והרצועות יכרוך סביבותיה ולא שיגלגל הקציצה בתוך הרצועות, וזהו על דרך שאמרו נבי ספר חורה מוסב תגלגל המספחת ולא תגלגל הספר חורה שפירשו על דרך זה.

שטז

וכתוב במטה משה ששטעם זה אסר הנאמן מהרש"ל ויל לחלוק תפילין בפני ספר חורה אלא יסלק עצמו לצדדין.

שין

אחר גמר תפלת אני אומר מזור ח' כ"ה פ"ג קכ"ר. ח' כרי להתכונן בגרולת יצירת הבורא רבמזמור זה כתיב כי אראה שמך וגו' הכל מנפלאות יצירותיו. וכחוב בספר חרדים בשם רבינו יונה שהיא מצות עשה ראורייאת להתכונן בגרולתו ולמר אותו מידעת היום והשבות אל לבבך.

יוסף אומץ

שיח

מומור כ"ה כתבו המקובלים ד"ל ואמרו כי הוא מומור חשוב ולזכור באל"ך ה' נפשי אשא שעתה מוסר נפשו לשמו יתברך אם ירצה לקחתה וחזק כרי רבור קודם שיקסר המקסרני יאמר אלהי כך בסחתי אל אבושה, רצונו לומר שבושה כ"ה שלא יקח נפשו. גם בחפלות ישנות בקלף ראיתי המומור הזה כתוב לאמרו בנפילה אפים במקום רחום וחגון רק שאומרים הפסוק הראשון ברחום וחגון קודם למומור זה. כן הוא בחפלות שלהם. ומומור פ"ג סעמו ידוע.

שיט

כתוב עוד בספר חרדים בשם רבינו יונה שהוא מצות עשה ראורייתא לזכור בכל יום החסדים שעשה וכל שכן שעושה חסיד עמנו בכלל שמצינו מבין שני אריות. וכתב עוד שעל כן אנו אומרים בכל יום מומור לולי ה' שהיה. וכן חייב כל אחר לזכור חסדים שנמלו ה' יח' מעת שיצרו מבטן אמו. וכתב עוד בשם הרמב"ן שמצות עשה ראורייתא לזכור בכל יום מה שהקציפו אבותינו לפניו במדבר וקל וחומר שמחייב לזכור מה שהוא בעצמו הקציף מיום היוותו, וכן חייבים אנו לזכור עונות אבותינו הקרובים אלינו, עד כאן לשונו בקצרה. ואף שיש בנוסח החפלה כמה לשונות מוכיחין נפלאות יתברך וחסאינו וחסא אבותינו מכל מקום מאחר שנוסח התפלה שגור מאד בפיות אנשים ולכן אין רגילים ליהן לב כמה שידברו ומצוה הג"ל היא בפה ובלב ונמצא שיש כאן עבורות מצות עשה בכל יום לכן סדרתי אני הקטן לעצמי לומר לאחר מומור קב"ד בזה הלשון, אבותינו חסאו ואינם ואנחנו תוספנו על עונם ואני הקטן עוללתי בעפר פשעם קרני ביותר ועל כל זה מלך מלא רחמים לא כחסאינו עשה לנו ולא כחסאינו נמל עלינו רק הפליא חסדו הגדול לעשות עמנו נסים נלווים ונסתרים אף שאין בעל הנס מכיר בנסו, עד כאן. וכולי האי ואולי שאתן לב לכוונה לאמרת הג"ל וכל בעל לשון יוכל לסדר ענינים הג"ל כפי צחות לשונו. ועל הנסים שעשה לי עושה נפלאות בפרטות סדרתי לי לעצמי זכירה כל הנסים הירועים לי מיום היותי על האדמה כלשון צח כפי יכולתי, והתחלתי, וזכר תזכור ותשוח עלי נפשי וכו', ותנסים עצמם אין מן הראוי להעלותם על ספר. ואחרי זכירת הנסים אני מסיים, אלה הם קצת מנסים הירועים לי מניסיון ונפלאותיך הגלויים לי מלכך הרבה נסים גלויים הנשכחים מלבי. ולנסים נסתרים שעושה עמרי בכל עת אין קץ ואולי אחיה אלף שנים פעמיים ואבלה אותם בעבורו לא אוכל לשלם תורה אחת מני אלף בעל אשר נמלנו ה'. וחסאי אני פורש אותם תוך הוירוי אחר שמונה עשרה כמו שכתבתי.

שך

וכתוב עוד בחרדים שמצות עשה ראורייתא לזכור בכל יום ויום עונש מרים על שדברה לשון הרע. ולכן סדרתי לעצמי לומר

יוסף אומץ

מרים שתיחה מבעת
רברה לשון הרע בכלי רעת.
נלל כן לקחה בצרעת.

שכא

וכתב עוד שמצות לא תעשה ראוריחא שלא לשכוח מעמר הר סיני
הנורא שנתן שם הקדוש ברוך הוא את החורה אלא יהיו עינינו ולבנו שם
כל הימים. ולכן סדרתי לעצמי לומר
אבותינו להר סיני באים
ושמעו את הנראה ואת הנשמע רואים
בקולות וברקים ולפידות נוראים
וקבלו חורה ומצות נאים.

שכב

וכתב עוד שם שענף מצות מילה הוא שיעלה האדם בכל יום אל לכו
שהוא עבר החום למלכו של עולם בחותם חטילה. ולכן סדרתי לעצמי לומר
אני עבר החום למלכו של עולם
בברית קודש אשר שם בבשרי.

שכג

על כל לשונות הנ"ל שסדרתי אין אני אומר קבלו דעתי רק כל איש
על שפתיו יוסף לקח טוב כפי צחות לשונו. ואם ירצה לאומרם רק בלשון
אשכנזי הרשות בידו, שעל ידי כן יחבין יותר למשמעת הענין. גם אין לענינם
שייכות אל התפלה ואין חיוב לאומרם רוקא בשעת התפלה. וכן שמעתי
משארי מהר"א דירלסון י"ץ שהנאון מהר"ר ואלק בעל הסמ"ע ז"ל אמר
כל לילה קודם שכיבתו כמה בכות ובכולן התחיל נפשי זכור וכו' רק מפני
שלרעתי חיוב אמירת כל הנ"ל הוא יותר גדול מאמירת הקרבנות וההלים
וכל תחשבות שאינם מן החיוב מפני שהם מצות ראוריחא לכן יגורתי שתגבור
עלי השכחה מלאומרם לכן נהנתי לאומרם בזמן קבוע וידוע, ומי שיקבע
זמן אחר כגון קודם אכילה או אחריה או קודם שכיבתו הרשות בידו. רק טוב
לקבל עליו קנס על ככה ער שיהיה לו הדבר להרגל.

שכד

ומה שכתוב בספר חרדים שענף מצות זכור את יום השבת הוא לזכור
בכל יום שם שבת על ידי ימי השבוע שיקראו א' בשבת וכיוצא וכן כתוב
במנורת המאור שהסכימו ישראל לעשות כן זה תקנתי מה שסדרתי לי לומר
אחר שיר היום יהי רצון מלפניך וכו' השייך ליום פלוני בשבת. לכן גם אני
נוהג בכל כחבי הרבים שאני כותב לסיים בהם נכתב יום פלוני לשבת
פרשת וכו'.

יוסף אומץ

שכה

ראיתי לא"מ החסיד ו"ל ושאר מרקיקים שביום המילה שתיכף בשקרא המוהל ברוך הבא הלכו ממקומם עד סמוך לכסא המילה וגם הנשים המביאים לילד האריכו הליכתן במאר מכל מקום לא יצאו מבית הכנסת עד אחר המילה ואסמכוהו למנהגם על ועמד כל העם בכרית. ובח"ח מונה בשם החיקונין מצוה התלויות בהליכה, ובכלל מונה הליכה למילה וכן הוא במדרש.

שכו

נראה לי שיש לוטר כשם שהכנסתו לבית כן כניסתהו לחורה*) וכי כרי שהתפילה קאי גם על אבי הילד שיוכה שיחיה ויכניסהו בעצמו לחורה ולחופה, וראיה לדבר מעובדא ראיתא בקהלה רבה בפסוק עת ללדת שהתפלל ר"ש בן חלפתא וחביריו בן כלשון הנ"ל והועילה תפילתו לבטל הגזירה אף שהיתה כחובה וחתומה ביד מלאך המות. ולדעתי מנהגנו שאנו אומרים כשם וכי מיוסר על פי המדרש הנ"ל ולכן למה לנו לשנותו.

שכז

מצוה גדולה בנרות שבבית הכנסת על שם באורים כברו את ה'. ומצוה גדולה יותר בנרות העוסרים על המנורה סביבות ארון הקדש מהנרות שבמקום האדם להאיר לו שיוכל להתפלל לאורו. ושמעתי שנמצא בחקנות ישנות כמרומני בחקנות ר"ג מ"ה ו"ל שכל מי שיש ביכלתו מנין נ"ר מחויב לעשות נר תפלה. וכתוב ברי"ח שנחברך עובר אדם בבנים מפני שכבר את הארון שהדליק בו נר אחד בבוקר ואחד בערב. ולכן מה יקרו עלי הנרות הרזלקות בנוכה הארון לפניו משם וכן הנרות על הכימה מכ' צררי הספר חורה כשעת קריאתה.

שכח

מנר של מצוה כגון נר של בית הכנסת וכיוצא אסור להדליק בהם נר של חול. ולחולה שרי.

שכט

מי שחקקה עליו שנתו או שום אונס אחר שלא התפלל בהשכמה, אם יוכל לקרוא קריאת שמע ולהתפלל קורם שיעברו ר' שעות זמניות דהיינו שליש היום לפי מה שתואר אם ארוך אם קצר אוי יתפלל מראש ועד סוף כדרכו, ואם עבר השליש מהיום אוי יתחיל מאדון עולם עד ברוך שאמר וידלג ברוך שאמר ויאמר הודו לה' קראו בשמו עד ישתבח וישתבח בכלל ועד שמונה עשרה לא יאמר רק קריאת שמע ואחר כך יתפלל תפלה שמונה עשרה עם סיום כל התפלה. ואם עבר חצות ולא התפלל אוי אסור להתפלל שמונה עשרה. ודין תשלומין כתבתי בתפלה מנחה לעיל.

של

ועל כל פנים נראה לי שמה שנוהגין שכשעבר זמן תפלה שחרית אין מניחין תפילין עד שעת תפלה המנחה הוא מנהג טעות, כי למה לנו לאחר מצוה הנדולה

(*) בהגות ר' משה מייזן: וכן הוא בירושלמי פ"ט דברכות.

יוסף אומץ

רחפילין, ואף אם עבר ומן קריאת שטע ותפלה הלא חיוב תפילין מרינא הוא כל היום. לכן נראה לי שגינת תפילין ויאמר כל מה שכתבתי לומר אחר שליש היום. ואם ירצה להניח תפילין גם במנחה כדי להחפיל שמונה עשרה בתפילין מה טוב.

דין לימוד ופת שחרית.

שלא

אחר שהלך מבית הכנסת ללמוד תיכף ואז זוכה ומקבל פני השכינה כמו שדרשו חכמינו ו"ל מילכו מחיל אל חיל יראה אלקים בציון.

שלב

כתב רבינו יונה וטרם ילך לעסקיו ללמוד לפחות פסוק או הלכה לקיים מצות והגית בו ואותו שעה ללמוד בעיון ולהיות אוניו ועניו פקוחות אל אשר מוציא בשפתיו ואל יפסיק ממשנתו לדברים בטלים וכו', ער כאן, ושאר דיני חלמוד תורה וקביעות העת אכתוב אם ירצה השם בפרק בפני עצמו.

שלג

כתב הטור ומכל מקום קודם שילך לבית המדרש יכול לאכול פת שחרית וסוב שירגיל בו כדאמרין פ"ג מיני חלאים חלויים במרה וכולם פת שחרית וקיתן של מים מבטלין ופירש רש"י לבי שאין לו יין, ומצוה להנהיג עצמו בהנהגה טובה לשמור בריאותו, ער כאן. ואם רגיל לאכול חמין שמועיל מאד לבריאותו ואינו מוכן תיכף אחר יציאתו מבית הכנסת או מחויב ללמוד ער שיהיה מוכן, ואם יש לו קבע ללמוד או שהלך לבית אחר ללמוד אל ירחק קביעתו כלל מפני החמין אלא יאכל מהמוכן, ובר"ח כתוב שסוב שיהיה לו אצלו מיני מרקחת המיישבין הלב.

שלד

ואם כל כך החמירו בפת שחרית אפילו אם ירצה ללמוד מכל שכן אם רעחו לילך לעסקיו או ליושבי קרנות שישניה על בריאותו שלא ילך לחוץ בלי טעימה ובפרט בעת שאין האויר טוב חס ושלום מסוכן מאד לילך לרחוב בלי טעימה.

שלה

אסור לאדם לאכול קודם שיתן מאכל לכתתו שנאמר ונחתו עשב בשדה לבהמתך והדר ואכלת ושבעה. כך הוא בטור ובנמרא. ומשטע רטעימה בעלמא שרי. אכן ברי"ף ובאשר"י גורס שיטעום וכן הוא בחרדים רבסמוך. וכתוב בספר חרדים וזה לשונו, שהמקובל הגדול כמהר"י אשכנזי נסתכל שנרשם בפני חלמיר חכם עין צער בעלי חיים ופשפש ער שמצא שאשתו לא היתה נותנת מאכל לחרנגולים בבוקר אלא מנחת אותן הולכות בחצר וכרחוב לנקר ואז צוה עליה וזרזה לעשות להן ניבול הסובין, והמים בבוקר בבוקר אחר כך

יוסף אומץ

נסחכל הרב בפניו ואמר לו סר עונך מה היה הרבר ואז הניר לו הענין, ער כאן. מוכח מזה שאין לסמוך על ניקור התרגומים כהצרות וכיוצא. ומפני שיש איסור לאכול קודם להם לכן אם הפסיק בין המוציא לאכילת הבציעה לזרז ליתן להם מאכל אין צריך לחזור ולברך. ונראה לי רבין נטילה המוציא רשאי להפסיק לכתחלה לצוות ליתן מאכל לתרגומים.

דין הליכה למשא ומתן.

שלו

אחר הלימוד דשחריה כתב הטור רילך לעסקיו, רכל חורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון שאם אין לו מה יאכל העוני יעבירונו על רעת קוננו. ומכל מקום לא יעשה מלאכתו עיקר אלא ארעי ותורתו קבע כי אין מעצור לה להושיע ברב או במעט, ער כאן. אבל לא לסמוך על נס מבלי שיעשה הוא שום דבר כי אין הברכה שורה אלא על יש וכמו שררשו רבוחינו ויל וברכתך יכול אפילו יושב ובטל חלסור לומר ככל אשר תעשה.

שלו

ובלכתו לעסקיו אל ילך אחר טיולים וכל שכן אחר שיחות יושבי קרנות רק ימהר לעסוק מה שיש לו לעסוק ואם בשעה שהולך בדרך ואינו עוסק בעסק מהרהר בדברי תורה מה טוב חלקו ואז אחרי שאינו בטל הרשות בידו לילך לטייל על שפת הנהר או במקום רבסים אוירא כרי שיהיה רעתו צלולה וכשיחזור ללימודו וכמו שפירש במדרש שמואל על ואזהלה ברחבה כי פקודין דרשתי שרצונו לומר שהלך רוד המלך עליו השלום לטייל ברחוב אחרי שלמד ודרש פקודי התורה כרי שהחזור רעתו להיות צלולה אחרי עבודתו מיניעת פלפול התורה.

שלח

ומי שלימודו הוא על דרך זה מקרי תורתו אומנתו ופטור מברכת התורה כשחזור ללימודו. אכן המפסיקים אחרי לימודם בהרבה דברים בטלים שלא לצורך ששמע בסור דמחויב לחזור ולברך שכתב שםמהר לעסקיו כרי לחזור וללמוד. אכן בשלחן ערוך כתב סתמא דאם רעתו לחזור וללמוד פטור מברכת התורה, ומי שלמד באופן הנ"ל יוצא מירי ספק זה.

שלט

ומשמע רלכולי עלמא היכא דאין דעתו לחזור וללמוד טרם שישכב כגון מי שיש לו עסקים גדולים או מי שאינו לומר רק קביעתו ואירע במקרה שחזור ולומר צריך לחזור ולברך ברכת התורה.

דין משא ומתן וגניבת דעת.

שמ

כתוב בספר המוסר כשם מדרש הנושא והנותן באמונה נכסיו מחברכך מפני שבני אדם כושהים באמונתו וממנה מצוי בידו המיר, ונקרא צריק

יוסף אומץ

שנאמר וצדיק באמונתו יחיה. אבל הנישא והנתן שלא באמונה הרי זה מוזמן להפסד גדול בממונו ונפשו שנאמר ואף להעשיר לא ינקת. וטוב המעט הקנוי ברין מחרבה הקנוי שלא ברין.

שמא

יוהר מלשקר בריבורו ובמשאו ומתנו אף שאינו משקר במדה ובמשקל כגון שישבח ממכרו במה שאין בו או שיאמר פלוני רצה ליתן לי כך וכך בערו והוא שקר שאמרו חכמינו ז"ל המשקר כאלו עובר עבודה זרה והוא מאותן כתות שאינן מקבלין פני השכינה, אמת יעשה דרכו.

שמב

ואפילו אם לא ירבה כרמים על ירי שקרו כגון שאומר פלוני רצה למכור לי או אני יכול לקנות ממנו בסך זה ואף על פי כן אקנה מסך או אמכרנו בסך זה לאהבהך וזה שקר שיש בו איסור והוא נגבית דעת.

שמג

ואפילו בלי ריבור שקר אסור לעשות שום מעשה שיטעה האדם עצמו בממכרו. וכתוב בספר חרדים אסור לגנוב רעת הבריות ואפילו רעת הערל ולפי שנבב אכשולם שלשה לכבות נחקעו בו שלשה שבטים. כיצד, היה יודע שיש מום בממכרו יודיענו ללוקח אין מפרכסין כלים ישנים כרי שיראו כחרשים אין גופחין את הקרביים ולא שורין את הבשר כמים לפי שמלבן והכחוש נראה כשמן, ער כאן. ובר"ח כתוב שהגנוב רעת הבריות כגנוב רעת עליון.

שמד

במסכת חולין תניא אל יסרכ אדם לחבירו לסעוד אצלו ויודע שאינו סועד ואל ירבה לו בחקרובות ויודע שאינו מקבל ואל יפתח לו חביות המכורות לחנוני רצונו לומר שפותח לו חבית מלאה ואומר שלכבודי פתח והאמת שרוצה לפתוח בלאו הכי כדי למכור אותה במדה, ואם בשביל כבודו מותר. מכאן יש היתר למה שרנילין פה לקרוא ולזמן לכל הסעודות אלמנות אף על פי שיודע שאינן הולכין למשחה גם מסרבין לגדולי העיר לילך למשחה אף על פי שיודע שאינם סועדים ולהרבות מנות מסעודה לאוחס שיודע שאינם מקבלים כי כזה מראה את כבודם כי באמת אם לא יעשה להם כנ"ל הוא בעיניהם גריעותא.

שמה

הנה אי אפשר להעלות על ספר כל אופני גניבת דעת רק האדם יראה ללבב עצמו: אם הרברים מלב או בגניבה ויוכור לעונש הנדול הכתוב לעיל וישמר מהם כמפני חרב. אכן אם האדם מסטה את עצמו ומחזיק טובה לחבירו על מה שסבר שמה שעשה חבירו היה כדי לכבדו או איננו מחויב

יוסף אומץ

לימור לא עשייתי דבר לכבודך רק הרשות לשחוק אחריי שהוא לא רצה להסעות את חברי רק הוא מסעה את עצמו.

דיני שבועה והזכרת השם.

שמו

מפני שדרך העולם לישבע על ידי שם ומתן כחב הטור כריני משא ומתן וזה לשוני, ויותר מלהזכיר שם שמים לבטלה שכל מקום שהזכרת השם מצויה מיתה מצויה ומאד מאד יוהר האדם בענין השבועה שהרבה הפליגו רבותינו אפילו בענין שבועת אמת כמו שאמרו חכמינו ז"ל אלף עירות היה לו לינאי מלך וכלם נחרבו על שבועת אמת, עד כאן. וכתוב בחרדים המזכיר שם שמים לבטלה חייב נדוי ולדברי קצת מפרשים אם לא נדרה השומע חייב הוא נדוי שהיה לו לנדרתו בפומבי ואם מתירא ממנו היה לו לנדרתו בינו לבין עצמו ולהחירו מיד כרי שלא יהיה מכשול לרבים. ולזה נהגו החרת נדוי לעתים ידועים כדלעיל.

שמו

עוד כתוב שם הזכרת שם לבטלה הוא בכל לשון בין בשבועת חנם שלא השביעוהו בית דין או בקללה או בדברי הבאי. מכאן מוכח גדול העונש לאותם שאומרים בלשון אשכנז או נאט לעבט, וכן השומע ושחק.

שמח

ראה הענין הגדול בהזכרת השם לבטלה שאפילו בפרשת קרבן למרו חכמינו ז"ל מן המקרא שלא יאמר לה' עולה לה' שלמים, שלא ימור ריבורו על ידי דברים אחרים ונמצא שהזכיר את השם לבטלה רק יאמר עולה לה'.

שמט

אכן להזכיר השמות המזכרים בנמרא ובפוסקים נראה לי דשרי, ומצוה להזכיר בפירוש בשעת לימוד ולא לכנות ארושם וכיוצא דלדעתי אינו דרך כבוד כלפי מעלה לכנות שהרי הכנוי לאדם הוי ביווי וכן שמעתי מהקדמונים.

שג

בר"ח וח"ה כתבו שאין לישבע ח"י נפשי כי הנפש חלק אלהי ממעל. כתוב בס"ה סימן תרס"ז אל יאמר אדם אם אעשה כן איני יהודי דדבר רע אפילו כתנאי אסור לאמרו.

אחזור למשא ומתן.

שנא

אף על פי שהנשוא והנוהג בדברים אין חברו יכול לכופו כריני אדם שיקיים דברו ולא לענשו לקבל עליו מי שפרע מכל מקום כריני שמים יש

יוסף אומץ

עונש למי שאינו מקיים דיבורו כמו שדרשו רבותינו ו"ל על חין צרק שהא הן ולאן שלך צרק והחזור בו הרי זה ממחוסרי אסנה ואין רוח חכמים נוחה היסג, ותלמיד חכם שאינו עוסד בדיבורו הרי זה מחלל את השם שמשנא את החורה ועליו נאמר כל משנאי אהבו מות.

שנב

בשעת משאו ומתנו צריך שיהיה דיבורו בנחת עם הבריות לא דרך רגז וא שיםעס דבריו או שידבר עמו ופניו סן הצר כי אלה מדרך נאווה ובכל עניניו יהיה דיבורו והנהגתו בענין זה. ותלמיד חכם צריך לדרקק יותר בהנהגה זו ואם אינו נוהג כן אמרו חכמינו ו"ל במסכת יומא פרק יום הכפורים שהוא מחלל השם בהנהגתו, ועל הלול השם אמרו שעונשו יותר גדול מעבירות שחייב עליהן מיתה בידי שמים, רחמנא ליצלן. ואם נהג כן נאמר עליו ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כך אתפאר.

שנג

לא יהיה דיבורו בענין משאו ומתנו אחר כפה ואחר כלב שמראה פנים כאלו רוצה לקנות או למכור ואין כוונתו אלא לשחק בחבירו, רחמנא בפרק הזהב לא יחלה ענינו על המקה בשעה שאין לו דמים וקראו שם ענין זה אונאת דברים שיש בו לאו דאורייתא ויוכל האדם לרדן מזה כמה ענינים הרוסין לה. ואמרו עוד שם גדול אונאת דברים מאונאת ממון שזה נאמר בו ויראת מאלקך וזה לא נאמר בו ויראת מאלקך, ועוד אמרו שם כמה סעימים לחוסרת העונש.

שנד

ואם יש איסור ברבר אף כשאנו טויק לחבירו רק שרצונו לשחק בו כל שכן שיש איסור כפול ומכופל מי שתלה ענינו על המקה כדי לקפח מחיית חבירו או להסיג נכולו שאין כונתו רק לחקור ולררוש מהות המקה ואיכותו למען ידע שיעסוק הוא באותו העסק בעצמו וכדומה לו כגון שרוצה לחקור מי הערל מערופי"א שלו וכיוצא הרבה מאוד.

שנה

כתוב בספר היראה אל חעבור על המכס וחשים מארך ונמשך על קרן הצבי, ער כאן. מזה ילמוד האדם שלא יעסוק בשום דבר שאפשר לו לבא לירי סכנה או לירי היוק ממון וכל שכן להשמר מאוד שלא יבא לירי חלול השם על ידי עסקיו.

שנו

אסור להלוות שלא בעדים אפילו לאדם גדול כי מי לנו גדול מרכינא שלא רצה להלוות לרב אשי שלא בעדים אף על פי שהיה סמוך לשבת בשום דאנה שישכח רב אשי ההלוואה. וגראה לי ערים לאו רוקא כי הוא

יוסף אומץ

הרין כתב יד ומה ששלח רבינא לרב אשי ליתא מר ערים ולשרר כתבא או או קתני. אמר להשהות שטר פרוע בתוך ביתו, ואסרו חכמינו ז"ל שנכסי ריב נסמרים למלכות על שמהה שטר פרוע בתוך ביתו.

שנז

אין צריך לומר שיש איסור גרול בהסנת גבול אלא אפילו לירר לאומנות חבריו יש איסור כמו שררשו רבוחינו ז"ל לא עשה לרעהו רעה שלא ירר לאומנות חברו. ויש ללמוד לעונש הגרול לדבר זה משאול על ידי שלקח מחיית הנבעונים במיתחן של נוב עיר הכהנים שהיו הנבעונים להם חוסכי עצים ושואבי מים חשב עליו הכתוב כאלו המית הנבעונים ואף על פי שלא היה רק גורם בעלמא מכל שכן שלא יתור האדם ויררש אחריו אופני מחיית חבריו כרי שיחזקם הוא בתם ועל ירי זה יקפח מחיית חברו.

שנח

כתוב בסיה סימן חתרעה כל אדם שמקפיד שלא ירווחו עליו ושלא לותר כלום משלו או לוקח רבית לא יצליחו כל אותם שיש בירם מממונו. אבל פי שהוא ותרן בממונו אצל אחרים והוא שמח ומלוה אחרים למחצה ומקבל אורחים בסבר פנים יפות כל אותם שיבא לירם מממונו יצליחו כמו שאמרו כל הנוטל פרוטה מאיוב מחברך, וכן כתב ע"ש בסמוך שכסף של צרי עין ומלוי ברבית וכובשי שכר שכיר וקוני נגיבות מנכרים ועוברים על חרם סס הקהל נגור על אותו מסון שילך לאיבוד. לכן לא יקח אדם מאותו מסון להרויח בו.

שנט

כתוב בסיה סימן תתרין אם אין לאדם אלא מעט טוב לו שיצטרך לבריות ממה שיקח ממון נכרים ויבריה ויתחלל שם שמים על ירו, ואוי להם שמתנאים בממון שאינו שלהם אפילו מממון של נכרים מפני חלול השם.

שס

כי חסכרו מסכר לעמיתך ררשו חכמינו ז"ל לעמיתך מכור, או קנה סיד עמיתך שמצוה להנות את ישראל ולא לנכרי במקום שאין צורך לו העובר עבודה ורה מלכד מה שעובר על וכי חסכרו וגו' עובר גם על ולא חתנם לא חתן להם סתנת חנם. אכן אם נראה בעיניו שסחורה הנכרי יתור טובה מסר מה שיהיה שרי, וכן כל כיוצא בה.

שסא

מאור מאור צריך לרקק לפרוע שכר פעולה כגון שכר משרת או משרתת חיכה כשנשלם הומן שלהם או האשה המשמשת אצל יולדת שקורין פפלענרין או שאר פעולה מה שיהיה כשנמסר מלאכתו ביד הבעלים ועבר

יוסף אומץ

היום או הלילה התוא שמסרה שעל כל אלה יש לאו ועשה דאורייתא והעובר על זה אין זה כי אם מפני גודל רוע לבב לבנות מצות השם יתברך כי אין לו שום הנאה בעבכת שכר ההוא אחרי שצטרך לסוף ליתנו ויש ברעתו ליתנו רק שמראה בנפשו כוון המצות. ובספר הכוזבות החמיר מאד בעונש זה בשם האר"י ז"ל.

שסב

ולפי דין התלמוד אינו עובר רק אם תבעו אבל בזוהר החמיר עד מאוד כדבר שאפילו אמר הפועל לבעל הבית שיהיה שכירתו פקדון בירו אפילו הכי עובר אם לא שקבלו מיד הבעל הבית ואז הרשות בירו לקבל ממנו בתורת פקדון. ואפשר ראף לפי התלמוד ראם לא תבעו אינו עובר עליו היינו שלא עובר בלאו אבל מכל מקום אפשר דאיכא איסורא. לכן כל בעל נפש יותר מאד כדבר כי הזוהר החמיר שם בענשו.

שסג

גם בפרעון שפר חובות שבין אדם לחבירו יש לאו, אל תאמר לך ושוב ומהר אתן ויש אתך.

שסד

לכשיפרע חובות אלו ידקק שלא יתן לבעל חובו מעות שאינם יוצאין להריא בהוצאה ראם אפשר שיהיה להמקבל היוק בו גול הוא ביד הפורע, ואף אם אין הפסד בהם אם אפשר לו ליתן לו מעות שיוצאין על צד היותר טוב יעשה כי זה גמילות חסד גדול למקבל שמסתמא אין לו הרבה מעות והנותן מסתמא יש לו הברירה בכמה מיני מעות.

שסה

אכן אמרו חכמינו ז"ל כבבא מציעא האי טאן רמוקים אוזוי הוי נפש רעה, רצונם לומר מי שמדקק על המעות שמקבל מאדם אחר שיהיו דוקא עוברים לסוחר לכל אדם, והני מילי דנפיק על ירי הדחק.

שסו

גם אל יצמצם בפרעון על דקדוק עניות כגון על חצי פרוטה כמו בפרעון פה*) הבהר או לדקק בפרעון במלאכתו עד חוסן ועוכלא. (**ועל זה וכיוצא בזה נראה לי שנשתבח איוב שהיה וחרן בממונו וכן ר' נחוניא בן הקנה השיב לתלמידיו על שאלתם במה הארכת ימים וחרן בממוני הייתי שהרי מרה ותרנות היא מרה סנונה דעובר משום כל תשחית וכפרס לתלמידיו חכמים ששבח להם שמקפידין על פחות משהו פרוטה אלא וראי על הנ"ל נזכר להם לשבח, וזה שמסים התלמוד שם גבי איוב שהיה מניח פרוטה לחנוני, נראה לי ררצונו לומר כשהיה נותן לחנוני ריגד שלם וערך הסחורה לא היה

(*) אמר ר' ע"ח = על חשבון.

(**) משקלים קטנים (מוטה ח').

יוסף אומץ

דינר שלם ולא היו פרוטות כדי העורף על הסחורה ליתן לאיוב או היה מוותר לו הפרוטה רמוסב שיוותר הוא לאחרים ממה שיוותרו לו.

שסז

וכדומה לזה אמרו בפסחים נותנים עיניהם בחלק יפה אינם רואים סימן ברכה לעולם ופירש רש"י בחולקין עם אחרים מקפידין חמיר ליטול לחלק יפה ומסיים מאי טעמא תהו בהו אינשי, רצונם לומר נותנין עיניהם בהם.

שסח

לכן אמרו על חגרי סימסא, רצונו לומר היושבין ומוכרין בשוק ומשחכרין בקנים ובקנקנים שספני רבויים נותנים בהם עין שאינם רואים סימן ברכה. על פי הרברים האלה צריך האדם להיות צנוע במשאו ומתנו ואם חננו ה' בריוח מה שיתיה יכסה מכל העולם מה ראפשר לו ואל יגלה רק לאותן שהם אוהביו בוראי שאין לו ראנה שיקנאו אותו ויתנו בו עין. וכן היה מנהג ראשונים להסתיר עשרם ולהסתפק במועט, כאשר האריך בזה המשורר מהר"ר יעקב היילפרון ו"ל ספה אחר היה שמו בכינוי סיק ר' יעקב בומר שעשה בלשון אשכנז בא"ב (והחלחלו איך היב אבר אן איין אלטן חייו) ודבר בו בנהגת אנשים ונשים בחורים עם נערים אשר לא ישרה בעיניו בערך הנהגותיהם קורם ליסוג.

שסט

עוד אמר שם המצפה על שכן אשתו אינו רואה סימן ברכה לעולם, ומפרש שם דוקא מחקולתא ופירש רש"י מאונים בירה ומחלכת בשוק להשכירם ושכרם מועט ומחבזה אשחו על כך אבל עכרא ומובנא אשתכחי אשתכח בה קרא שנאמר סרין עשהה וחמכור.

שע

כתוב ביש נוחלין וזה לשונו קבלה ישנה מאבותי ו"ל שלא להשליך שום חשבון ישן אף על פי שנחשב הכל כי אולי תבא עת להוכיח דבר מה מאוחו. עד כאן. ולירי הכותב הוה עובדא בזה כמה פעמים שבא לי או לאחר ההשלכה לכלל הויז כי כמעט הייתי מוכרח בכל פסח לשרוף כתבים ופחוקאות לפי שרובם מספיק דינים והשלישות וכיצא ישתרנו עלו על צוארי שלא היה המועט מחזיק את המרובה וגם ספני שלא יהיה לי הסורח גרול ביותר בחפשי בחפש מחושש אחר כתב אחד כאשר גם עתה על שריפת הכתבים נלאתי עד כמה שעות בחפשי אחר איזה כתב.

שעא

מוקנים אתבונן שכתבו על כל השמות שקורין צעטל שכתבו להם למשמרת ומן הכתיבה ובאמת ראיתי תועלת גרול הבא לעתים על ידי ומן ההוא וההפך בחפך וכן יש לכתוב ומן בכל אנרת שכותב אדם לחבירו, וחוכרני דבר

יוסף אומץ

78

הינא סליא כתבתי כתב לאבי ויל מערי הפרוי שהייתי שמה או בלא זמן והשיב לי על כתבתי התוא מחוסר זמן הוא פגול לא ירצה. לאיש אשר כל אלה הרברים לו אשר אני עשיתום להפצרתו למען צדקה תמים ובשר דרכו ובכל העושר ותכבוד אשר חגגו ה' לא עוב חסרו ואמתו אדרבה סהר ירים יוסף אומץ מרי יום ביומו אכחוב לכבודו ולפי דרכו אשר דרך בה מאז להראות שכיח להלכה שאמרו חכמינו ויל בעירובין.

שעב

אמרו פתח אירך ואמר המחויק בנכסי הנר כיצר יעשה ויקימנו כירו יקח בהן ספר תורה ופירש רש"י מירי דתמיהא תוא ותתו בתו אינשי, רצונו לומר שנותנין בו עין לפי שלא באו לו ביגיעה ולפיכך אין מתקיימין אם לא על ידי מצוה, רב ששה אמר אפילו בעל בנכסי אשתו פירש רש"י בעי לסעבר ביה מצוה, רבא אמר אפילו עבר עיסקא ורווח, רב פפא אמר אפילו מצא מציאה, רב נחמן בר יצחק אמר אפילו כתב תפילין ופירש רש"י אפילו כתב בהן תפילין נמי יתקיימו כירו. ובמסכת שבת אמרו עשירים שבארץ ישראל במה הם זוכין בשביל שמעשרין ושכבכל במה הם זוכין בשביל שמכבדין את התורה ושכשאר ארצות במה הם זוכין בשביל שמכבדין את השבת. ולכן מי שזוכה לכרכת ה' אשר היא תעשיר ישים רבירי חכמינו ויל הנ"ל עטרה לראשו כרי שיהא עושרם שמור להם לסוכתם ולבניהם אחריהם.

אחזור לסדר יום ראשון.

שעג

כתוב בספר היראה ובשוכו מעסקיו אל ילך בסל וכו' כי תלמוד תורה אין לו שיעור, עד כאן. ונראה לי דהיינו אם ערין לא הניע זמן האכילה רחצות, שאם הניע זמן האכילה והוא למר קודם הליכתו לעסקיו בלי מעימה אין לו לאחר האכילה אף על פי שמאריך בה יותר מטעמה דצפרא שהרי אמרו חכמינו ויל שעה ששית מאכל תלמידי חכמים מכאן ואילך כוורק אבן לחמת והני מילי דלא טעים מידי בצפרא אבל טעים מירי לית לן בה. אבל אם לא למר כלל או אפילו למר מעט אין לבעל נפש לאכול סעודת חצות עד שישבע נפשו מהתורה, כן כתוב בת"ח כשם הוזהר ודריש לה מקרא צריק אוכל לשובע נפשו בחר דשבע נפשיה מלצלי ולמקרי באורייתא.

שעד

סדר הסעודה כתבתי במוצאי שבת כל ריניה וכל פרשה שנשנית תליקומין אלו אינה אלא לדבר שנחתרש בה והוא מה שכתוב בת"ח וזה לשונו, וכרי שיוכור האדם גלות אמנו ר"ל שכינה וחורבן מקרשה חקנו החברים שלא יאכל האדם בשר ויין ביום ראשון מפני שבו נחרב הבית אבל בליל מוצאי שבת מותר כרי ללוח המלכה עד כאן. ומי שעושה כן רק בכשר מסש

יוסף אומץ

ומתבשיליו אינו נוהר ישיש אחת משרש עם כל המתאבלים עליה והזמן קצר ייב שעות והמלאכה קטנה ושכר גדול לכן ישים האדם הנלכב רבר זה אל לבו ואף אם איננו בריא שצריך לאכול בשר מכל מקום ישנה רבר מה משאר אכילתו לעשות זכר לחורבן הן במיעוט מיני אכילה הן מניעות פירות שיאכל אחר המוציא יטבלנה באפר לזכר ויגדל בחצץ שני. מפני שרוב הפוסקים סררו דיני ברכות אחר הלכות סעודה יצאתי גם אני הצעיר הצאן בעקבותיהן רק שלא רציתי לסדרם אחר סעודה מוצאי שבת כי אחר הסעודה רמזתי שבת על הרוב זמן שכיבה לכל הוא ואין האדם צריך לברכות רק לקריאת שמע אשר שם סררתי דיניו ומה שאחריו כל הלילה והיום עד סעודת חצות והן עתה חל עלי חובת ביאור חידושי דיני ברכות מה שלא נמצא בפירוש ברברי הפוסקים המפורסמים או מה רלא משמע להו לאינשי לפי מנהגם.

ה ק ד מ ה

שעה

אמרו חכמינו ז"ל כל הנהגה מעולם הוה בלא ברכה כאלו נוזל להקרוש ברוך הוא ולכנסת ישראל, ופירש רש"י שהפירות לוקין, ונעשה חבר לירבעם בן נבט. לכן כל האדם כשקורא הפלגת העונשים הגדולים האלו אם מאמין בשכר ועונש ובברכי חכמינו ז"ל ודאי ידע להזהר מהעונשים הנזל בלי טורח כלל רק עקימת שפתיו מעט באמירת הברכות וליסוד ריניהם תחלה, ואם לא יקפיד עליהם ודאי אינו מאמין באמונה שלימה ונקרא משומר לחיאבון ובכלל פורק עול יחשב כמו שכתבתי גבי נטילת ידים והוא מעוברים על דברי חכמים שחייבים מיתה. אכן מי שמקפיד עליהן רק על ידי שכתה לא בירך ברכה הראויה או מפני שנגח הליסוד לא בירך ברכה הראויה לזה יש תיקון בחשונה. וכמו שיש איסור גדול לחנהנה בלא ברכה כן יש איסור גדול להאומר ברכה לבטלה דהיינו ברכה שאין ראוי לאומרה כלל על מה שאמרה בפעם החיא או ברכה שאינה צריכה דהיינו שמביא עצמו לידי חיוב ברכה שהיה יכול לפסור מסנה שעונשה כחזרת השם לבטלה. ואם אמר ברכה שלא כרינה הרי יש בידו עונש. שניהם שנהנה בלא ברכה ואמר תברכה לבטלה, לכן כתב בספר היראה שאם לא מצא בקי יניח הנאתו ולא יזנה מן הדבר עד שידע לברך את בוראו כדת. לכן ידקדק אדם לקנות לו רב ללמוד מסנו דיני הברכות או ישאלנו מה שנחפז בו וישים עליו קנס התענית או מסון לכל ברכה שהוא מבטל או שלא אומרה כרינה עד שיהיה רגיל שלא יזנה בלא ברכה ואחר כך יעשה מאתבה לא מיראת קנס או עונשים הנזל.

שער

כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה. לכן בקולות וברקים צריך לומר ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שכחו וגבורתו וכי וברוך אתה ה' אלקינו

יוסף אומץ

80

מלך העולם עושה מעשה בראשית. ויוצא בברכה אחת כל זמן שלא נחפור הענגים. וסימי נסחפתי מה הטעם ב' ברכות הללו שלא מצאתי בשם פוסק, ואפשר כיון דסבירא לן שהביריה לברך איזה מהן שירצה ועל כרחך סבירא לן דברכה על הברקים אינה פוטרת את הרעמים וכן איפכא לכן הנהינו קרמונינו ליחד לכל אחת ברכה בפני עצמה.

שעז

נוסח ברכת הקשת ברוך את ה' אלקינו מלך העולם וזכר הברית נאמן בכריחו וקיים במאמרו, ולא איפכא.

שעה

לסוף כל מחזור גדול ביום ר' הראשון בחודש ניסן שבו החקופה נופלת בשנה ראשונה במחזור גדול מקרשין החמה. ומנהג פה שכל הקהל הולכים תיכף אחר בית הכנסת לחצר בית עלמין ואומרים ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם עושה מעשה בראשית והשמש מכריו בשחרית בבית הכנסת שילכו כל הקהל לקרש החמה.

שעט

כשרוצה לברך על אכילת אגוז לא יברך ער ששיכר האגוז ורואה שטוב הוא, שאם יברך קודם שבירתו ואחר כך ימצא אותו רע הוי ברכה לבסלה שעונשה גדול מאוד. ואין לומר שיתקן זה שלא תהיה ברכה לבסלה כמה שיאכל אגוז אחר אחרי שזה רע על סמך ברכה שבירך על הרעה, זה אינו, כי אחרי שבירך על זה אין ברכת זה מועלת לאחר רק על האחר מחייב ברכה בפני עצמו, בשלמא אם אכל הראשון או פוטרת הברכה ההיא כל מה שיאכל אחר הראשון אבל מאחר שלא אכל הראשון נמצא שכרכתו לא הועילה לראשון לכן מחייב לברך ברכה אחרת על מה שרוצה לאכול.

שפ

לכן בימות הקץ כשאוכלים פירות שרגילים להיות מחולעים כגון קירשין שפיליגין ערביז שוטין שאסורים לאכלן בלא בריקה כדלקמן אין לברך עליהם ער שיבריק אותם אם הם מחולעים מטעם הנ"ל שלא יהיה ברכה לבסלה.

שפא

על כל דבר שאדם מברך הן לאכילה או לשתייה או לריח יאחו הרבר שמברך עליו כיר ימינו בשעת ברכה.

שפב

שלא לזרוק ברכות הנהנין מפיו בלא כונה רק לשבח ככונה הלב לבוראו על הנאחו וישמיע לאוזניו מה שהוא מברך וכל שכן שלא לאמרם במרצה לסהר להנאת נפשו. וכתב בס"ה סימן מ"ו שמת אחר נחנלה לאחר בחלום

יוסף אומץ

ואמר שרגין אותו אפילו לאחר י"ב חורש על שלא היה סברך ברכות חנהגין בכונת הלב.

שפג

אסור לחפסיק בין הברכה לאכילה או לשתייה כמו שכתבתי בברכה המצויא. ולכן כתב בסיה רמי שרגיל לשפוך מהמים מעט קודם שתייתו ישפוך קודם הברכה. או אפשר דטעמו דגראת ביוז לברכה מה ששופך אחר כך.

שפד

כשיש שני מינים לפניו שברכה האחד בורא פרי העץ וברכה השני בורא פרי האדמה יש לו לאכול ולברך על מין שברכתו בורא פרי העץ בראשונה מטעם הספק ראייתו בשלחן ערוך סימן ר"א, וכן הרין בשני מינים שברכה האחד בורא פרי האדמה וברכה השני שהכל וכל שכן בברכה בורא פרי העץ ושהכל שכן הרין. ודוקא היכא שרצה לאכול משניהם או מחייב להקדים הברכות כגיל אף על פי שהשני חביב עליו יותר, אבל אם אין רעתו לאכול עתה מהמוקדם לברכה אין מחייב לאכול ממנו כדי להקדים הברכה אף על פי שמונה לפניו.

שפה

הסברך על פירות ואחר כך הביאו לפניו עוד פירות שברכתן בברכה שבירך אינו צריך לברך עוד. וכתב בעמק הברכה ובלבוש שאפילו כלה פרי הראשון כשהביאו לו פרי השני. ודוקא אם לא הסיח רעתו כבירור מלאכול עוד. ואף דגבי שחיטה אין הרין כן כמו שכתוב ביורה דעה סימן י"ט, חילק בעמק הברכה ביניהם עיין שם. אכן טוב לעשות כמו שכתוב שם שיהא כונתו בשעת הברכה על כל מה שיביאו לו כי במטה משה כתב בשם ספר חסידים שצריך לברך אם כלה הראשון כשהביאו לו שני.

שפו

מי שיש לו הרבה פירות וחאב לאכול כולם רק שמחלקם כדי לברך ברכות רבות הוא איסור משום ברכות שאינן צריכות אף שמפסיק כחצי שעה בין אכילה לאכילה וסברך ברכה אחרונה ביניהם. ובשבת ויום טוב רצויץ להוסיף בברכות כדי למלאות טאה ברכות צריך עיין ברה מה לעשות. ועיין לקמן.

שפז

על כד מיני מרק שקורין ווסא מברכין שהכל אפילו על וויף שיש בו קסת.